

**ЕРӨНХИЙ БОЛОВСРОЛЫН СУРГУУЛИЙН ЁС ЗҮЙН КОДЕКС БА СУРГУУЛИЙН
ОРЧИН ДАХЬ ХҮЧИРХИЙЛЭЛ, ДЭЭРЭЛХЭЛТИЙН ХАРИУ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ
ТАЛААРХ БУСАД ОРНУУДЫН ТУРШЛАГА**

*Ц.Норовдондог (Ph.D), Д.Аюуш,
Д.Амаржаргал (Ph.D), Б.Батцэцэг,
О.Нарантуяа, Д.Жигваагүнсэл Р.Оргилмаа*

ГАРЧИГ

УДИРТГАЛ

ХУРААНГУЙ

БҮЛЭГ I. СУРГУУЛИЙН ОРЧИН ДАХЬ ХҮЧИРХИЙЛЭЛ, ДЭЭРЭЛХЭЛТИЙН ЭСРЭГ
ОЛОН УЛСЫН БАЙГУУЛЛАГУУДААС БАРИМТАЛЖ БУЙ БОДЛОГО, НИЙТЛЭГ
ЗӨВЛӨМЖ

1.1 ДЭЛХИЙН НИЙТИЙН ӨНӨӨГИЙН БАЙДАЛ

1.2 БУСАД ОРНЫ СУРГУУЛИЙН ОРЧИН ДАХЬ ХҮЧИРХИЙЛЭЛ,
ДЭЭРЭЛХЭЛТИЙН ЭСРЭГ ХУУЛЬ, ЭРХ ЗҮЙН ЗОХИЦУУЛАЛТ

БҮЛЭГ II. СУРГУУЛИЙН ОРЧИН ДАХЬ ХҮҮХЭД ХАМГААЛАЛ, ЁС ЗҮЙН ЗӨРЧЛИЙН
ЭСРЭГ ХЭРЭГЖҮҮЛЖ БУЙ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТАЛААРХ БУСАД ОРНУУДЫН
ПРАКТИК ТУРШЛАГА

2.1 ХҮҮХДИЙГ ДЭЭРЭЛХЭЛТЭЭС ХАМГААЛАХ ТУХАЙ НҮБ-ЫН ЕРӨНХИЙ
АССАМБЛЕЙН ЗӨВЛӨМЖ

2.2 БУСАД ОРНУУДЫН СУРГУУЛИЙН ОРЧИН ДАХЬ ХҮЧИРХИЙЛЭЛ,
ДЭЭРЭЛХЭЛТИЙН ЭСРЭГ ХАРИУ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ПРАКТИК ТУРШЛАГА

АШИГЛАСАН МАТЕРИАЛ

UIH.MN
СУДАЛГААНЫ САН

УДИРТГАЛ

Судалгааны захиалгын дагуу “Ерөнхий боловсролын сургуулийн ёс зүйн кодекс ба сургуулийн орчин дахь хүчирхийлэл, дээрэлхэлтийн эсрэг хариу арга хэмжээний талаарх бусад орнуудын туршлага” сэдэвт судалгааны ажлыг Парламентын судалгааны хүрээлэнгийн Нийгмийн судалгааны сектор гүйцэтгэв.

Судалгааны зорилго: ЕБС-ийн ёс зүйн кодекс болон сургуулийн орчин дахь хүчирхийлэл, дээрэлхэлтийн эсрэг эрх зүйн орчин, бусад орнуудын практик туршлагыг харьцуулан судлах.

Судалгааны хүрээ: Судалгаанд дэлхийн бусад орны сургуулийн орчны хүчирхийлэл, дээрэлхэлтийн байдал, олон улсад баримталж буй бодлого, эрх зүйн зохицуулалтын зөвлөмж болон олон улсын сургалтын чанарын үнэлгээний PISA байгууллагын үнэлгээгээр эхний байранд ордог БНСУ, Япон, Сингапур, Финланд Улс, Тайванийн ЕБС-ийн ёс зүйн кодекс болон үе тэнгийнхний дээрэлхэлтийн эсрэг эрх зүйн орчин, хэрэгжүүлж буй арга хэмжээний практик туршлагыг харьцуулан судлав.

Судалгааны бүтэц: Судалгааны мэдээллийг дараах 2 бүлэг асуудлын хүрээнд боловсруулсан:

- Бүлэг I. Сургуулийн орчин дахь хүчирхийлэл, дээрэлхэлтийн эсрэг олон улсын байгууллагуудаас баримталж буй бодлого, нийтлэг зөвлөмж
- Бүлэг II. Сургуулийн орчин дахь хүүхдийн хүчирхийлэл дээрэлхэлт болон ЕБС-ийн ёс зүйн асуудлыг зохицуулж буй хууль, эрх зүйн орчин, холбогдох дүрэм журмын талаарх бусад орнуудын туршлага
- Бүлэг II. Сургуулийн орчин дахь хүүхэд хамгаалал, ёс зүйн зөрчлийн эсрэг хэрэгжүүлж буй арга хэмжээний талаарх бусад орнуудын практик туршлага

СУДАЛГААНЫ ХУРААНГУЙ

2019 оны 11 дүгээр сард хуралдсан ЮНЕСКО-ийн 40 дүгээр чуулганаар жил бүрийн 11 дүгээр сарын 05-ны өдрийг “Сургуулийн орчин дахь хүчирхийлэл, дээрэлхэлт, цахим дарамтыг устгах олон улсын өдөр” болгон тэмдэглэхээр шийдвэрлэсэн юм. Энэ хүрээнд олон сая хүүхэд, залуусын сурч боловсрох суурь эрхэд сөрөг нөлөө үзүүлж буй сургуулийн орчин дахь хүчирхийлэл, дээрэлхэлт, үе тэнгийнхний дарамт шахалт, цахим дарамтанд дэлхий нийтээрээ анхаарал хандуулж, урьдчилан сэргийлэх, таслан зогсоох чиглэлээр үйл ажиллагаагаа эрчимжүүлж эхлээд байна.

Дэлхий дахинаа жил бүр 246 сая сурагч сургуулийн орчинд дээрэлхүүлснээс үүдэн сурлагын амжилт нь буурч, сургууль завсардаж, мөн бие махбодын болон сэтгэл санааны хохирол амсаж байна. Түүнчлэн, КОВИД-19 цар тахлын үеэр сургуулийг түр хаах арга хэмжээ авсны улмаас зохистой бүтэц, хяналт байхгүй нөхцөлд хүүхэд, залуусын цахим хэрэглээ эрс нэмэгдсэн нь цахим дарамтад өртөх эрсдлийг нэмэгдүүлжээ.

Үе тэнгийнхний дээрэлхэлт нь далд хэлбэрээр, давтагдан даамжирч улмаар хүүхдийг амиа хорлоход хүргэдэг учраас хүүхэд, эцэг эхчүүд, багш нар болон олон нийтийн оролцоо, хамтын ажиллагаа маш чухал гэж үздэг. Хүчирхийлэл бол хувь хүний төрөлхийн шинж чанар гэхээс илүүтэй гэр бүл, найз нөхөд, сургуулийн орчин, нийгмийн

хүчин зүйлсийн нөлөөгөөр бий болж төлөвшдөг хандлага, зан үйл юм. Хэвшмэл зан үйлийг өөрчилж болох ба сөрөг зан үйлийг ч мөн хэвшихээс урьдчилан сэргийлэх боломжтой. Хүчирхийлэл үйлдэхэд нөлөөлдөг хүчин зүйлсийн эсрэг хэдий чинээ үр нөлөөтэй арга хэмжээ авч хэрэгжүүлнэ төдий чинээ тухайн зан үйлийг өөрчилж, улмаар хүчирхийлэл гарахаас урьдчилан сэргийлж болно. Сургуулийн орчинд гарч буй үе тэнгийнхний хүчирхийлэлд хариу арга хэмжээ авахгүй байгаа нь хүчирхийлэл сургуулийн орчинд төдийгүй цахим орчинд газар авах шалтгаан болж байна.

Олон улсад сургуулийн орчин дахь дээрэлхэлт, хүчирхийллийн асуудлыг Хүний эрхийн түгээмэл тунхаглал, Хүүхдийн эрхийн конвенц болон олон улсын гэрээ, конвенцын хэрэгжилтийн талаарх улс орнуудын тайланг хэлэлцэж гаргасан зөвлөмжийн хүрээнд зохицуулдаг ба улс орнууд үндэсний хууль тогтоомжийг батлах, сайжруулах, хэрэгжилтийг үр нөлөөтэй хангах арга хэмжээ авч ажиллаж байна.

Түүнчлэн Тогтвортой хөгжлийн зорилго 2030 нь хүүхдийн эсрэг хүчирхийллийг олон талт асуудал болгон авч үзэж, хэд хэдэн зорилго, зорилтын хүрээнд тодорхой амлалтуудыг тусгасан. Тухайлбал, ТХЗ 4-ийн хүрээнд хүний эрхийн талаарх мэдлэг, ур чадварын ач холбогдлыг онцлон тэмдэглэж, энх тайван, хүчирхийлэлгүй соёлыг сурталчлах (зорилт 4.7); түүнчлэн хүүхэд, хүйс, хөгжлийн бэрхшээлтэй холбоотой эмзэг байгууламж, аюулгүй, хүчирхийлэлгүй, хүртээмжтэй, үр дүнтэй сургалтын орчинг хүн бүрээр хангах (зорилт 4.а); энх тайван, хүртээмжтэй нийгмийг дэмжих тухай SDG 16-ын хүрээнд 2030 он хүртэлх мөрийн хөтөлбөрт хүүхдийн хүчирхийлэл, мөлжлөг, хүний наймаа болон бүх төрлийн хүчирхийлэл, эрүү шүүлтийг таслан зогсоох (зорилт 16.2) гэх мэт тодорхой зорилтууд тусгагдсан.

Судалгаанд хамрагдсан орнуудын туршлагаас үзэхэд, сургуулийн орчин дахь дээрэлхэлт, хүчирхийллийн асуудлыг тусгай хуулиар, эсхүл ерөнхий болон бусад хууль тогтоомжийн хүрээнд зохицуулж байна. Ерөнхий боловсролын сургуулийн ёс зүйн кодекс буюу загвар дүрмийн тухайд нийтээр дагаж мөрдөх стандарт дүрэм байхгүй байгаа бөгөөд улс орон бүр олон улсын байгууллагуудаас гаргасан зөвлөмж, бусад орнуудын сайн туршлага болон өөрийн орны нөхцөл байдалдаа тохируулан эрх зүйн орчин, тогтолцоогоо бүрдүүлж байна. ЕБС-д ёс зүйн асуудлаа ихэвчлэн сургуулийн дүрмээр зохицуулж байгаа бөгөөд сургуулийн орчин дахь хүчирхийлэл, дээрэлхэлтээс урьдчилан сэргийлэх, хамгаалах чиглэлээр тусгайлсан цогц хөтөлбөр хэрэгжүүлж байгаа нь судалгаанаас харагдаж байна. Энэхүү хөтөлбөрийн хүрээнд сургуулийн орчин дахь дээрэлхэлт болон хүчирхийллийг илрүүлэх, таслан зогсоох, хор хохирлыг арилгах, хариуцлага хүлээлгэх, хүүхэд хамгаалах арга хэмжээний тогтолцоо, зохион байгуулалтын дэд бүтцийг бий болгоод зогсохгүй багш сурган хүмүүжүүлэгчид, эцэг эх зэрэг холбогдох субъектүүд, нийгмийн гишүүдэд шаардлагатай ур чадварыг эзэмшүүлэх, соён гэгээрүүлэх ажлыг системтэйгээр зохион байгуулж байгаа нь судалгаанаас харагдаж байна.

Олон улсын туршлагаас үзэхэд, БНСУ, Филиппин, Австри, Швед, Шинэ Зеланд, Австрали, Япон, Финланд зэрэг орнуудад сургуулийн орчин дахь хүүхдийн хүчирхийлэл, дээрэлхэлтийн асуудлыг тусгайлсан хууль, хөтөлбөрийн хүрээнд авч үзэж систем, тогтолцоог бүрдүүлж байгаа бол АНУ, Их британи, Ирланд, Нидерланд, Малави зэрэг орнуудад тусгайлан нэрлэсэн хууль гаргаагүй ч гэлээ сургуулийн орчин дахь дээрэлхэлт, ялгаварлан гадуурхалтын эсрэг холбогдох эрх зүйн актууд, хүний эрх, тэгш байдлын тухай хууль зэрэг өргөн хүрээтэй хууль тогтоомжоор зохицуулж систем, тогтолцоо, арга хэрэгслүүдээ маш сайн төлөвлөн нутагшуулж байгаа нь харагдаж байна.

2017 онд БНСУ-ын Сөүл хотноо болсон сургуулийн хүчирхийлэл болон дээрэлхэлтийн олон улсын симпозиумаар сургуулийн орчин дахь хүчирхийлэл, дээрэлхэлтийн дэлхийн төлөв байдлын тайланг авч хэлэлцээд сургуулийн орчин дахь хүчирхийлэл, дээрэлхэлтээс урьдчилан сэргийлэх хариу арга хэмжээний хүрээнд дараах асуудлыг бодлого, эрх зүйн орчинг бүрдүүлэхдээ харгалзан үзэхийг зөвлөсөн байна. Үүнд:

- **Манлайлал:** Сургуулийн орчин дахь хүүхэд, өсвөр үеийнхнийг хүчирхийлэл, дээрэлхэлтээс хамгаалсан үндэсний хууль тогтоомж, бодлогыг боловсруулж хэрэгжүүлэх, сургуулийн хүчирхийлэл, дээрэлхэлтийн асуудлыг шийдвэрлэх хангалттай нөөцийг хуваарилах;
- **Сургуулийн орчин:** Аюулгүй, хүртээмжтэй сургалтын орчныг бүрдүүлэх, сургуулийн хүчирхэг менежмент, мөн сургуулийн бодлого, ёс зүйн дүрмийг боловсруулж мөрдүүлэх, тэдгээрийг зөрчсөн ажилтнуудад хариуцлага тооцох;
- **Чадавх:** Багш нар болон бусад ажилтнуудад хүчирхийллээс урьдчилан сэргийлэх, сургуулийн хүчирхийлэл, дээрэлхэх үйлдлүүдэд хариу арга хэмжээ авах арга барилыг эзэмших мэдлэг, ур чадвар олгох сургалт явуулах, дэмжлэг үзүүлэх; хүүхэд, өсвөр үеийнхний чадварыг хөгжүүлэх, хүчирхийллээс урьдчилан сэргийлэх мэдлэг, хандлага, ур чадварыг хөгжүүлэх;
- **Хамтын ажиллагаа:** Сургуулийн хүчирхийлэл, дээрэлхэлтийн сөрөг нөлөөллийн талаарх мэдлэгийг дээшлүүлэх, үндэсний болон орон нутгийн түвшинд бусад салбартай хамтран ажиллах, багш нарын үйлдвэрчний эвлэлтэй хамтран ажиллах, гэр бүл, олон нийттэй ажиллах, хүүхэд, өсвөр үеийнхний идэвхтэй оролцоог дэмжих;
- **Үйлчилгээ ба дэмжлэг:** Хүртээмжтэй, мэдэрмжтэй, хүүхдэд чиглэсэн нууц мэдээлэл өгөх механизмаар хангах, зөвлөгөө дэмжлэг үзүүлэх боломжтой байх, эрүүл мэндийн болон бусад чиглэлийн үйлчилгээ, туслалцаа үзүүлэх;
- **Баталгаа, нотолгоо:** Иж бүрэн мэдээлэл цуглуулах тогтолцоо бүрдүүлэх, ахиц дэвшил, үр нөлөөг хянахын тулд нарийн хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ хийх, хөтөлбөр, интервенцийн дизайнд мэдээлэл, судалгаа хийх.

Судалгаанд хамрагдсан орнуудын туршлагыг тоймлон танилцуулбал:

БНСУ Олон Улсын сургалтын чанарын үнэлгээний PISA байгууллагын үнэлгээгээр тогтмол дээгүүр байр эзэлдэг буюу ЕБС-ийн сургалтын чанар сайтай улсын нэг боловч сургуулийн орчин дахь дээрэлхэлт, гадуурхалт, хүчирхийллийн нөхцөл байдал нь анхаарал татсаар байгаа юм. Иймд 2005 онд **“Сургуулийн орчин дахь хүчирхийллийн эсрэг хариу арга хэмжээ авах, түүнээс урьдчилан сэргийлэх тухай хууль”**-ийг батлан гаргажээ.

Энэ хуулийн хүрээнд сургуулийн орчин дахь хүчирхийлэл, дээрэлхэлт, гадуурхалтыг илрүүлэх, шалтгаан нөхцөлийг тогтоох, хохирогч сурагчийг хамгаалах, зөрчил гаргасан сурагчид хариу арга хэмжээ авах, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх зэрэг цогц ажлыг зохион байгуулах хороо, газар, хэлтсийн чиг үүрэг, уялдаа холбоог тодорхой болгож, үе тэнгийнхний санал асуулгын механизмыг бүрдүүлсэн.

Түүнчлэн, тус улсын **“Насанд хүрээгүйчүүдийн тухай хууль”**-иар 13 ба түүнээс доош насныханд эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэхгүй гэж зохицуулсан байдаг бөгөөд сургуулийн орчин дахь хүчирхийллээс урьдчилан сэргийлэх 2020-2024 оны хөтөлбөрийн хүрээнд эрүүгийн хариуцлага хүлээх насны доод хязгаар 14 байсныг 13 болгохоор төлөвлөжээ.

Япон Улс “Дээрэлхэлтээс сэргийлэх тухай хууль”-ийг 2013 онд баталсан ба Боловсрол, соёл, спорт, шинжлэх ухаан, технологийн яамнаас дээрэлхэлтээс урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээг дэмжих үндэсний бодлогыг боловсруулж, холбогдох байгууллагуудтай хамтран ажилладаг. Дээрэлхэлтээс урьдчилан сэргийлэх үндэсний бодлого нь дараах цогц арга хэмжээнүүдээс бүрдэнэ:

- Дээрэлхэлтээс урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээний үндсэн чиглэл, авах арга хэмжээ;
- Дээрэлхэлттэй холбоотой ноцтой нөхцөл байдал үүссэн үед үзүүлэх хариу арга хэмжээ;
- Дээрэлхэлтээс урьдчилан сэргийлэхтэй холбоотой онцлог ойлголт.

Мөн **Кибер аюулгүй байдлын стратеги ба насанд хүрээгүй хүмүүсийн интернэтийн аюулгүй орчныг бүрдүүлэх тухай** хуульд олон нийтийн сүлжээгээр хүүхдэд хор хохирол учруулах аливаа үйлдлээс урьдчилан сэргийлэх асуудлыг зохицуулсан байна.

Финланд Улс сургуулийн орчин дахь үе тэнгийнхний дээрэлхэлт харьцангуй багатай хэдий ч энэ нь анхаарал татсан асуудал хэвээр байна. **“Суурь боловсролын тухай хууль”**-иар хүүхэд аюулгүй, таатай орчинд сурч боловсрох эрхтэй бөгөөд үүнд боловсрол олгогч эрх бүхий субъект болох сургууль, орон нутгийн захиргаа хяналт тавьж, төлөвлөгөө гарган ажиллахаар зохицуулсан байна. Гэвч дээрэлхэлтийн асуудлыг таслан зогсоох, урьдчилан сэргийлэхэд энэхүү хууль эрх зүйн зохицуулалт нь төдийлөн хангалтгүй бөгөөд сургууль, эцэг, эх, багш, сурагчдын зүгээс дээрэлхэлтийн талаарх мэдлэг, харилцаа, хандлага, түүнд тавих хяналт, авах арга хэмжээний системтэй, тасралтгүй, цогц үйл ажиллагаа чухал гэж үздэг байна. Тиймээс Боловсролын яамнаас 2006 онд үндэсний хэмжээний **“Дээрэлхэлтийн эсрэг хөтөлбөр”** (KiVa) боловсруулах ажлыг эхлүүлж, 2009 оноос албан ёсоор хэрэгжүүлж эхэлсэн нь эдүгээ Финланд Улсад төдийгүй европын бусад улс орнуудад амжилттай хэрэгжиж байна. Энэ нь сургуулийн орчин дахь ёс зүйн нийтлэг хэм хэмжээ, баримтлах дүрэм журмыг тогтоох, ёс зүйн зөрчлийг бууруулахад чухал ач холбогдол, үр дүнтэй хөтөлбөр болжээ.

Сингапур Улс сургуулийн орчин дахь хүчирхийлэл, дээрэлхэлтээс хамгаалах асуудлыг зохицуулсан **тусгайлсан хууль байхгүй** байна. Дээрэлхэлтээс үүдсэн хор хохирлын төрөл зүйлээс нь хамааран (тухайлбал, бие махбодын болон сэтгэл санааны гэмтэл учруулсан, эд хөрөнгийн хохирол үзүүлсэн зэрэгт) холбогдох хуулиар зохицуулж байна. Ерөнхий боловсролын сургуулийн сургалтын хөтөлбөрт хүүхдийн хүчирхийллийн эсрэг хичээлийг багтаан, улс орон даяар хүүхдийн хүчирхийллийн эсрэг аянуудыг хэрэгжүүлдэг. Тухайлбал, Сингапурын Хүүхдийн Нийгэмлэг (Singapore Children's Society)-ээс **“Дээрэлхэлтээс ангид хөтөлбөр”** (Bully-Free programme)-ийг орон даяар хэрэгжүүлдэг ажээ. Түүнчлэн **“Хүүхэд хамгаалах Үндэсний Стандарт”** (National Standards for Protection of Children)-ыг боловсруулан, холбогдох байгууллагуудын үүрэг оролцоо, эцэг эх, асран хамгаалагч, багш сурган хүмүүжүүлэгчдийн гүйцэтгэх үүрэг хариуцлагыг тодорхойлсон байна. Боловсролын яамнаас **сургуулийн дүрэм боловсруулахад баримтлах гарын авлагыг боловсруулан, сургуулиудад удирдамж болгодог** бөгөөд тус гарын авлагад сахилга батын жижиг зөрчлөөс авахуулаад том хэмжээний зөрчлүүдийг жагсаасан байдаг байна. Сургууль бүр энэхүү гарын авлага, удирдамжид тулгуурлан, өөрийн сургуулийн онцлогт нийцүүлэн **“Сургуулийн дүрэм”**-ийг боловсруулах бөгөөд дүрэмд зөрчил, түүний эсрэг хэрэгжүүлэх арга хэмжээ зэргийг багтаасан байна. Хэрэв сурагчийн үйлдсэн зөрчил нь сургуулийн дүрмээс давсан

тохиолдолд холбогдох хуулиар зохицуулна. Дээрэлхэлт, түүнтэй хэрхэн тэмцэх, дээрэлхүүлж буй хүүхдийг олж таних, түүнд туслах зэрэг багш, сурган хүмүүжүүлэгчдийн эзэмшвэл зохих дадлуудыг Боловсролын яамнаас болон тухайн сургуулиас, Сингапурын Хүүхдийн Нийгэмлэгээс зохион байгуулдаг сургалтуудаар багш, сурган хүмүүжүүлэгчдэд тодорхой давтамжтайгаар олгодог байна. Сургуулийн орчин дахь дээрэлхэх зөрчлийг арилгахад эцэг эх, гэр бүлийнхний төдийгүй хамт суралцаж буй сурагч хүүхдүүдийн тусламж дэмжлэг, хамтын ажиллагааг нэн чухалд тооцдог ажээ.

Тайвань нь ЕБС-ийн орчин дахь хүүхэд хамгаалал, ёс зүйн зөрчлийн асуудлыг **“Хүйсийн тэгш боловсролын тухай хууль”** (Gender Equity Education Act) болон **“Хүүхэд, залуучуудын эрх ашгийг хамгаалах тухай хууль”** (The Protection of Children and Youths Welfare and Rights Act)-ийн хүрээнд шийдвэрлэж байна.

Хүйсийн тэгш боловсролын тухай хуульд жендэрийн тэгш байдлыг хангах, жендэрийн ялгаварлан гадуурхалтыг арилгах, хүний нэр төрийг хамгаалах, жендэрийн тэгш байдлыг хангасан боловсролын нөөц, орчныг бүрдүүлэх зорилготой байна.

Хүүхэд, залуучуудын эрх ашгийг хамгаалах тухай хууль хүүхэд өсвөр үеийнхний бие, оюун санааны эрүүл мэндийг дэмжих, тэдний ашиг сонирхлыг хамгаалах, сайн сайхан байдлыг хөгжүүлэх зорилготой байна. Энэ хуульд хүүхэд, залуучууд гэж 12-18 настай, насанд хүрээгүй хүмүүсийг хамааруулж байна. Мөн эцэг эх, асран хамгаалагч нь хүүхэд, залуучуудын хамгаалал, хүмүүжлийн асуудлыг хариуцах ба эрх бүхий байгууллага болон хүүхэд хамгааллын байгууллагууд тус хуульд заасан арга хэмжээг авч ажиллахаар заажээ.

Харин нэгдсэн байдлаар ЕБС-ийн ёс зүйн загвар дүрэм байхгүй бөгөөд сургуулиуд хууль, тогтоомжийн ерөнхий зохицуулалтын хүрээнд ёс зүйн дүрмээ дотооддоо батлан мөрддөг байна.

Түлхүүр үг: сургуулийн орчин дахь хүчирхийлэл, дээрэлхэлт, цахим дээрэлхэлт, хохирогч сурагч, дээрэлхүү сурагч

Keywords: school violence, bullying, cyber-bullying, victim student, aggressor student

СУДАЛГААНЫ ДЭЛГЭРЭНГҮЙ ХЭСЭГ

БҮЛЭГ I. СУРГУУЛИЙН ОРЧИН ДАХЬ ХҮЧИРХИЙЛЭЛ, ДЭЭРЭЛХЭЛТИЙН ЭСРЭГ ОЛОН УЛСЫН БАЙГУУЛЛАГУУДААС БАРИМТАЛЖ БҮЙ БОДЛОГО, НИЙТЛЭГ ЗӨВЛӨМЖ

1.1 ДЭЛХИЙН НИЙТИЙН ӨНӨӨГИЙН БАЙДАЛ

Дэлхийн бүх улс оронд хүүхдийн хүчирхийлэл, дээрэлхэлтийн асуудал хурцаар тавигдаж, анхаарал хандуулах шаардлагатай асуудлуудын нэг болж байна.

Сургуулийн хүчирхийлэл, тухайлбал, бие махбодын, сэтгэл зүйн болон бэлгийн хүчирхийлэл, дээрэлхэлт бүх улс оронд тохиолдож байна. Үндсэн шалтгаанууд нь жендэр, нийгмийн хэм хэмжээ, орлогын тэгш бус байдал, гадуурхалт, зөрчил зэрэг өргөн хүрээний бүтцийн болон нөхцөл байдлын хүчин зүйлсээс шалтгаалдаг байна. Жил бүр 246 сая хүүхэд, өсвөр насныхан ямар нэг хэлбэрээр сургуулийн хүчирхийлэлд өртдөг гэсэн тоон мэдээлэл байдаг. Сургуулийн хүчирхийллийн хамгийн түгээмэл хэлбэр нь дээрэлхэлт байдаг байна. Сургуулийн орчин дахь хүчирхийлэл, дээрэлхэлт нь хүүхдийн сурч боловсрох, эрүүл байх эрхийг зөрчдөг бөгөөд энэ нь урт хугацаанд насанд хүрэгчдийн амьдралд нөлөөлдөг.

Сургуулийн хүчирхийлэлд бие махбодын хүчирхийлэл түүний дотор бие махбодын шийтгэл багтдаг. Тухайлбал,

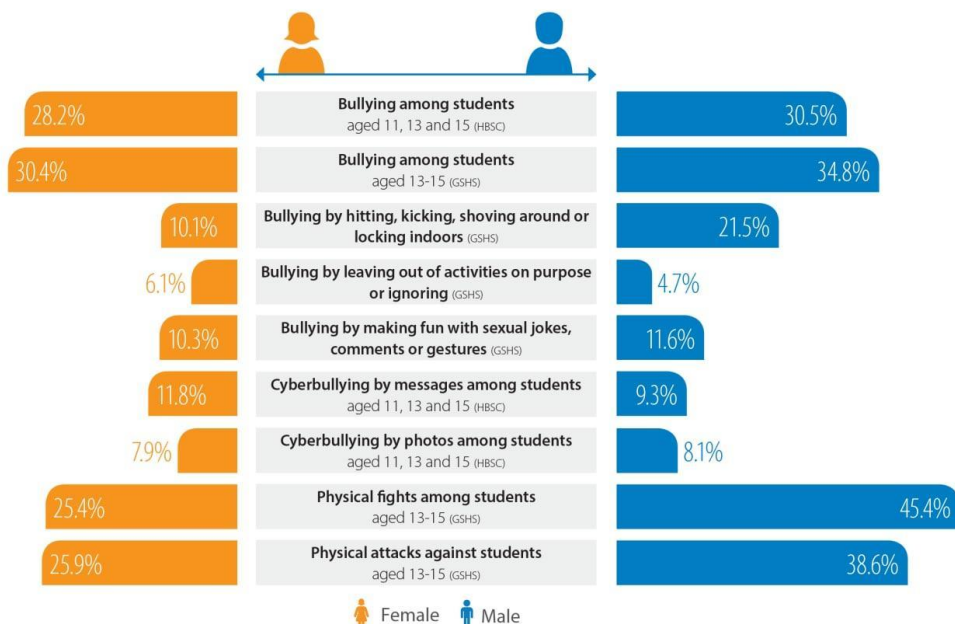
- Сэтгэл зүйн хүчирхийлэл, хэл амаар доромжлох;
- Бэлгийн хүчирхийлэл, хүчиндэх, дарамтлах;
- Дээрэлхэлт, кибер дээрэлхэлт.

Дээрэлхэх нь зан үйлийн шинжтэй бөгөөд хохирогч, дээрэлхэгч хажууд байгаа хүмүүст сөрөг нөлөө үзүүлдэг. Дээрэлхэх гэдэг нь “сургуулийн насны хүүхдүүдийн дундах хүч чадлын тэнцвэргүй байдлыг бодитойгоор илэрхийлсэн хүсээгүй, түрэмгий зан үйл” юм. Энэ зан үйл нь цаг хугацааны явцад давтагддаг, эсхүл давтагдах магадлалтай байдаг. Дээрэлхэх зан үйл нь цохих, өшиглөх, эд хөрөнгийг сүйтгэх зэрэг бие махбодын шинжтэй шоолох, доромжлох, заналхийлэх, цуурхал тараах, бүлгээс гадуурхах зэрэг үг хэллэг болон харилцааны шинжтэй үйлдлүүдээр илэрдэг. Дээрэлхэх, цахим дээрэлхэлт нь хүүхэд, өсвөр үеийнхний санаа зовоосон гол асуудал болж байна.

Сургуулийн хүчирхийлэл, дээрэлхэлтийг бусад сурагчид, багш нар болон сургуулийн ажилтнууд үйлддэг. Үе тэнгийнхний үйлдсэн хүчирхийлэл, боловсролын байгууллага, эсвэл тэдний төлөөлөгчдийн үйлдсэн хүчирхийллийг хооронд нь ялгах нь чухал бөгөөд энэ нь хүчирхийллийн нөлөөлөл болон хариу арга хэмжээнд нөлөөлдөг байна.

Сургуулийн хүчирхийлэл, дээрэлхэлтийн ихэнх нь жендэртэй холбоотой байдаг. Жендэрт суурилсан хүчирхийлэл нь бие махбод, бэлгийн болон сэтгэл зүйн гэмтэл, эсвэл хүйсээр ялгаварлан гадуурхалтад үндэслэн хэн нэгний эсрэг хор хөнөөл (harm) учруулах ба жендэрийн үүргийн хүлээлт, хэвшмэл ойлголт болон хүйстэй холбоотой эрх мэдлийн ялгавартай байдал гардаг байна. Амьдралын түвшин, хэл, соёлын цөөнх, иргэншил, хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдүүд зэрэг хамгийн эмзэг бүлгийн хүүхэд, өсвөр насныхан сургуулийн хүчирхийлэл, дээрэлхэлтэд өртөх эрсдэлтэй байдаг байна. Хүйсийн хувьд хүчирхийлэл, дээрэлхэлтэд өртөх байдал адил боловч эзлэх хувь харилцан адилгүй байдаг байна. Тухайлбал, Охид бэлгийн хүчирхийлэлд, хөвгүүд сургуульд байхдаа охидыг бодвол бие махбодын шийтгэлд өртөх магадлал өндөр

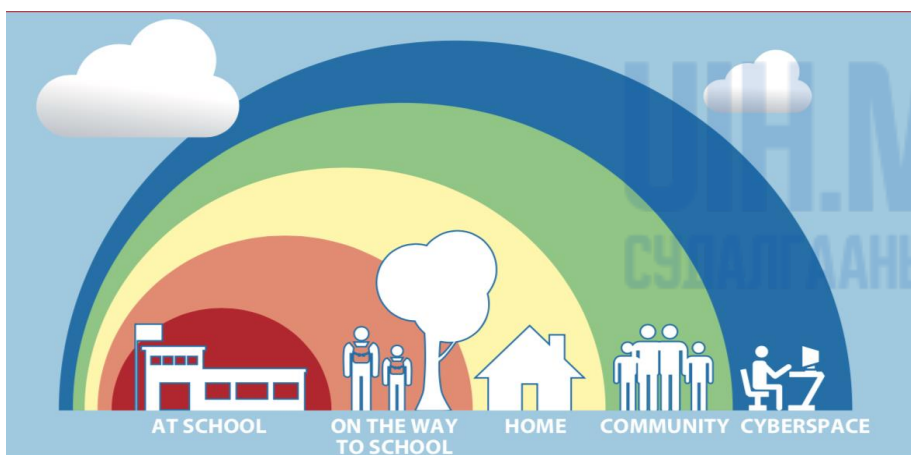
байдаг байна. Доорх зурагнаас эрэгтэй, эмэгтэй сурагчдын дээрэлхэлтэд өртөж буй байдлыг талаар үзнэ үү.

Эх сурвалж: *Behind the numbers: Ending school violence and bullying, 2017*

НҮБ-ын Хүүхдийн сангийн 2016 оны тайланд (U-Report/SRSG-VAC) 18 орны 100.000 залуусын дунд хийсэн судалгаагаар дээрэлхэлтийн шалтгаан хүйсээр (25%), бэлгийн чиг баримжаагаар (25%), үндэс угсаа, үндэсний гарал үүслээр (25%), бусад (25%) гэж ангилсан байна.

Хүчирхийлэл, дээрэлхэлт нь анги дотор болон гадна, сургууль орчимд, сургууль орох болон буцах замд, мөн цахим орчинд гарч болно.

БНСУ-ын Боловсролын яамны 2015 оны тайланд сургуулийн хүчирхийлэл, дээрэлхэлтийн гэмт хэргийн 75.5 хувь нь сургууль дотор, 24 хувь нь сургуулиас гаруур гардаг байна.

АНУ-ын Кибер дээрэлхэлтийн судалгааны төвийн 2012 онд хийсэн судалгаагаар ахлах сургуулийн 20 мянган сурагч, ялангуяа эмзэг бүлгийн сурагчдын дунд сургуулийн дээрэлхэлт болон цахим дээрэлхэлт давхцаж байгааг тогтоосон байна.

Хүчирхийлэл, дээрэлхэлтийн талаар хэнд ч хэлэхгүй байх, мэдээлэхгүй байх шалтгаан нь насанд хүрэгчид, ялангуяа багш нарт итгэх итгэлгүй байх, хариу үйлдэл үзүүлэх, хэлмэгдүүлэхээс эмзэх, гэм буруугаа мэдрэх, ичгүүртэй эсхүл эргэлзэх, тэднийг нухацтай авч үзэхгүй байх вий гэсэн санаа зовох, эсхүл хаанаас тусламж хүсэхээ мэдэхгүй байх зэрэг орно. 2016 онд НҮБ-ын U-Report/SRSG-VAC-аас хийсэн санал асуулгаар дээрэлхэлтэд өртсөн хүүхдийн

30% нь насанд хүрсэн хүнд, 30 гаруй хувь нь найз, ах эгчдээ, 10 хүрэхгүй хувь нь багшдаа хэлсэн бол, үлдсэн 30 хувь нь хэнд ч хэлээгүй байна. Тайланд дурдсанаар дээрэлхэлтийн золиос болсон хүүхэд, өсвөр насныхан хариу арга хэмжээ авахаас айсан эсвэл цахимаар дээрэлхсэн тохиолдолд нэр хүндээ алдахаас айдаг учраас эцэг эх, багш нар болон бусад насанд хүрэгчдэд эдгээр тохиолдлын талаар мэдээлэх дургүй байдаг байна.

2017 онд БНСУ-ын Сөүл хотноо болсон сургуулийн хүчирхийлэл болон дээрэлхэлтийн олон улсын симпозиумаар сургуулийн хүчирхийлэл, дээрэлхэлтийн дэлхийн төлөв байдлын тайланг танилцуулсан байна. Тайланд сургуулийн хүчирхийлэл, дээрэлхэлтийн хариу арга хэмжээг боловсролын салбар нь бусад салбар болон бусад оролцогч талуудтай хамтран хүүхэд, залуучуудыг хүчирхийллээс хамгаалах, бүх сурагчдад аюулгүй, хүртээмжтэй суралцах орчныг бүрдүүлэх үүрэгтэй гэжээ. Сургууль бол хүчирхийлэлд хандах хандлагыг өөрчилж, хүчирхийлэлгүй зан төлөвт суралцах боломжтой газар юм. Сургалтын орчин болон боловсролын агуулга нь хүний эрх, жендэрийн тэгш байдал, хүндэтгэл, эв нэгдлийн үнэт зүйлсийн талаарх ойлголтыг бий болгож, харилцаа холбоо тогтоох, хэлэлцээр хийх, асуудлыг тайван замаар шийдвэрлэх чадварыг бий болгож чадна.

Сургуулийн хүчирхийлэл, дээрэлхэлтээс урьдчилан сэргийлэх хариу арга хэмжээ авч хэрэгжүүлэх нь сургуулийн хүчирхийлэл, дээрэлхэлтийг бууруулахад хувь нэмэр оруулаад зогсохгүй хичээл таслалтыг бууруулах, сурлагын амжилтыг сайжруулах, хүүхдийн нийгмийн ур чадвар, сайн сайхан байдлыг сайжруулахад боловсролын салбарын үр дүнтэй, цогт арга хэмжээг хэрэгжүүлэх нь зүйтэй юм. Энэхүү цогц арга хэмжээнд дараах элементүүдийг багтаасан байна. Үүнд:

- **Манлайлал:** Сургуулийн орчин дахь хүүхэд, өсвөр үеийнхнийг хүчирхийлэл, дээрэлхэлтээс хамгаалсан үндэсний хууль тогтоомж, бодлогыг боловсруулж, хэрэгжүүлэх, сургуулийн хүчирхийлэл, дээрэлхэлтийн асуудлыг шийдвэрлэх хангалттай нөөцийг хуваарилах;
- **Сургуулийн орчин:** Аюулгүй, хүртээмжтэй сургалтын орчныг бүрдүүлэх, сургуулийн хүчирхэг менежмент, мөн сургуулийн бодлого, ёс зүйн дүрмийг боловсруулж мөрдүүлэх, тэдгээрийг зөрчсөн ажилтнуудад хариуцлага тооцох;
- **Чадавх:** Багш нар болон бусад ажилтнуудыг хүчирхийллээс урьдчилан сэргийлэх, сургуулийн хүчирхийлэл, дээрэлхэх үйлдлүүдэд хариу арга хэмжээ авах сургалтын хөтөлбөрийн арга барилыг ашиглах мэдлэг, ур чадварыг

баталгаажуулах сургалт явуулах, дэмжлэг үзүүлэх; хүүхэд, өсвөр үеийнхний чадварыг хөгжүүлэх, хүчирхийллээс урьдчилан сэргийлэх зохих мэдлэг, хандлага, ур чадварыг хөгжүүлэх;

- **Хамтын ажиллагаа:** Сургуулийн хүчирхийлэл, дээрэлхэлтийн сөрөг нөлөөллийн талаарх мэдлэгийг дээшлүүлэх, үндэсний болон орон нутгийн түвшинд бусад салбартай хамтран ажиллах, багш нарын үйлдвэрчний эвлэлтэй хамтран ажиллах, гэр бүл, олон нийттэй ажиллах, хүүхэд, өсвөр үеийнхний идэвхтэй оролцоо;
- **Үйлчилгээ ба дэмжлэг:** Хүртээмжтэй, хүүхдэд мэдрэмтгий, нууц мэдээлэл өгөх механизмаар хангах, зөвлөгөө дэмжлэг үзүүлэх боломжтой байх, эрүүл мэнд болон бусад үйлчилгээний туслалцаа хүсэх;
- **Баталгаа, нотолгоо:** Иж бүрэн мэдээлэл цуглуулах ажлыг хэрэгжүүлэх, ахиц дэвшил, үр нөлөөг хянахын тулд нарийн хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ хийх, хөтөлбөр, интервенцийн дизайнд мэдээлэл, судалгаа хийх.

Дээрх тайланд дурдсан хүчирхийлэл, дээрэлхэлтээс хамгаалах, урьдчилан сэргийлэх асуудлыг хууль тогтоомжоор хэрхэн зохицуулж байгааг авч үзвэл дараах байдалтай байна. Үүнд:

- Тусгай хууль тогтоомжоор зохицуулсан
- Ерөнхий болон бусад хууль тогтоомжоор зохицуулсан байна.

1.Тусгай хууль тогтоомжоор гэдэг нь сургуулийн орчин дахь хүчирхийлэл, дээрэлхэлтээс хамгаалсан тусгайлсан хууль тогтоомж батлан хэрэгжүүлж байгааг хэлэх бөгөөд энэ хүрээнд зарим улс орнууд хүчин чармайлт гаргаж байна. Тухайлбал;

БНСУ-д 2005 онд Сургуулийн орчин дахь хүчирхийллийн эсрэг хариу арга хэмжээ авах, түүнээс урьдчилан сэргийлэх тухай хуулийг баталсан. Зорилго нь “Хохирогч сурагчдыг хамгаалах, түрэмгийлэгч сурагчдыг удирдан чиглүүлэх, сургах, хохирогч сурагчид болон түрэмгийлэгч сурагчдын хооронд эвлэрүүлэн зуучлах замаар сурагчийн хүний эрхийг хамгаалах, сурагчдыг нийгэмд зөв хүн болгон төлөвшүүлэх” явдал юм.

Филиппинд Дээрэлхэлтийн эсрэг хууль (Anti-Bullying Act) нь бүх бага, дунд сургуулиас дээрэлхэх гэмт хэргийг шийдвэрлэх бодлого боловсруулж, холбогдох механизм, тайлагнах тогтолцоог бий болгож, зөрчлийн хариуцлагыг тодорхойлсон.

Австралид 2003 онд сургуулийн орчинд дээрэлхэх, хүчирхийлэлтэй тэмцэх үндэсний хандлагыг сурталчлах зорилгоор Үндэсний аюулгүй сургуулиудын ерөнхий бүтэц (the National Safe Schools Framework)-ийг боловсруулсан бөгөөд 2004 онд Сургуульд дэмжлэг үзүүлэх хууль (Schools Assistance Act)-аар хуульчилсан байна.

Финландад Суурь боловсролын хууль (Basic Education Act)-ийн 29 дүгээр зүйлд сурагч бүр сургуулийн аюулгүй орчинд байх эрхтэй гэж заасан байдаг. Энэ хуулийн дагуу боловсролын байгууллагууд сурагчдыг сургууль дээрээ хүчирхийлэл, дээрэлхэлтэд өртөхгүй байх нөхцөлийг бүрдүүлэх үүрэгтэй.

Шведэд 2009 онд баталсан Ялгаварлан гадуурхахын эсрэг хууль (Discrimination Act) болон 2010 онд баталсан Боловсролын тухай хууль (Education Act)-аар сургуулиудад ялгаварлан гадуурхах, дээрэлхэлтийн аливаа хэлбэрийг хориглодог бөгөөд Боловсролын хуулийн дагуу сургуулиуд дээрэлхэх гэмт хэргийн бүх тохиолдлыг шалгаж, мэдээлэх, түүнээс урьдчилан сэргийлэх, шийдвэрлэх төлөвлөгөөг жил бүр боловсруулах үүрэгтэй байдаг. Мөн хуульд дээрэлхсэн гэмт хэргийн талаар мэдээлсэн

хүмүүсийг хэлмэгдүүлэхийг хориглож, сургууль дүрэм, журмыг мөрдөөгүй тохиолдолд хохирлыг барагдуулах эрхтэй. Түүнчлэн кибер дээрэлхэлттэй холбоотой асуудлыг онцгойлон хууль тогтоомжоор зохицуулж буй улс орнууд ч байна. Тухайлбал,

Филиппинд Дээрэлхэлтийн эсрэг акт (Anti-Bullying Act)-д кибер дээрэлхэлтийн талаар тусгайлан зохицуулсан. АНУ-ын Калифорния муж 2011 онд гар утас болон бусад интернэтийн үйлчилгээг ашиглан нийгмийн сүлжээний сайтууд дээр дээрэлхэх талаарх биллийг баталсан. Энэ нь сургуулиудад кибер дээрэлхэлтийг зогсоох боломжийг олгож байна. Австралид 2015 онд кибер хүчирхийлэлтэй тэмцэх Хүүхдийн онлайн аюулгүй байдлыг сайжруулах акт (Enhancing Online Safety for Children Act)-ыг баталсан бөгөөд энэхүү хуулиар гомдол гаргах системийг бий болгож, нийгмийн сүлжээнээс аюултай мэдээллийг устгах зэрэг хүчин чармайлтыг удирдан чиглүүлэх зорилготой Хүүхдийн цахим аюулгүй байдлын комиссарыг байгуулсан.

Шинэ Зеландад 2015 онд Хор хөнөөлтэй дижитал харилцааны акт (Harmful Digital Communications Act)-ыг баталсан бөгөөд энэ нь хор хөнөөлтэй харилцаа холбоог таслан зогсоох, урьдчилан сэргийлэх, хохирогчид үзүүлэх нөлөөллийг бууруулах, гомдлыг хурдан шийдвэрлэх, онлайн материалыг устгах системийг ий болгох зорилготой.

2. Ерөнхий хууль тогтоомжоор гэдэг нь зарим улс оронд тусгайлсан хууль тогтоомж байдаггүй ч сургуулийн дээрэлхэлт, ялгаварлан гадуурхалтын эсрэг, хүний эрх, тэгш байдлын тухай хууль зэрэг өргөн хүрээтэй холбогдох хуулиар зохицуулж байна. Тухайлбал,

Их Британид 2006 оны Боловсрол ба хяналт шалгалтын акт, 2010 оны сургуулийн бие даасан сургуулийн стандарт журам, 2010 оны Тэгш байдлын акт, 1989 оны Хүүхдийн акт, 1997 оны Хүчирхийллийн акт, 1988 оны Ёс бус харилцааны акт (Malicious Communications Act), 2003 оны Харилцаа холбооны акт болон 1986 оны Нийтийн хэв журмын актуудаар зохицуулдаг. Эдгээр актуудын дагуу сургуулиуд дээрэлхэлтийн эсрэг үр дүнтэй стратеги хэрэгжүүлэх, сурагчдыг дээрэлхэлтээс хамгаалах үүрэг хүлээдэг.

Ирландад Тэгш байдлын акт, Хөдөлмөр эрхлэлтийн тэгш байдлын акт, Хөдөлмөрийн эрүүл, аюулгүй байдал болон халамжийн акт, Боловсрол (нийгмийн халамж)-ын акт, Боловсролын актын дагуу хүүхэд, өсвөр үеийнхнийг дээрэлхэлтээс хамгаалдаг.

АНУ-ын хувьд холбооны түвшинд дээрэлхэлтийн эсрэг хууль байхгүй ч Америкийн сургуулиудыг сайжруулах акт (The Improving America Schools Act), Аюулгүй, мансууруулах бодисгүй сургууль болон олон нийтийн акт (Safe And Drug-Free Schools And Communities Act)-аар ерөнхийд нь зохицуулдаг бөгөөд сургуулийн дээрэлхэлтээс урьдчилан сэргийлэх, хүүхдийг хамгаалах зорилгоор муж бүр хууль тогтоомж болон боловсролын дүрмийг батлан хэрэгжүүлдэг.

Хүчирхийлэл, дээрэлхэлтэд өртсөн хүүхдийг хамгаалах, урьдчилан сэргийлэх, дэмжлэг тусалцаа үзүүлэх асуудал ч чухал юм. Үр дүнтэй, хүртээмжтэй, нууцыг хадгалсан, нас, хүйсийн мэдрэмжтэй мэдээлэх механизм, тэднийг цаашид эрсдэлд оруулахгүй арга хэмжээ авах зэрэг нь хохирогч болон түүний хажууд байгаа хүмүүсийн хувьд маш чухал байдаг. Мэдээллийн механизм нь хүүхэд, өсвөр үеийнхэнд зориулсан эх сурвалж болохоос гадна зөвлөгөө, тусламж шаардлагатай хүмүүст чиглүүлэх хүүхэд хамгааллын үндэсний тогтолцооны нэг бүрэлдэхүүн хэсэг байх ёстой. Тухайлбал, тусламжийн утас, чат өрөө болон “аз жаргал, уйтгар гунигийн хайрцаг”, багш зэргээс гадна охидын клуб зэрэг бэлгийн хүчирхийллийн талаар санаа зовниж, мэдээлэх аюулгүй газар болгон ашиглаж байна. Эдгээр механизм нь бүх хүүхэд, өсвөр насныханд хүртээмжтэй байх

ёстой бөгөөд зарим нь сургуулийн хүчирхийлэл, дээрэлхэлтийн талаар мэдээлэхэд тулгарч болох саад бэрхшээлийг харгалзан үзэх ёстой. Зарим сайн туршлагаас дурдвал, Канадын Онтарио мужид сургууль бүр аюулгүй, хүлээн зөвшөөрөгдсөн сургуулийн багтай байх, дээрэлхэлтээс урьдчилан сэргийлэх, хөндлөнгөөс оролцох талаарх үйл ажиллагааны иж бүрэн төлөвлөгөөтэй байхыг шаарддаг. **Нидерландад** 18-аас доош насны хүүхдүүдэд зориулсан нэрээ нууцалсан тусламжийн утас байдаг. Мөн вэбсайтаар дамжуулан бэлтгэгдсэн сайн дурын ажилтантай 30 минут хүртэл хугацаанд харилцан чатлах боломжтой байдаг.

Малавид “Айдасгүйгээр суралц” төслийн хүрээнд хүүхэд, өсвөр үеийнхний сургуулийн орчин дахь хүчирхийлэл, хүчирхийллийн талаар мэдээлэхийг сайжруулах зорилгоор “аз жаргал, уйтгар гуниг” хайрцгийг нэвтрүүлсэн бөгөөд хайрцгийг нэвтрүүлсний дараа хайрцагт дээрэлхэлт, бие махбодын шийтгэл, хоол унд өгөхгүй байх, багш нарын гэрт ажиллах зэрэг асуудлыг онцолсон байжээ. Хайрцгийн талаар оролцогчид өндөр үнэлгээ өгсөн бөгөөд багш, сурагчид хайрцгийг хүүхэд хамгаалал, тайлангах үр дүнтэй арга хэмжээ гэж үзсэн байна.

ОЛОН УЛСЫН ЭРХ ЗҮЙН БАРИМТ БИЧИГ

Сургуулийн хүчирхийлэл, дээрэлхэлтийг арилгах арга хэмжээ нь бусад олон улсын конвенц, амлалтын чухал бүрэлдэхүүн хэсэг бөгөөд олон улсын гэрээ, конвенцод нийцүүлэн дотоодын хууль тогтоомжоор зохицуулж байна.

ХҮНИЙ ЭРХИЙН ТҮГЭЭМЭЛ ТУНХАГЛАЛ

НҮБ-ын Эдийн засаг, Нийгмийн Зөвлөл 1946 оны анхдугаар хурлаараа НҮБ-ын Хүний эрхийн Комиссыг байгуулж Комиссын анх удаа Хүний эрхийн Түгээмэл Тунхаглалын төслийг боловсруулсан бөгөөд тунхаглалыг Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын Ерөнхий Ассамблей 1948 оны 12 дугаар сарын 10-нд Франц Улсын нийслэл Парис хотноо батлан гаргажээ. Хүний эрхийн түгээмэл тунхаглал нийт 30 зүйлээс бүрдэх бөгөөд Тунхаглал нь хэдийгээр заавал биелүүлэгдэх шинжгүй, санал зөвлөмжийн шинжтэй ч хүний эрхийг хамгаалах механизмын үүсэл хөгжилд гол үүрэг гүйцэтгэж, хүний эрхийг хамгаалах тогтолцоо бүрэлдэх үндэс суурийг тавьсан байна. Энэхүү Хүний эрхийн түгээмэл тунхаглалд Хүн бүр арьсны өнгө, үндэс, хүйс, хэл, шашин шүтлэг, нийгмийн гарал, эд хөрөнгө, язгуур угсаа болон бусад байдлыг үл харгалзан адил тэгш эрхтэй байхыг тунхаглан баталгаажуулж хүн төрөлхтөн нийтээрээ хүлээн зөвшөөрсөн хүний эрхийн тухай анхны баримт бичиг юм. Өнөөдөр хүний эрхийн түгээмэл тунхаглалыг дэлхийн 375 хэлээр орчуулж, Хүний эрхийн түгээмэл тунхаглалд үндэслэн, түүнээс салбарласан хүний эрхтэй холбоотой гэрээ, конвенц, хууль, эрх зүйн баримт бичгүүд гарсаар байна. Энэхүү тунхаглалд хүүхэд онцгой халамж, туслалцаа авах эрхтэй, Хүн бүр сурч боловсрох эрхтэй. Анхан шатны болон ерөнхий боловсролыг үнэ төлбөргүйгээр заавал эзэмшүүлэх ёстой, Боловсрол нь бие хүнийг өв тэгш хөгжүүлэх, хүний эрх, үндсэн эрх чөлөөг улам бүр хүндэтгэдэг болоход чиглэх ёстой. Боловсрол нь аливаа улс түмэн, янз бүрийн арьстан хийгээд шашны бүлгүүд бие биеэ харилцан ойлгох, хүлцэн тэвчих, эвсэн найрамдах, мөн түүнчлэн НҮБ-аас энх тайвныг сахиулах талаар явуулж буй үйл ажиллагаанд дөхөм үзүүлэх ёстой гэж тунхагласан байдаг.

Хүний эрхийн түгээмэл тунхаглалын хэрэгжилтийг хангахад улс орнуудын авч хэрэгжүүлж буй арга хэмжээний талаар 4 жил тутам хүний эрхийн төлөв байдлын тайланг НҮБ хүлээн авч хэлэлцдэг.

ХҮҮХДИЙН ЭРХИЙН ТУХАЙ КОНВЕНЦ

Хүүхдийн эрхийн тухай конвенц¹⁹⁹ буюу хүүхдийн эрхийг хамгаалах олон улсын гэрээ нь 1990 онд батлагдсан бөгөөд үүнийг оролцогч бүх улс орнууд хэрэгжүүлэх үүрэгтэй. Конвенц нь хүүхэд бүрийг ЭРХ ЭДЛЭГЧ, харин насанд хүрсэн хүн бүрийг ҮҮРЭГ ХҮЛЭЭГЧ хэмээн тодотгож, хүүхдийн эрхийг хамгаалах үүрэгтэй. Хүүхдийн эрхийг хангах, хамгаалах гэдэг нь тэдний хуульд заасан эрхийг эдлүүлж, түүнийг зөрчихгүй байх, зөрчигдөхөөс урьдчилан сэргийлэх, зөрчигдсөн тохиолдолд тусламж үйлчилгээ үзүүлэх, нөхөн сэргээх, хэвийн орчинд ороход туслах нь асран хамгаалагч, гэр бүл, төрийн байгууллагын үүрэг юм. Хүүхдийн эрхийн тухай хуульд хүүхэд гэмт хэрэг, зөрчил, хүчирхийлэл, бие махбодын шийтгэл, сэтгэл санааны дарамт, үл хайхрах байдал болон мөлжлөгийн аливаа хэлбэрээс нийгмийн бүх орчинд хамгаалагдах эрхтэй гэж заажээ.

ТОГТВОРТОЙ ХӨГЖЛИЙН ЗОРИЛГО-2030

Тогтвортой хөгжлийн зорилго 2030 нь хүүхдийн эсрэг хүчирхийллийг олон талт асуудал болгон авч үзэж, хэд хэдэн зорилго, зорилтын хүрээнд тодорхой амлалтуудыг тусгасан. Тухайлбал, ТХЗ 4-ийн хүрээнд хүний эрхийн талаарх мэдлэг, ур чадварын ач холбогдлыг онцлон тэмдэглэж, энх тайван, хүчирхийлэлгүй соёлыг сурталчлах (зорилт 4.7), түүнчлэн хүүхэд, хүйс, хөгжлийн бэрхшээлтэй холбоотой эмзэг байгууламж, аюулгүй, хүчирхийлэлгүй, хүртээмжтэй, үр дүнтэй сургалтын орчинг хүн бүрээр хангах (зорилт 4.а).

Түүнчлэн энх тайван, хүртээмжтэй нийгмийг дэмжих тухай SDG 16-ын хүрээнд 2030 он хүртэлх мөрийн хөтөлбөрт хүүхдийн хүчирхийлэл, мөлжлөг, хүний наймаа болон бүх төрлийн хүчирхийлэл, эрүү шүүлтийг таслан зогсоох тодорхой зорилт тусгагдсан (зорилт 16.2). Сургуулийн орчин дахь хүчирхийлэл, дээрэлхэлтийг арилгах арга хэмжээ нь бусад олон улсын конвенц, амлалтын чухал бүрэлдэхүүн хэсэг бөгөөд Хүүхдийн эрхийн тухай конвенц нь хүүхдийг хүчирхийллээс хамгаалах, хүүхдийг хамгаалахыг улс орнуудад үүрэг болгодог.

Тогтвортой хөгжлийн зорилго 2030-ын зорилт 4-т чанартай боловсролын дэмжих буюу бүх нийтэд хүртээмжтэй, чанартай боловсролыг баталгаажуулж, насан туршийн боловсролыг дэмжих, зорилт 5 жендэрийн тэгш байдал буюу жендэрийн тэгш байдалд хүрч, бүх эмэгтэйчүүд, охидыг чадавхжуулах болон зорилт 3-эрүүл мэндийг дэмжих буюу бүх насны бүх хүмүүсийн эрүүл амьдралыг баталгаажуулж, сайн сайхан байдлыг дэмжих зорилтуудын хүрээнд дэлхийн улс орнууд сургуулийн хүчирхийлэл, дээрэлхэлтээс сурагчдыг хамгаалах, урьдчилан сэргийлэх үр дүнтэй арга хэмжээ авч хэрэгжүүлэх үүргийг хүлээсэн байдаг.

1.2 БУСАД ОРНУУДЫН СУРГУУЛИЙН ОРЧИН ДАХЬ ХҮЧИРХИЙЛЭЛ, ДЭЭРЭЛХЭЛТИЙН ЭСРЭГ БОДЛОГО, ЭРХ ЗҮЙН ОРЧИН

БҮГД НАЙРАМДАХ СОЛОНГОС УЛС

БНСУ нь 51.5 сая хүн амтай бөгөөд 24-35 насны хүмүүсийн 70 хувь нь дээд боловсролтой байгаа нь тус улсын сүүлийн үеийн ерөнхий боловсролын чанарын түвшнийг харуулж байна.²⁰⁰ Мөн сурагчдын мэдлэгийн чанарыг стандартчилсан тестээр хэмждэг бөгөөд олон улсын сургалтын чанарын үнэлгээ (PISA)-ээр байнга өндөр үнэлгээтэй орны тоонд ордог юм. 2020

¹⁹⁹ МУ-ын ОУ-ын гэрээ, Хүүхдийн эрхийн тухай конвенц <http://www.legalinfo.mn/law/details/1276?lawid=1276>

²⁰⁰ WENR <https://wenr.wes.org/2018/10/education-in-south-korea>

онд Боловсролын яамнаас бага, дунд, ахлах ангийн 130,000 гаруй сурагчийг хамруулан үе тэнгийнхэндээ дээрэлхүүлж байсан эсэх талаар судалгаа хийхэд бага анги 2.1%, дунд анги 0.8%, ахлах анги 0.3% нь үе тэнгийнхэндээ дээрэлхүүлж байсан гэсэн үр дүн гарчээ. Дээрэлхэлтийн түгээмэл хэлбэрт хэл амаар доромжлох 39%, бүлэглэн дээрэлхэх 19.5%, мөрдөж мөшгөх 10.6%, цахим дээрэлхэлт 8.2%, бие махбодын хүчирхийлэл 7.7%, бэлгийн хүчирхийлэл 5.7%-тай байна.

I. Хууль эрх зүйн орчин

2005 онд “Сургуулийн орчин дахь хүчирхийллийн эсрэг хариу арга хэмжээ авах, түүнээс урьдчилан сэргийлэх тухай хууль” (Act on the Prevention of and Counter-measures Against Violence in School)²⁰¹-ийг баталсан байна.

Хуулийн зорилго:

Хүчирхийлэл, заналхийлэл, дээрэлхэлтэд өртсөн сурагчдыг хамгаалах, танхайрах дээрэлхэх үйлдэл хийсэн сурагчдыг хүмүүжүүлэх, хохирогч болон танхайрсан хүүхдүүдийг эвлэрүүлэх, зөрчлийг шийдвэрлэх замаар сурагчдын эрх ашгийг хамгаалах, сургууль дахь хүчирхийллээс урьдчилан сэргийлэх, нийгэмд зөв хүн болгон төлөвшүүлэхэд оршино.

Тодорхойлолт:

Орчин “сургуулийн орчин дахь хүчирхийлэл” гэдэг нь сургуулийн гадна болон дотор сурагчдын эсрэг заналхийлэх, хулгайлах, гүтгэх, доромжлох, бие махбод, сэтгэл санаа болон эд хөрөнгөд хохирол учруулах, мөнгө нэхэх, дарамтлах, дээрэлхэх, эсхүл хувь хүний мэдээллийг цахим орчинд тараах, бэлгийн хүчирхийлэл үзүүлэх үйлдлүүдийг хэлнэ.

(bullying) буюу “дээрэлхэлт” гэдэг нь сургуулийн гадна болон дотор хоёр ба түүнээс дээш сурагч бүлэглэн нэг, эсхүл хэсэг бүлэг сурагчийн бие махбод, сэтгэл санаанд дарамт үзүүлэх, хохирол учруулах үйлдлийг байнга хийхийг хэлнэ.

“цахим дээрэлхэлт” гэдэг нь интернэт зэрэг мэдээлэл, харилцаа холбооны хэрэгсэл ашиглан сурагчдын бие махбод, сэтгэл санаанд дарамт үзүүлэх, хохирол учруулах зорилгоор хувийн мэдээллийг нь байнга задруулахыг хэлнэ.

“хохирогч сурагч” гэдэг нь сургуулийн дотор болон гадна орчин дахь дээрэлхэлт, гадуурхалтын улмаас бие махбод, сэтгэл санааны хохирол амссан сурагчийг хэлнэ.

“дээрэлхүү сурагч” (aggressor student) гэдэг нь сургуулийн орчинд бусад сурагчийг дээрэлхсэн, гадуурхсан, хүчирхийлсэн болон түүнд хамтран оролцсон, хөгжөөн дэмжсэн сурагчдыг хэлнэ.

Төрийн болон орон нутгийн засаг захиргааны хариуцлага (Responsibilities of State and Local Governments):

- Сургуулийн орчин дахь хүчирхийллээс урьдчилан сэргийлэх, уг үйлдлийг таслан зогсоох, устгах арга замыг эрэлхийлсэн судалгаа хийх, соён гэгээрүүлэх байгууллагын тогтолцоог бүрдүүлэх;
- Төрийн болон орон нутгийн засаг захиргаанаас хүүхэд хамгааллын байгууллага болон төрийн бус байгууллагуудын сургуулийн орчин дахь хүчирхийллээс урьдчилан сэргийлэх, хохирогч сурагчдыг хамгаалах, хүчирхийлэл үйлдсэн сурагчийг хүмүүжүүлэх зорилгоор авч хэрэгжүүлж байгаа арга хэмжээг дэмжин хамтран ажиллах;
- хүүхэд хамгааллын байгууллага болон төрийн бус байгууллагаас гаргасан санал зөвлөмжийг төрийн бодлогод тусгах талаар анхаарч ажиллах;
- санхүүгийн дэмжлэг үзүүлэх.

²⁰¹ Act on the Prevention of and Countermeasures Against Violence in School
<https://law.go.kr/LSW/lsInfoP.do?lsiSeq=199081&viewCls=engLsInfoR&urlMode=engLsInfoR#0000>

Мастер төлөвлөгөө (Master Plan) нь энэ хуулийн зорилгыг хэрэгжүүлэхийн тулд сургуулийн орчин дахь хүчирхийллийн эсрэг хариу арга хэмжээ авах, урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээ авах бодлого чиглэлийг тодорхойлдог бөгөөд сургуулийн орчин дахь хүчирхийлэлтэй тэмцэх хороогоор дамжуулан санал авснаар Боловсролын сайд 5 жилийн хугацаагаар баталдаг бодлогын баримт бичиг юм.

Мастер төлөвлөгөөнд:

- Сургуулийн орчин дахь хүчирхийллийг арилгах судалгаа, шинжилгээ хийх;
- Урьдчилан сэргийлэх, соён гэгээрүүлэх арга хэмжээ зохион байгуулах;
- Хохирогч сурагчдын эмчилгээ, эргэн нийгэмшүүлэхэд туслах үйл ажиллагаа явуулах;
- Сургуулийн орчин дахь хүчирхийллийн эсрэг хэрэгжүүлэх орон нутгийн захиргааны болон боловсролын байгууллагуудын хамтын ажиллагааг сайжруулах;
- Сургууль бүрд мэргэжлийн зөвлөхүүд ажиллуулах, түүнд захиргааны болон санхүүгийн дэмжлэг үзүүлэх;
- Хүчирхийллээс урьдчилан сэргийлэх, хохирсон хүүхдүүдийг эмчлэх, эргэн нийгэмшүүлэх, зөрчил гаргасан хүүхдүүдийг хүмүүжүүлэх, зөвлөгөө авах талаар мэргэжлийн байгууллагатай хамтран ажиллах, санхүүгийн дэмжлэг үзүүлэх;
- Сургуулийн орчин дахь хүчирхийллээс урьдчилан сэргийлэх бүх талын арга хэмжээний чиглэлийг төлөвлөгөөнд тусгаж боловсруулна.

Сургуулийн орчин дахь хүчирхийлэлтэй тэмцэх хороо (The Committee for Countermeasures against School Violence)

Энэ хороо нь Ерөнхий сайдын удирдлага доор дараах чиг үүргийг хэрэгжүүлнэ.

- Сургуулийн орчин дахь хүчирхийллээс урьдчилан сэргийлэх, таслан зогсоох, хариу арга хэмжээ авах мастер төлөвлөгөөг боловсруулах;
- Хэрэгжүүлсэн арга хэмжээ, ажлын үр нөлөөг үнэлэх;
- Холбогдох захиргааны байгууллага болон орон нутгийн засаг захиргаанд гаргасан сургуулийн орчин дахь хүчирхийллийн талаарх санал, хүсэлт, бусад асуудлыг хэлэлцэх.

Тус хороо нь дарга, дэд дарга, 18 гишүүнтэй байх бөгөөд хорооны үйл ажиллагааны журам, ажлын зохион байгуулалт, үйл ажиллагаанд шаардлагатай бусад асуудлуудыг Ерөнхийлөгчийн зарлигаар тогтоодог байна.

Хорооны гишүүд:

- Стратеги, сангийн сайд, Боловсролын сайд, Шинжлэх ухаан, мэдээлэл технологийн сайд, Хууль зүйн сайд, Дотоод хэргийн болон Аюулгүй байдлын сайд, Соёл, спорт, аялал жуулчлалын сайд, Эрүүл мэнд, нийгмийн хамгааллын сайд, Гэр бүл, жендэрийн эрх тэгш байдлын сайд, Солонгосын Харилцаа холбооны комиссын дарга, Солонгосын Үндэсний цагдаагийн газрын Ерөнхий комиссар;
- Сургуулийн орчин дахь хүчирхийлэлтэй тэмцэх хорооноос санал болгосон;
- Холбогдох төрийн захиргааны төв байгууллагын III зэргийн албан тушаалтан;
- Сэтгэл зүйн чиглэлээр мэргэшсэн эрдэм шинжилгээний байгууллагын туслах профессор болон түүнээс дээш зэрэг цолтой;
- Шүүгч, прокурор, өмгөөлөгч;
- Хүүхэд хамгааллын байгууллагад 5-аас доошгүй жил ажилласан;
- Мэргэжлийн үнэмлэхтэй эмч;
- Сургуулийн удирдах зөвлөл болон хүүхэд хамгааллын талаар туршлагатай эцэг, эх гэх мэт хүмүүсээс тус хорооны гишүүдийг бүрдүүлнэ.

Сургуулийн орчин дахь хүчирхийлэлтэй тэмцэх бүс нутгийн хороод (*Regional Committees for Countermeasures against School Violence*)

Сургуулийн орчин дахь хүчирхийлэлтэй тэмцэх хорооноос бүс нутгийн хороодыг дарга 11 гишүүний бүрэлдэхүүнтэйгээр байгуулдаг. Хотын захирагч, засаг дарга болон боловсролын газрын дарга нар хорооны үйл ажиллагаатай холбоотойгоор дэд хороог байгуулж болно. Хорооны чиг үүрэг:

- мастер төлөвлөгөөний дагуу жил бүр сургуулийн орчин дахь хүчирхийллээс хамгаалах, урьдчилан сэргийлэх үйл ажиллагаа зохион байгуулах;
- тухайн бүс нутгийн сургууль болон цагдаагийн газраас гаргасан сургуулийн орчин дахь хүчирхийллийн дүн мэдээг авч дүн шинжилгээ хийх;
- зөвлөгөө, мэдээлэл өгөх байгууллага ажиллуулан тухайн байгууллагын үйл ажиллагааг олон нийтэд сурталчлах.

Мөн сургуулийн орчин дахь хүчирхийллийн эсрэг сургууль бүрийн авч хэрэгжүүлэх төлөвлөгөө бусад байгууллагын хамтын ажиллагааны уялдаа холбоо, дэмжлэгийг зохицуулах зохицуулах хороог байгуулж болно.

Боловсролын газар (*Offices of Education*) – Боловсролын газраас хотын сургууль бүрд сургуулийн орчин дахь хүчирхийллийн эсрэг нэгжийг байгуулж хамтран ажиллаж түүний үйл ажиллагаанд хяналт тавина. Тус газар нь:

- сургууль бүрийн сургуулийн орчин дахь хүчирхийллийн эсрэг арга хэмжээний төлөвлөгөөг хянаж, хэрэгжилтэд хяналт тавих;
- сургуулийн орчин дахь хүчирхийллийн талаар мөрдөн байцаах ажил зохион байгуулж, авч хэрэгжүүлж байгаа болон урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээний талаар сургалт судалгаа хийж олон нийтэд мэдээлэх;
- уг асуудлыг таслан зогсоох, илрүүлэх, зөвлөгөө мэдээлэл өгөх тусгай байгууллага байгуулж үйл ажиллагааг хянах;
- холбогдох байгууллагатай хамтран ажиллах чиг үүрэгтэй байна.

Боловсролын газрын дэд дарга нар мөрдөн байцаалтын ажиллагаа явуулах, зөвлөгөө өгөх дараах эрх үүрэгтэй байна.

- сургуулийн орчинд хүчирхийлэлд өртсөн сурагчдад зөвлөгөө өгөх;
- дээрэлхэлт, хүчирхийлэл үйлдсэн сурагчдыг мөрдөн байцаах;
- шаардлагатай тохиолдолд хүчирхийлэл үйлдсэн сурагчийн эцэг эхийг шалгах;
- сургуулийн орчин дахь хүчирхийллээс урьдчилан сэргийлэх, хариу арга хэмжээний төлөвлөгөөний хэрэгжилтийг удирдан чиглүүлэх;
- сургуулийн орчин дахь элдэв бүлэглэл тэдний үйл ажиллагааг олж илрүүлэх, таслан зогсоох, илрүүлэхийн тулд хувийн байгууллага, албан газрыг нэгжих мөрдөн байцаалтыг цагдаагийн ерөнхий газар болон харьяа дүүргийн цагдаагийн газартай хамтран явуулах эрхтэй байна.

Сургуулийн орчин дахь хүчирхийлэлтэй тэмцэх бие даасан хороо

(*The Autonomous Committees for Countermeasures against School Violence*)

Тус бие даасан хороо нь сургууль бүрд байх бөгөөд эсхүл хоёр сургууль хамтарч хамтарсан хороотой байж болно. Ерөнхийлөгчийн зарлигаар томилогдсон дарга болон эцэг эхийн хурлаар шууд сонгогдсон эцэг эхчүүд мөн хохирогч сурагчийн эцэг эхээс бүрдсэн 10 гишүүний бүрэлдэхүүнтэйгээр байгуулна.

Хорооны чиг үүрэг:

- сургуулийн орчин дахь хүчирхийллийн эсрэг авах арга хэмжээг боловсруулах;
- хүчирхийллийг олж тогтоох;
- хохирогч сурагчийг хамгаалах;
- дээрэлхүү сурагчийг удирдан чиглүүлэх, тохирсон шийтгэлийг өгөх;
- мэргэжлийн зөвлөх ажиллуулах;
- хэрэгт холбогдсон болон хохирогч сурагчид авсан арга хэмжээний талаар тайлагнах;
- хүчирхийллээс урьдчилан сэргийлэх хөтөлбөр боловсруулах үр дүнг тайлагнах;
- холбогдох байгууллага болон цагдаагийн байгууллагатай хамтран ажиллана.

Хорооны хурал улиралд нэгээс доошгүй хуралдах боловч дараах тохиолдолд яаралтай хурал зарлаж болно.

- Хорооны ¼-өөс гишүүдээс доошгүй хүсэлт гаргасан;
- Сургуулийн захирлын хүсэлтээр;
- Хохирогч болон түүний эцэг эхийн хүсэлтээр;
- Тус хороонд хүчирхийллийн мэдээлэл ирсэн тохиолдолд;
- Түрэмгийлэл үйлдсэн сурагчид заналхийлэл ирсэн тохиолдолд яаралтай хуралдана.

Сургуулийн захирал мэргэжлийн зөвлөх ажиллуулах тусгай кабинет байгуулж, сургуулийн дэд дарга, мэргэжлийн зөвлөх, эрүүл мэнд хичээлийн багш, багш гэсэн бүрэлдэхүүнтэйгээр тусгай нэгжийг байгуулан ажиллана. Тус нэгж нь сургуулийн орчинд хүчирхийлэл гарсан даруйд таслан зогсоох арга хэмжээг аван бие даасан хороонд мэдэгдэнэ. Мөн тус нэгж улирал бүр сургуулийн орчин дахь хүчирхийллээс урьдчилан сэргийлэх боловсролын (хүчирхийлэл гэж юу вэ, хэр өргөн тархсан байна вэ, түүнээс хэрхэн урьдчилан сэргийлэх, хүчирхийлэлд өртсөн тохиолдолд яах вэ гэх мэт) агуулгыг багтаасан сургалтын хөтөлбөр боловсруулж сурагчид болон эцэг эхчүүдэд мэдлэг олгодог байна. Сургуулийн цахим сайтаар дамжуулан нийтэд мэдээлнэ.

Хохирогч сурагчийг хамгаалах арга хэмжээ (Protection of Victim Students)

- Сургуулийн орчин дахь хүчирхийлэлтэй тэмцэх хороо болон тусгай нэгжийн зөвлөх эсхүл гадны мэргэжилтнүүдийн сэтгэл зүйн зөвлөгөө өгөх;
- Түр хамгаалалтад авах;
- Нөхөн сэргээх эмчилгээ хийлгэх;
- Ангийг солих;
- Хохирогч сурагч болон асран хамгаалагчийн санал бодлоо илэрхийлэх боломжийг бүрдүүлэх;
- Хохирогчид шаардлагатай бүх арга хэмжээ болон нөхөн төлбөр олгох зэрэг арга хэмжээ авна.

Түрэмгийлэл үйлдсэн сурагчид авах арга хэмжээ (Countermeasures against Aggressor Students)

- Хохирогчоос албан ёсоор бичгээр уучлалт гуйх;
- Хүчирхийллийн талаар мэдээлсэн гэрчид заналхийлэл хийхгүй байх;
- Тусгай сургалтад хамрагдуулах;
- Сэтгэл зүйн эмчилгээ хийх;
- Нийгэмд тустай ажил хийлгэх;
- Сургуулийн ирцийг түдгэлзүүлэх;
- Мэдүүлэг өгөх боломжийг бүрдүүлэх;
- Ангийг солих;
- Өөр сургуульд шилжүүлэх, шилжсэн тохиолдолд хохирогчийн сургуульд дахин нэвтрэхийг хориглох;
- Сургуулиас хасах зэрэг арга хэмжээ авна.

Бусад арга хэмжээ

- Муж болон орон нутгийн захиргаа сургуулийн орчин дахь хүчирхийллийн талаарх мэдээлэл хүлээн авах яаралтай утас (117) ажиллуулах;
- Орон нутгийн засаг захиргаа эсхүл сургуулийн зүгээс сургуулийн орчин дахь хүчирхийллээс сэргийлэх эргүүл ажиллуулах;
- Хүчирхийллийг цаг алдалгүй илрүүлэх хяналтын систем (камер, байршил тогтоогч гэх мэт) ашиглах;
- Цагдаагийн газраас тусгайлан сургуулийн орчин дахь хүчирхийллийг таслан зогсоох цагдаагийн ажилтан томилж болно.

Торгуулийн заалт

- Хэрэв сургуулийн орчин дахь хүчирхийлэлтэй холбоотой асуудлыг шийдвэрлэх ажил үүргийн дагуу олж авсан нууц мэдээллийг задруулбал нэг жил хүртэл хорих эсхүл 10 сая воноор торгоно;
- Сургуулийн орчин дахь хүчирхийлэлтэй тэмцэх бие даасан хорооноос гаргасан шийдвэрийг түрэмгийлэл үйлдсэн сурагчийн асран хамгаалагч нь дагаж мөрдөж хэрэгжүүлээгүй тохиолдолд 3 сая воны торгууль ногдуулна.

II. ЕБС-ийн ёс зүйн дүрэм, журам²⁰²

Боловсролын яамнаас баталсан хөтөлбөр төлөвлөгөө, сурах бичгийн дагуу ерөнхий боловсролын сургуулийн 1-12 дугаар ангид долоо хоногт 2 цаг ёс зүйн боловсрол олгох хичээл ордог. Хөтөлбөрийг тоймловол;

Бага сургууль – ёс зүйн боловсрол олгох эхний шат буюу “өөртэйгөө харилцах харилцаа”-ны хүрээнд ангийн багш нь хувь хүн, гэр бүл, хөрш, иргэний харьяалал, үндэстэн, эв нэгдэл зэрэг сэдвийн хүрээнд ёс зүйн боловсрол олгоно.

Дунд сургууль – ёс зүйн боловсрол олгох хоёр дахь шат буюу “бусадтай харилцах харилцааг бий болгох”-ын хүрээнд мэргэшсэн лицензтэй багш ёс суртахуун, амьдралын үнэ цэнэ, гэр бүлийн үнэ цэнэ, эх орон, ардчилсан солонгосын хуваагдал, үндэсний эв нэгдэл сэдвийн хүрээнд ёс зүйн боловсрол олгоно.

Ахлах сургууль – ёс зүйн боловсрол олгох сүүлийн шат буюу “харилцааг бий болгох”-ын хүрээнд мэргэшсэн лицензтэй багш хувь хүний амьдралын ёс зүй, нийгмийн ёс зүй, Солонгос Улсын үнэт зүйл, уламжлал ёс заншил, хөгжил цэцэглэлтийн талаар ёс зүйн боловсрол олгодог байна.

ЯПОН УЛС**I. Хууль эрх зүйн орчин**

2013 оны 9 сарын 18-нд Дээрэлхэлтээс сэргийлэх тухай хууль (Act for the promotion of measures to prevent bullying)-ийг баталсан бөгөөд тус хууль 6 бүлэг 35 зүйлтэй байна.²⁰³

I бүлэг. Ерөнхий зүйл

II бүлэг. Дээрэлхэлтээс урьдчилан сэргийлэх үндсэн бодлого

III бүлэг. Үндсэн санаачилга

IV бүлэг. Дээрэлхэлтээс урьдчилан сэргийлэхэд авах арга хэмжээ

V бүлэг. Ноцтой нөхцөл байдал үүссэн үед авах арга хэмжээ

VI бүлэг. Бусад зүйл

²⁰² The Status and Perspective of Moral Education in Korea <https://sspace.snu.ac.kr/bitstream/10371/72457/1/01.pdf>

²⁰³ Act for the promotion of measures to prevent bullying
<https://www.mext.go.jp/en/policy/education/elsec/title02/detail02/1373868.html>

Нэмэлт зүйл

Хуулийн зорилго

Дээрэлхэлт нь хохирогч хүүхдийн боловсрол эзэмших эрхийг ноцтой зөрчиж, тэдний оюун санаа, бие бялдрын өсөлт, хөгжил, амь насанд ноцтой эрсдэл учруулж болзошгүй байдаг тул энэ хууль нь дээрэлхэлтээс урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээний үндсэн зарчмууд болох урьдчилан сэргийлэх, эрт илрүүлэх, арга хэмжээ авах ойлголтыг хамаарна. Хүүхдийн хувийн нэр төрийг хамгаалах зорилгоор дээрэлхэх гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх үндсэн бодлогыг боловсруулж, дээрэлхэлтээс урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээг цогц, үр дүнтэй сурталчлахад энэ хуулийн зорилго оршино.

Нэр томьёо

"Дээрэлхэлт" гэдэг нь ижил сургуульд сурдаг, эсхүл ямар нэг хувийн харилцаатай өөр сургуулийн хүүхэд хохирогч хүүхдэд сэтгэл санааны болон бие махбодын нөлөө үзүүлэх (интэрнэтээр үйлдсэн үйлдлүүд мөн орно) үйлдлийг хэлнэ.

"Сургууль" гэдэгт бага сургууль, бүрэн дунд сургууль, албан журмын боловсрол олгодог сургууль, тусгай хэрэгцээт боловсролын сургуулийг заана.

Үндсэн зарчим

Дээрэлхэх нь бүх хүүхдэд хамаатай асуудал тул дээрэлхэлтээс урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээг сургууль дотор болон гадна авах хэрэгтэй ба хүүхэд сурах болон бусад үйл ажиллагаанд санаа зоволтгүй оролцох боломжийг бүрдүүлэх ёстой.

Дээрэлхэлтээс урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээнд хүүхдийн сэтгэцийн болон бие махбодод үзүүлэх нөлөөг илрүүлэх, хэмжих үйл ажиллагааг оруулж ойлгоно.

Дээрэлхэлтийн хохирогч болсон хүүхдүүдийн амь нас, оюун ухаан, бие махбодыг хамгаалах нь онцгой чухал гэдгийг хүлээн зөвшөөрч, түүнээс урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээ нь үндэсний, орон нутгийн, засгийн газар, сургууль, гэр бүлийн орчинд дээрэлхэлттэй холбоотой бүхий л асуудлыг шийдэхэд чиглэх ёстой. Мөн хүүхэд дээрэлхэх үйлдэл гаргах ёсгүй.

Талуудын үүрэг

Дээрэлхэлтийн эсрэг үндсэн зарчмын дагуу засгийн газар үндэсний хэмжээнд урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээг цогцоор нь авч хэрэгжүүлэх үүрэг хүлээнэ.

Орон нутгийн засаг захиргаа нь үндсэн зарчмын дагуу дээрэлхэх гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээг засгийн газартай хамтран хэрэгжүүлж, тухайн орон нутгийн нөхцөл байдалд нийцүүлэн санаачилгатай ажиллах үүрэгтэй.

Сургуулийн захиргаа нь үндсэн зарчмын дагуу сургуулийн орчинд дээрэлхэх явдлаас урьдчилан сэргийлэхэд шаардлагатай арга хэмжээг авах үүрэгтэй.

Сургуулийн багш, бусад ажилтнууд үндсэн зарчмын дагуу хүүхдийн асран хамгаалагчидтай хамтран ажиллаж, дээрэлхэхээс урьдчилан сэргийлэх, түүнийг эрт үед илрүүлэхийн тулд бүхий л хүчин чармайлтыг гаргах үүрэгтэй. Тухайн орон нутгийн оршин суугчид, холбогдох талуудтай хамтран хүүхдийг дээрэлхсэн гэж сэжиглэгдсэн тохиолдолд зохих ёсоор, шуурхай хариу арга хэмжээ авах үүрэгтэй.

Асран хамгаалагч

Асран хамгаалагч нь хүүхдээ хүмүүжүүлэх үндсэн үүрэгтэй бөгөөд өөрийн халамжид байгаа хүүхдийг дээрэлхэх үйлдэл гаргуулахгүй байх ухамсрыг төлөвшүүлэх, чиглүүлэх үүрэгтэй.

Өөрийн халамжид байгаа хүүхэд дээрэлхүүлснийг олж мэдсэн тохиолдолд асран хамгаалагч нь хүүхдийг зохих ёсоор хамгаалах үүрэгтэй.

Асран хамгаалагч нь үндэсний болон орон нутгийн засаг захиргаа, сургуулийн захиргаа, багш нарын санаачилсан дээрэлхэлтээс урьдчилан сэргийлэх ажилд хамтран ажиллахыг хичээх ёстой.

Гэрийн боловсрол олгож байгаа тохиолдолд дээрэлхэлтийн эсрэг үндсэн зарчмыг мөрдсөн хэвээр байх ба үүнд сургуулийн хүлээсэн үүргийг хөнгөвчлөгдсөн гэж ойлгож болохгүй.

Дээрэлхэлтээс урьдчилан сэргийлэх үндсэн бодлого

Боловсрол, соёл, спорт, шинжлэх ухаан, технологийн яамны сайд дээрэлхэх гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээг холбогдох захиргааны байгууллагатай хамтран цогц, үр дүнтэй хэрэгжүүлэхэд чиглэсэн үндсэн бодлогыг боловсруулна.

Дээрэлхэлтээс урьдчилан сэргийлэх үндэсний бодлогод дараах зүйлийг тусгасан байх ёстой.

- дээрэлхэхээс урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээний үндсэн чиглэл
- дээрэлхэхээс урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээний дэлгэрэнгүй мэдээлэл
- дээрэлхэхээс урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээний талаарх бусад чухал асуудал.

Орон нутгийн засаг захиргаа нь тухайн орон нутгийн нөхцөл байдалтай уялдуулан харьяалагдах нутаг дэвсгэртээ дээрэлхэхээс урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээг иж бүрэн, үр дүнтэй авахын тулд үндэсний бодлогод нийцүүлэн орон нутгийн бодлогыг боловсруулна.

Сургууль өөрийн нөхцөл байдалд тохируулан, дээрэлхэхээс урьдчилан сэргийлэх үндэсний болон орон нутгийн бодлогыг харгалзан сургууль дээрээ дээрэлхэхээс урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээний үндсэн бодлогыг боловсруулах ёстой.

Дээрэлхэлтийн эсрэг зөвлөл

Дээрэлхэлтээс урьдчилан сэргийлэхтэй холбоотой байгууллагууд болох орон нутгийн засаг захиргаа, сургууль, холбогдох боловсролын зөвлөл, хүүхдийн төв, хууль зүйн товчоо, цагдаагийн газар зэргээс төлөөлөл бүхий дээрэлхэлтийн эсрэг зөвлөлийг байгуулж болно.

Уг зөвлөлийг байгуулахдаа хотын харилцааны зөвлөл болон боловсролын зөвлөл гэх мэт холбогдох байгууллагуудын хамтын ажиллагааг хангана.

Дээрэлхэлтээс урьдчилан сэргийлэх бүс нутгийн арга хэмжээг үр дүнтэй хэрэгжүүлэхэд шаардлагатай гэж үзвэл боловсролын зөвлөлийн дэргэд харьяа байгууллагыг байгуулж болно.

Дээрэлхэлтээс урьдчилан сэргийлэх үндсэн санаачилга

Сургуулийн захиргаа нь хүүхдийн мэдрэмж, ёс суртахууны зөв мэдрэмжийг төлөвшүүлэх, халуун дулаан хүмүүжлийг бий болгох үндэс суурийг бий болгох үзэл баримтлалд тулгуурлан боловсролын бүхий л үйл ажиллагааг явуулах ёстой.

Сургуулийн захиргаа нь сайн дураар дээрэлхэх гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх үйл ажиллагаа явуулж буй хүүхэд, тэдний асран хамгаалагч, багш, бусад ажилчдын санаачилгад дэмжлэг үзүүлэх.

Сургуулийн захиргаа нь дээрэлхэх явдлыг эрт илрүүлэхийн тулд сурагчдын дунд тогтмол судалгаа явуулах ёстой.

Үндэсний болон орон нутгийн засаг захиргаа нь дээрэлхэлтийн дараах зөвлөгөө өгөх тогтолцоог хөгжүүлэхэд шаардлагатай санаачилгыг хэрэгжүүлэх ёстой. Энэ нь сургуулийн захиргаа нь сурагчид ба тэдний асран хамгаалагч, багш нар болон бусад ажилтнууд дээрэлхэлтийн талаар зөвлөгөө авах тогтолцоо юм.

Интернэтээр дээрэлхэлтийн эсрэг арга хэмжээг сурталчлах

Интернэтэд буй мэдээлэл нь хувирах чадвар өндөр, илгээгч нь нэрээ нууцалж чаддаг тул эрсдэл өндөр. Тиймээс үүнд чиглэсэн шаардлагатай сурталчилгааны үйл ажиллагааг явуулах ёстой.

Үндэсний хэмжээнд болон орон нутгийн засаг захиргаа нь интернэтээр дээрэлхэлтэнд өртөж буй хүүхдэд тусламж үзүүлэх холбогдох байгууллагад дэмжлэг үзүүлж, хариу арга хэмжээ авах тогтолцоог хөгжүүлэхийг хичээх ёстой.

Интернэтээр дээрэлхүүлсэн хохирогч хүүхэд ба түүний асран хамгаалагч нь холбогдох мэдээллийг устгахыг шаардах, учруулсан хохирлын хариуцлагыг нэхэх, илгээгчийн мэдээллийг задруулахыг шаардах эрхтэй ба шаардлагатай бол хууль зүйн товчоонд энэ талаар хүсэлт гаргаж болно.

Дээрэлхэхээс урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээтэй холбоотой судалгааг дэмжих

Улсын болон орон нутгийн засаг захиргаа нь дээрэлхэхээс урьдчилан сэргийлэх, түүнийг эрт үед илрүүлэх, хохирогч хүүхэд болон тэдний асран хамгаалагчид дэмжлэг үзүүлэх талаар санал асуулга, судалгаа хийхийг дэмжин сурталчлах ёстой. Мөн энэ талаар асран хамгаалагчдад зөвлөгөө өгөх, зохих арга хэмжээг авах, дээрэлхэхээс урьдчилан сэргийлэхэд шаардлагатай бусад асуудал, дээрэлхэхээс урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээний хэрэгжилтийн байдал зэргийг судалж үр дүнг олон нийтэд түгээх ёстой.

Улсын хэмжээний болон орон нутгийн засаг захиргаа нь хохирогч хүүхдүүдэд үзүүлэх сэтгэл, бие махбодод үзүүлэх нөлөөг арилгах тал дээр зөвлөгөө өгөх, энэ талаар олон нийтэд сурталчлах, эсхүл бусад аргаар таниулах үйл ажиллагааг явуулах ёстой.

Дээрэлхэлтээс урьдчилан сэргийлэхэд авах арга хэмжээ

Сургууль нь дээрэлхэх гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх зорилгоор сургуулийн багш, ажилчдаас гадна сэтгэл зүйн чиглэлээр мэргэшсэн мэдлэгтэй боловсон хүчин, бусад холбогдох хүмүүсийг бэлдсэн байх ёстой.

Хүүхэд өөрөө эсхүл сургуулийн багш, бусад ажилтан, хүүхдэд зөвлөгөө өгдөг хүмүүс, асран хамгаалагч зэрэг нь хүүхдийн дээрэлхэлтийн талаар зөвлөгөө авсан тохиолдолд тухайн хүүхдийг дээрэлхсэн гэж сэжиглэсэн сургуульд мэдэгдэх буюу бусад тохирох арга хэмжээг авна. Сургууль уг мэдээллийг хүлээн авсан тохиолдолд нэн даруй хэргийг шалгаж дээрэлхэлт явагдсан эсэхийг тодорхойлно. Хэрэв дээрэлхэлт явагдсан нь тодорхой болбол хохирогч хүүхэд ба түүний асран хамгаалагчдад байнга дэмжлэг үзүүлж, чиглүүлэх багш ажилтнууд байх ёстой. Энэ нь дээрэлхэх явдлыг таслан зогсоох, дахин давтагдахаас урьдчилан сэргийлэх зорилготой ба энэ тал дээр сэтгэл зүйн чиглэлийн мэргэжилтэнтэй хамтран ажиллаж болно.

Хэрэв сургуулийн захиргаа шаардлагатай гэж үзвэл хохирогч хүүхдийг тайван боловсрол эзэмших эрхийг нь хамгаалж, дээрэлхсэн хүүхдийг хохирогч хүүхдийн байгаа ангиас өөр газарт суралцуулах хүртэл арга хэмжээ авна.

Сургуулийн багш, ажилтнууд дээрэлхэлтийг илрүүлж, шаардлагатай арга хэмжээ авах тохиолдолд дээрэлхэгч ба хохирогч хүүхдийн асран хамгаалагчдад уг мэдээллийг хуваалцах ёстой. Ингэснээр асран хамгаалагчдын хооронд маргаан үүсэхээс сэргийлнэ.

Сургуулийн захиргаа дээрэлхсэн хэргийг эрүүгийн шинжтэй гэж үзвэл эрх бүхий цагдаагийн газартай хамтран хариу арга хэмжээ авна. Хүүхдийн амь нас, эд хөрөнгө эрсдэлд орсон тохиолдолд сургуулийн захиргаа эрх бүхий цагдаагийн хэлтэст нэн даруй мэдэгдэх үүрэгтэй. Орон нутгийн захиргаа дээрэлхэлттэй холбоотой мэдээг хүлээн авсны дараа холбогдох сургуульд шаардлагатай арга хэмжээ авахад нь дэмжлэг үзүүлэх, сургуулийг удирдан

чиглүүлэх, мэдээлсэн хэргийн талаар сургуулийн захиргаа бие даан мөрдөн байцаалт явуулах боломжоор хангах ёстой. Сургуулийн захирал эсхүл багш дээрэлхэх үйлдэл гаргасан сурагчид хүмүүжлийн хувьд шаардлагатай гэж үзвэл зохих сахилгын арга хэмжээг авах эрхтэй. Шаардлагатай тохиолдолд хохирогч хүүхдийг тайван боловсрол эзэмшүүлэх үүднээс дээрэлхсэн хүүхдийг сургуульд ирэхийг түдгэлзүүлэх хүртэлх арга хэмжээг хотын боловсролын зөвлөлөөс гаргаж болно.

Хохирогч хүүхэд ба дээрэлхсэн хүүхэд нэг сургуульд харьяалагддаггүй байсан ч орон нутгийн засаг захиргаа нь хохирогч хүүхэд болон түүний асран хамгаалагчдад дэмжлэг үзүүлэх, зөвлөгөө өгөх хамтын ажиллагааны тогтолцоог хөгжүүлэх ёстой.

Ноцтой нөхцөл байдалд үзүүлэх хариу арга хэмжээ

Сургуулийн захиргаа нь дараах тохиолдолд үүссэн ноцтой нөхцөл байдлын талаар асуулгын хуудас болон бусад аргыг ашиглан мөрдөн байцаах ажиллагаа явуулна.

- Хүүхдийн амь нас, сэтгэц, бие махбод, эд хөрөнгөд дээрэлхэх гэмт хэргийн улмаас ноцтой хохирол учруулсан
- Дээрэлхсэний улмаас хүүхэд багагүй хугацаагаар хичээл таслахаас өөр аргагүйд хүрсэн

Сургуулийн захиргаа үүссэн ноцтой нөхцөл байдлын талаар мөрдөн байцаалтын явцад шаардлагатай мэдээллийг өгөх, дэмжлэг үзүүлэх үүрэгтэй.

Улсын их дээд сургуульд дээрэлхэх явдал гарсан үед авах арга хэмжээ

Улсын их дээд сургуульд дээрэлхэлтийн улмаас ноцтой нөхцөл байдал үүссэн бол их сургуулиудын корпорац Боловсролын сайдад мэдээлнэ. Мөрдөн байцаалтын дүнд дээрэлхэх ноцтой гэмт хэрэг тогтоогдвол хариу арга хэмжээ авна. Мөн Боловсролын яам нь үндэсний их сургуулийн корпорацтай хамтран ижил төстэй нөхцөл байдал үүсэхээс урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээг авна.

Дунд боловсролын сургуульд дээрэлхэх явдал гарсан үед авах арга хэмжээ

Дунд сургуульд ноцтой нөхцөл байдал үүсвэл тухайн орон нутгийн боловсролын зөвлөлөөр дамжуулан орон нутгийн захирагчид мэдээлэх ёстой. Уг мэдэгдлийг хүлээн авсны дараа харьяа байгууллагаар дамжуулан мөрдөн байцаалтын ажиллагаа явуулна. Мөн үүссэн ноцтой нөхцөл байдалд тохирох хариу арга хэмжээг авах, ижил төстэй нөхцөл байдал үүсэхээс урьдчилан сэргийлнэ.

Мөрдөн байцаалтын ажиллагаа явуулсны дараа орон нутгийн засаг захиргааны тэргүүн түүний үр дүнг нутгийн удирдлагын чуулганд мэдээлэх ёстой. Хийсэн шалгалтын үр дүнд үндэслэн орон нутгийн засаг захиргааны тэргүүн, холбогдох боловсролын зөвлөл нь ноцтой нөхцөл байдалд тохирсон шаардлагатай арга хэмжээг авах ёстой.

Хувийн сургуульд дээрэлхэх явдал гарсан үед авах арга хэмжээ

Хувийн сургуульд дээрэлхэх хэрэг гарвал боловсролын нэгдсэн байгууллагаас мужийн захирагчид мэдэгдэнэ. Уг хэргийн талаарх тайланг хүлээн авсны дараа мужийн захирагч тайланд хамаарах ноцтой нөхцөл байдалд хариу арга хэмжээ авах, эсвэл холбогдох ноцтой нөхцөл байдалтай ижил төстэй нөхцөл байдал үүсэхээс урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээг авна.

Боловсрол, соёл, спорт, шинжлэх ухаан, технологийн сайд ба мужийн боловсролын зөвлөлөөс гаргах удирдамж, зөвлөгөө, тусламж

Боловсрол, соёл, спорт, шинжлэх ухаан, технологийн сайд ба мужийн боловсролын зөвлөлийн зүгээс дээрэлхэлтээс урьдчилан сэргийлэх хариу арга хэмжээ авахад муж, хотын түвшинд удирдамж, зөвлөгөө, тусалцаа үзүүлж болно.

Бусад зүйлс

Сургууль дээр авч хэрэгжүүлсэн арга хэмжээг дүгнэхдээ дээрэлхэх гэмт хэргийг эрт илрүүлэх, дахин давтагдахаас урьдчилан сэргийлэхэд чиглэсэн хүчин чармайлтыг нь зөв үнэлж, дээрэлхэх явдлыг нуун дарагдуулахгүй, эрт илрүүлж байсан эсэхийг тодорхойлно.

Дээрэлхэх гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээг энэ хууль хэрэгжиж эхэлснээс хойш гурван жилийн дотор хуулийн хэрэгжилтийн байдлыг үнэлж, цаашид сайжруулах шаардлагатай арга хэмжээг авч хэрэгжүүлнэ.

Сургуулийн орчинд дээрэлхүүлсний улмаас сэтгэлийн түгшүүрт автаж, багагүй хугацаанд хичээлдээ явах боломжгүй болсон хүүхдэд суралцахад нь дэмжлэг үзүүлэх тал дээр засгийн газар хянаж, дэмжлэг үзүүлэх ёстой.

II. Бусад хуулийн зохицуулалт

Кибер аюулгүй байдлын стратеги 2021

2021 оны 3-р сарын байдлаар Үндэсний цагдан сэргийлэхийн газраас явуулсан судалгаагаар 18-аас доош насны 1819 хүүхэд 2020 онд нийгмийн сүлжээтэй холбоотой гэмт хэргийн хохирогч болсон болохыг тогтоожээ. Хохирогчдын бараг 90 хувь нь бага, ахлах сургуулийн сурагчид байсан бөгөөд үүний 35,3 хувийг твиттер ашиглагч эзэлж байна. Хэдийгээр 2019 оны мөн үетэй харьцуулахад 12,6%-аар буурсан боловч 2013 оноос хойш сүүлийн 5 жилд 4.6 хувиар өссөн үзүүлэлттэй байжээ.²⁰⁴

2021 оны 9 сард Кибер аюулгүй байдлын 3 дахь стратеги төлөвлөгөөг батлан гаргасан байна. Үндсэн зарчим нь мэдээллийн чөлөөт урсгалын баталгаа, хуулийн засаглал, нээлттэй байдал, бие даасан байдал, олон талт хамтын ажиллагаатай байна гэж тусгажээ. Ирэх 3 жилд хэрэгжүүлэх стратегийн зорилго, чиглэл:

1. Нийгэм эдийн засгийн тогтвортой хөгжлийг нэмэгдүүлэх:

- Дижитал аюулгүй байдлын мэдлэгийг дээшлүүлэх;

2. Аюулгүй байдал, дижитал нийгмийг ухамсарлах:

- Нийгэм болон хувь хүнийг хамгаалах кибер аюулгүй байдлын орчныг бүрдүүлэх;
- Кибер халдлагад хариу өгөх бэлэн байдлыг хангах;

3. Японы үндэсний аюулгүй байдлыг хангах:

- Чөлөөт, шударга, аюулгүй цахим орон зайг хангах;
- Кибер аюулгүй байдлын хамгаалалт, урьдчилан сэргийлэх чадварыг бэхжүүлэх;
- Олон улсын хамтын ажиллагааны оролцоог дээшлүүлэх;
- Хүний нөөцийг бүрдүүлэх, хөгжүүлэх зорилгоор баталсан байна.

Интернэт орчинд үйл ажиллагаа явуулдаг GREE, CyberAgent, DeNA, Facebook Japan, Mixi, LINE, Twitter Japan зэрэг операторууд нэгдэн “Өсвөр үеийнхний интернет ашиглалтын орчныг сайжруулах зөвлөл”-ийг олон нийтийн сүлжээгээр дамжуулж хүүхдийг гэмтээх аливаа үйлдлээс урьдчилан сэргийлэх явдлыг сурталчлах зорилгоор 2017 онд байгуулсан. Зөвлөл нь хүүхдийн аюулгүй интернэт орчныг бүрдүүлэхээр мэдээлэл солилцох, судалгаа, боловсрол,

²⁰⁴ Кибер гэмт хэрэгтэй тэмцэх олон улсын туршлага ба эрх зүйн орчин СТ-21/230

соён гэгээрүүлэх үйл ажиллагаа явуулдаг. Тус зөвлөл нь цагдаагийн ерөнхий газартай хамтран ажилладаг байна. Цахим орчин дахь хүүхэд, залуучуудыг хамгаалах асуудлыг “Насанд хүрээгүй хүмүүсийн интернэтийн аюулгүй орчныг бүрдүүлэх тухай хууль”, Насанд хүрээгүй хүмүүсийн аюулгүй интернэт хэрэглээг бий болгох үндсэн төлөвлөгөөг үндэслэн Дотоод хэргийн яам, Боловсрол, соёл, спорт, шинжлэх ухаан технологийн яам, холбогдох агентлагууд, Үндэсний цагдаагийн газар бусад төрийн болон хувийн байгууллагууд хамаарах бөгөөд тэдгээр нь интернэтийн аюулгүй хэрэглээний талаар сурталчлах ажлыг тогтмол зохион байгуулдаг.

Насанд хүрээгүй хүмүүсийн интернэтийн аюулгүй орчныг бүрдүүлэх тухай хууль (Act on Development of an Environment that Provides Safe and Secure Internet Use for Young People)²⁰⁵

Тус хуулийг 2008 онд баталсан бөгөөд энэхүү хуулиар насанд хүрээгүй буюу 18 наснаас доош насны хүмүүст интернэтийг зохистой ашиглах чадварыг эзэмшүүлэх, шүүлтүүрийн тархалтыг дэмжих замаар насанд хүрээгүй хүмүүсийн хортой агуулга бүхий мэдээллийг үзэх боломжийг багасгах, иргэдэд интернэтийн зохистой хэрэглээг зохицуулах үүргийг ногдуулж, түүнийг төр засгаас дэмжих бодлогыг баримталсан. Мөн холбогдох засаг захиргаа, интернэттэй холбоотой бизнес эрхлэгчид, эцэг эхчүүд, асран хамгаалагчдад хүүхдийг хор хөнөөлтэй мэдээллээс хамгаалах арга хэмжээ авах (интернэтийн зохистой хэрэглээний талаар сурталчлах, боловсрол олгох, хүүхдийн хэрэглэж буй цахим төхөөрөмжид шүүлтүүр хэрэглэж буй эсэхэд хяналт тавих гм) үүрэг хариуцлагыг ногдуулах болсон байна.

Насанд хүрээгүй хүүхдийн асран хамгаалагч хортой мэдээллийг шүүгч үйлчилгээг ашиглахгүй гэсэн хүсэлт гаргаснаас бусад тохиолдолд цахим төхөөрөмж үйлдвэрлэгч, үйлчилгээ эрхлэгчдээс шүүгч програмыг ашиглахад хялбар байдлаар суурилуулж тухайн бүтээгдэхүүнийг борлуулах, үйлчилгээ үзүүлэх үүрэгтэй. Энэхүү үүргээ биелүүлээгүй тохиолдолд заавал биелүүлэхийг шаардах эрхтэй.

Хуульд зааснаар цахим орчин дахь хүүхдийн эрхийг хамгаалах бодлогыг хэрэгжүүлэх үйл ажиллагааг “Цахим орчинд насанд хүрээгүй хүмүүст аюулгүй мэдээллийн орчныг бүрдүүлэх хороо” хариуцахаар заасан байна.

Энэхүү хуулийн гол зорилго нь хүүхдэд сөргөөр нөлөөлөх мэдээллээс урьдчилан сэргийлэх, шүүгч програм хангамжийг өргөн нэвтрүүлэх боломжийг бий болгох, ингэснээр хүүхдүүдийг цахим гэмт хэргийн золиос болохоос урьдчилан сэргийлэх ач холбогдолтой юм.

ФИНЛАНД УЛС

Финланд улс нь сургуулийн орчин дахь хүүхдийн хүчирхийлэл, дээрэлхэлтийн түвшингээрээ харьцангуй багатай орны тоонд ордог. Түүнчлэн Олон улсын сургалтын чанарын үнэлгээний PISA байгууллагын үнэлгээгээр эхний 5-рт орж байна. Энэ нь тус орны сургалтын тогтолцоо, чанар, аюулгүй байдал, сурах таатай нөхцөл боломжоор сайн хангагдсан болохыг илэрхийлж байна.

Гэсэн хэдий ч хүүхэд залуучуудын 15 орчим хувь нь сургуульд байхдаа дээрэлхэлт, хүчирхийллийн янз бүрийн хэлбэрт өртдөг гэсэн ерөнхий статистик мэдээ байдаг. Тиймээс Финланд улс сургуулийн орчин дахь дээрэлхэлтийг сэтгэл эмзэглүүлсэн асуудал гэж үзсэн хэвээр байгаа ажээ.

²⁰⁵ Act on Development of an Environment that Provides Safe and Secure Internet Use for Young People
https://www8.cao.go.jp/youth/youth-harm/law/pdf/for_english.pdf

I. Сургуулийн орчин дахь хүүхдийн хүчирхийлэл, дээрэлхэлтийн өнөөгийн нөхцөл байдал

Финландын Боловсролын үндэсний цөм хөтөлбөр (2014)-ийн зорилгод сурагчид үргэлж өөрийгөө болон бусдыг хүндэтгэн талархах ёсыг эрхэмлэсэн байдаг. Гэсэн хэдий ч ерөнхий боловсролын сургуулийн бүх ангиудад хүүхдүүд нэгнийгээ дээрэлхэх явдал гарсаар байна.

2019 оны “Сургуулийн эрүүл орчныг дэмжих судалгаа” (the 2019 School Health Promotion Study (THL))-ны²⁰⁶ дүнгээс үзэхэд 4 ба 5 дугаар ангийн хүүхдүүдийн 7.2% нь долоо хоног тутамд дээрэлхэлтэд өртсөн байжээ. Харин 8 ба 9 дүгээр ангийн хүүхдүүдийн хувьд 5.5%-тай байсан байна. Нөгөө талд 4 ба 5 дугаар ангийн хүүхдүүдийн 2% нь бусдыг дээрэлхэхэд оролцсон бол 8 ба 9 дүгээр ангийн сурагчдын 3% нь долоо хоног тутам бусдыг дээрэлхэхэд оролцсон гэж мэдэгдсэн байна. Мөн судалгаагаар Финландад 2010 оноос хойш бусад дээрэлхүүлсэн болон дээрэлхсэн сурагч, оюутнуудын тоо буурсан үзүүлэлтэй гарчээ.

Анхаарал татсан нэг асуудал бол хүүхэд, залуучууд дээрэлхэлт, хүчирхийлэл, дарамтлалд өртсөн тухайгаа насанд хүрэгчдэд хэлдэггүй явдал юм. 2019 оны “Сургуулийн эрүүл орчныг дэмжих судалгаа” (the 2019 School Health Promotion Study (THL))-ны дүнгээс үзэхэд 4 болон 5 дугаар ангийн сурагчдын 51.5%, 8 болон 9 дүгээр ангийн сурагчдын 43% нь сургуулийнхаа хэн нэгэн насанд хүрсэн хүнтэй энэ асуудлаар ярилцах боломжтой гэж үзсэн байдаг байна.²⁰⁷

Финландын сургуулийн орчин дахь дээрэлхэлтийн хамгийн түгээмэл хэлбэрүүд нь хэл амаар доромжилж дээрэлхэх, олон нийтийн өмнө гутаан доромжлох, зохион байгуулалттайгаар гадуурхах, хорлонтой цуу яриа тараах зэрэг байна. Биед халдан дээрэлхэх явдал бага сургуулийн орчинд дунд сургуулийн бага ангиудынхаас илүүтэй түгээмэл байна. Онлайн буюу цахим орчны дээрэлхэлтийн тухайд бол уламжлалт дээрэлхэлтийн хэлбэрүүдээс харьцангуй бага үзүүлэлтэй гарчээ. Цахимаар дээрэлхүүлдэг бараг бүх сурагчид дээрэлхэлтийн бусад хэлбэрт өртөж байсан байна.

Бэлгийн болон хүйсийн суурьтай дарамтыг дээрэлхэлтийн нэгэн хэлбэрийн илрэл гэж үздэг. Гэхдээ 2019 оны “Сургуулийн эрүүл орчныг дэмжих судалгаа” (the 2019 School Health Promotion Study (THL))-ны дүнгээс үзэхэд бэлгийн дарамт нь сургуулийн орчноос илүүтэй утас, цахим орчин гэх зэрэг олон нийтийн сүлжээнд түгээмэл байдаг байна. Уг судалгаагаар 8 ба 9 дүгээр ангийн сурагчдын 4% нь сургууль дээрээ бэлгийн дарамтад өртөж байжээ. Финландын Боловсролын Үндэсний Агентлагаас 2018 онд сургууль, боловсролын байгууллагууд дээрх бэлгийн дарамтаас урьдчилан сэргийлэх, таслан зогсоох тухай гарын авлагыг боловсруулан гаргасан. Үүнд, боловсролын байгууллагуудад зориулсан зааварчилгаа, сургуулийн захирлууд, багш нар, сургуулийн бусад ажилтнууд, сурагч, оюутнууд ба асран хамгаалагч нарыг хүртэл хамруулсан байна.

Багш нар ч гэсэн сурагч, оюутнуудтайгаа зохисгүй харьцах асуудал байх талтай. Финландын боловсролын үнэлгээний төвөөс гаргасан үнэлгээгээр (Julin & Rumpu 2018) суурь боловсролын сургуулийн 3 дугаар ангийн сурагчдын 3% орчим хувь, 8 дугаар ангийн сурагчдын 16.2% нь багш нарын дээрэлхэлт, дарамтлалтанд удаа дараа өртөж байсан гэсэн үр дүн гарчээ. (Julin & Rumpu 2018.)

II. Сургуулийн орчин дахь хүүхдийн хүчирхийлэл, дээрэлхэлтэй холбогдох хуулийн зохицуулалтууд

Дээрэлхэлтийг тодорхойлбол энэ нь дахин давтагдах шинжтэй үйлдэл бөгөөд дээрэлхэж байгаа болон дээрэлхүүлж байгаа хоёрын хоорондох тэнцвэргүй байдал юм. Дээрэлхэлт нь байнга давтагддаг шинжээрээ аливаа бусад халдлага түрэмгийллээс ялгаатай ажээ.

²⁰⁶ <https://scandinavianlaw.se/pdf/61-11.pdf>

²⁰⁷ Мөн тэнд

Дээрэлхэлт гэх энэхүү маш өвөрмөц сэтгэл зүй, олон төрлийн таагүй үйлдлээс бүрдсэн байнга давтагдах үйлдлээс асар их хор хохирол үүдэн гарч байна. Гэтэл дээрэлхэлт гэдэг нь өнөөдөр хууль, эрх зүйн үүднээс төдий л сайн тодорхойлогдоогүй байсаар байгаа юм.

а) Боловсролын хуулийн зохицуулалт

Финландад суурь боловсролыг 7-17 насанд, ахлах сургуулийн боловсролыг 18-19 насанд олгодог байна. Суурь боловсролын үйл ажиллагааг зохицуулж буй **Суурь боловсролын хууль** (Basic education act 628/1998)²⁰⁸-д сургуулийн орчин дахь хүүхдийн аюулгүй суралцах нөхцөл, сургалтын таатай орчныг бүрдүүлэх талаар дараах байдлаар зохицуулсан байна. Тухайлбал,

29-р зүйл. Аюулгүй орчинд суралцах эрх

1. Боловсролд хамрагдаж буй сурагч аюулгүй орчинд суралцах эрхтэй.
2. Боловсролын байгууллага нь сурагчдыг хүчирхийлэл, дээрэлхэх, дарамтлахаас хамгаалах төлөвлөгөөг сургалтын хөтөлбөртэйгөө уялдуулан гаргаж, төлөвлөгөөний биелэлт, хэрэгжилтэд хяналт тавина. Боловсролын үндэсний зөвлөл нь төлөвлөгөө боловсруулахтай холбоотой журмыг гаргаж, сургалтын цөм хөтөлбөртэй нь нийцүүлнэ.
3. Боловсролын байгууллага нь сургуулийн дотоод дэг журам, суралцагчдын сэтгэл ханамж, суралцах таатай нөхцөлийг бүрдүүлэх, сургуулийн хамт олны аюулгүй байдлыг хангах зорилгоор бусад журмын зохицуулалтыг боловсруулан батална.
4. Гуравдугаар дэд хэсэгт дурдсан сургуулийн дүрэм болон бусад журмын зохицуулалтууд нь сургуулийн аюулгүй байдал, сэтгэл ханамжийг хангахад шаардлагатай бүх практик нөхцөл бүрэлдүүлж, зохистой зан үйлийг тогтооно. Сургуулийн эд хөрөнгөтэй харьцах, сургуулийн байр болон сургуулийн орчинд хэрхэн явах, суух зэрэгтэй холбоотой журмыг ч мөн боловсруулан баталж болно.

Мөн Финландын Засгийн газраас Суурь боловсролын тухай хуулийн 7 дугаар зүйлд заасан зохицуулалтуудыг хангаагүй тохиолдолд аль ч сургуулийн тусгай зөвшөөрлийг нь цуцлах боломжтой.

Харин **Ерөнхий бүрэн дунд боловсролын тухай хууль** (Act on General Upper Secondary Education (714/2018))²⁰⁹ -д ерөнхий боловсролын ахлах сургуулийн сурагчдын үүрэг, хариуцлагыг зохицуулсан ба тус хуулийн 30 дугаар зүйлд суралцагч нь бусдыг дээрэлхэх, дарамтлах, хамт олны таагүй байдал үүсгэхгүйгээр биеэ зөв боловсон авч явах, мөн бусдын дээрэлхэх, бусад сурагчдын эрүүл, аюулгүй орчныг эрсдэлд оруулах үйлдлээс зайлсхийх үүрэгтэй гэж заасан байна. Хуулийн 40 дүгээр зүйлд суралцагчид нь эрүүл, аюулгүй сургалтын орчинд суралцах эрхтэй ба боловсролын байгууллага нь сурагчдыг дээрэлхэх, хүчирхийлэл, дарамтаас хамгаалах ёстой бөгөөд үүнийг хэрэгжүүлэхийн тулд Боловсролын цөм хөтөлбөртэй уялдуулан төлөвлөгөө боловсруулж, дүрэм журам, зааварчилгааг гарган мөрдүүлэх үүрэгтэй байна.

Дээрэлхэлтийг таслан зогсоох арга хэмжээний талаарх зохицуулалт²¹⁰

Суурь болон дунд боловсролын тухай хуулиудад зааснаар Финландад бусдыг дээрэлхсэн хүүхдийг ихэнхдээ донгодох, дээд тал нь хоёр цаг саатуулах эсхүл бичгээр сануулга өгөх арга хэмжээг авна. Энэ үндсэн дээр тухайн сурагчид хамгийн ихдээ гурван сарын хугацаатай сануулга өгч болно. Аюулгүй байдлын хувьд нэлээн эрсдэлтэй нөхцөлд хичээл тасалдуулсан сурагчийг тухайн ангиас эсхүл тухайн ангийн хичээлийн өөр бусад танхимаас хөөн гаргах, эсхүл бүр сургуулийн үйл ажиллагааг орхин явахыг тушааж болно. Мөн тухайн сурагчийг тэр

²⁰⁸ Суурь боловсролын тухай хууль 628/1998 <https://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/1998/en19980628.pdf>

²⁰⁹ <https://www.finlex.fi/fi/laki/kaannokset/2018/en20180714.pdf>

²¹⁰ <https://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/1998/en19980628.pdf>

өдрийн бүх хичээлд суухыг хориглож болно.²¹¹ Үүнээс гадна, гомдолтой холбоотой бичиг баримтуудад дээрэлхсэн болон дээрэлхүүлсэн сурагчдын аль аль нь сурагчдыг хамгаалах үйлчилгээнд хамрагдах эрхтэй болохыг заасан байдаг. Мөн дээрэлхэлт зогссоны дараа ч тэд сургуулийн эмч эсхүл сэтгэл зүйчид үнэ төлбөргүй үзүүлэн тусламж авах эрхтэй.

Финландын Суурь боловсролын тухай хуульд дээрэлхэлтийн тохиолдлуудад хэрэглэж болох заалтууд байдаг ч практик амьдрал дээр түүнийг төдийлөн хэрэглэдэггүй байна. Тухайлбал: “Боловсролын үйл ажиллагааг зохицуулахтай холбоотой тодорхой шалтгаанаар орон нутгийн захиргаа нь боловсрол эзэмших газрыг нь хичээл заах хэлийг нь өөрчлөлгүйгээр сольж болно” (6.2 §) гэж заасан байдаг. Үүнээс үзэхэд сурагчийг сургууль дотор нь өөр ангид шилжүүлэх нь хууль ёсны арга хэмжээ байдаг байна. Энэ нь дээрэлхэлтэд өртсөн сурагчийн хувьд үр дүнтэй арга зам гэж судлаачид үздэг байна.

Мөн сургууль руу явах замд гарсан дээрэлхэлтийн тохиолдлуудад таслан зогсоох арга хэмжээг авах үүргийн талаар тус хуульд одоогоор сургуулийн багш ажилтнууд сургууль дээр гарсан аливаа дээрэлхэлтийн талаар дээрэлхэгч болон хохирогчийн эцэг эх буюу асран хамгаалагчдад нь мэдэгдэх ёстой гэж дурдсанаас хэтрэхгүй байна. Энэ нь Финландын сургуулиуд нь сургууль дээр болсон асуудалд сахилга батын арга хэмжээ авч болох ч сургууль руу явах замд тохиолдсон дээрэлхэлтийн хэрэгт тус арга хэмжээг авч болохгүй гэсэн үг юм. Иймээс хичээлийн цагаас гадуур болсон дээрэлхэлтийн талаар өөр бусад алба, захиргаадад хандах ёстой болдог байна.

б) Бусад хуулийн зохицуулалтын талаар²¹²

Олон улсын түвшинд авч үзвэл Финланд нь сургуулийн орчин дахь дээрэлхэлтийн үзүүлэлтээр муу биш боловч дээрэлхэлт нь тулгамдсан асуудал хэвээр байсаар байна гэж судлаачид тэмдэглэсэн байна.

Финландын Vaasa их сургуулийн профессор Нина Мэнтиля сургуулийн орчин дахь дээрэлхэлтийг таслан зогсоож шийдвэрлэх хууль эрх зүйн боломжийг судалсан байна. Тэрээр сургуулийн сурагчдын ихэнх нь 15-аас доош насныхан бөгөөд тэдгээрт биеэ зөв авч явахад нь насанд хүрэгчдийн хараа хяналт зайлшгүй шаардлагатай. Тиймээс дээрэлхэлтийн ихэнх тохиолдлоос урьдчилан сэргийлж, таслан зогсоох үр дүнтэй системийг бий болгон, хэрэгжүүлэх нь насанд хүрэгчдийн үүрэг юм хэмээн тодорхойлсон байна. Иймд сургуулийн түвшинд сурагчдын аюулгүй сурч боловсрох орчныг бий болгох талаар үр дүнтэй сайн ажиллах хэрэгтэй гэсэн байна.

Финландын нутгийн захиргаад нь (боловсрол олгогч) боловсролын үйл ажиллагаанд чухал үүрэгтэй оролцдог. Бүс нутгийн төрийн удирдлагын агентлагууд боловсролын салбарын хүрээнд сурагчдын эрхийг хамгаалж, хуулийн зохицуулалтуудаар хангах хэдий ч эцэг эхчүүд эсхүл хүүхэд өөрөө бичгээр гомдол гаргаснаар асуудлыг авч үздэг. Гомдол гаргагчийн зүгээс сургуулийн багш ажилтнууд эсхүл нийтийн эрх ашгийг хамгаалахаар томилогдсон хотын зарим эрх мэдэлтнүүдийг хууль бусаар шийдвэрлэсэн, эсхүл үүрэг хариуцлагаа биелүүлээгүй гэж үзвэл Финландын парламентын омбудсмэн ба Засгийн газрын Шүүхийн канцлерын аль аль нь өргөдөл гомдлын дагуу шалгах ажлыг хийж болно. Финландад насанд хүрээгүй хүмүүсийн дээрэлхэлтэд Иргэний эрхийн зөрчлийн тухай хуулиар хариуцлага хүлээлгэх боломжтой байдаг.

- Иргэний эрхийн зөрчлийн хариуцлага

Суурь болон дунд боловсролын тухай хуулиудад сургуулийн захиргааг иргэний эрхийн зөрчлийн хариуцлагатай холбосон ямар нэгэн зохицуулалт байдаггүй ч **Финландын Үндсэн**

²¹¹ Суурь боловсролын тухай хууль, 36 дугаар зүйл (Basic Education act, 36§)

²¹² <https://scandinavianlaw.se/pdf/61-11.pdf>

хууль (731/1999) ба **Иргэний эрхийн зөрчлийн тухай хууль** (412/1974)-д төрийн албан хаагчдын иргэний эрхийг зөрчсөн хариуцлага хүлээлгэх зохицуулалт бий. Финландын практикт, иргэний эрхийн зөрчлийн хариуцлагыг дам байдлаар боловсролын үйл ажиллагааг зохион байгуулагчид ногдуулна. Хэн нэгэн багш эсхүл захирал дангаараа хуулийн ийм хариуцлага хүлээдэггүй.

Нөхөн төлбөр нэхэмжилж болох хохиролд тухайн хохирогч гэмтсэн (бие болоод ёс суртахууны хувьд), эд хөрөнгө сүйдсэн, ба бусад эдийн засгийн алдагдлууд орно. Дээрэлхэлттэй холбон авч үзвэл, ийм хохирлын жишээнд, дээрэлхэлтийн улмаас шалгалтаа муу дүнтэй өгч суурь боловсролоос дээд шатанд дэвшин суралцах боломжоо алдсан хохирлыг дурдаж болно. Иргэний эрхийг зөрчсөн хариуцлага нь тухайн нэг дээрэлхэлтэд өртсөн хүүхдэд учирсан үндсэн хохирол, хор нөлөө нь тогтоогдон батлагдсан тохиолдолд ногдуулж болох хариуцлага юм.

- Эрүүгийн хариуцлага

Финландад эрүүгийн хариуцлага хүлээх нас нь 15-аас эхэлдэг тул ихэнх сурагчдад үйлдсэн хэрэгт нь эрүүгийн хариуцлага ногдуулах боломжгүй байдаг. Гэвч энэ нь бусдыг дээрэлхсэн хүүхэд хариуцлага хүлээхгүй гэсэн үг биш юм. Тиймээс хариуцлага багш нар, захирал эсхүл орон нутгийн захиргаа руу шилжиж байна. Хотын түвшний боловсролын алба, сургуулийн захирал ба ихэнх багш нар нь төрийн албан хаагчид байдаг ба, тэднийг дээрэлхэлт болон эрүүгийн хариуцлагатай холбогдуулан (*албан үүргээ биелүүлээгүй, эсхүл цалгардуулсан гэх зэрэгээр*) шийтгэх боломжтой байдаг.

Финландын Эрүүгийн хуулийн 40 дүгээр бүлгийн 9-р хэсэгт зааснаар төрийн албан тушаалтан нь албан үүргээ гүйцэтгэхдээ баримтлах дүрэм журмыг мөрдөөгүйн улмаас гэмт хэрэг үйлдсэн, түүнээс үүдэн гарсан хор уршиг, үр дагавар нь их бол торгох эсвэл нэг жилээс дээш хугацаагаар хорих ял ногдуулна. Мөн албан үүргээ санаатай болон хайхрамжгүйгээс биелүүлээгүй, цалгардуулсан бол ажлаас нь огцруулах, торгох шийтгэл ногдуулахаар заажээ.

Финландын Захиргааны хуульд шүүхийн мөрдөн шалгах ажлын зарчмыг тухайн нэг хэргийг шаардлагатай бүх талаас нь шалгаж тогтоох үүрэгтэй гэж заасан байна. Жишээлэхэд, дээрэлхэлтэд өртсөн хохирогч дээрэлхүүлсэн тухайгаа үгүйсгэж болох ба энэ тохиолдолд орон нутгийн захиргаа тухайн асуудлыг хохирогчийн тусламжгүйгээр (*Финландын сургуулиуд нэргүй асуулгын аргыг хэрэглэж хэн нь хохирогч, хэн нь дээрэлхэгч болохыг тогтоодог*) шалган тогтоох үүрэг хүлээнэ.

Финландын ялгаварлан гадуурхалт болон түүнд авах арга хэмжээний талаарх сүүлийн үеийн дэвшил нь Европын Холбооны хууль тогтоомжид суурилж байна.

Финландын сургуулийн орчин дахь дээрэлхэлтийн эрх зүйн зохицуулалтыг тоймлон авч үзвэл, “Боловсролын хуулийн зохицуулалтуудад хүүхдийн ашиг сонирхлын талаар огт дурдагдаагүй, зөвхөн “хамтын гэрээ”-г хүчин төгөлдөр гэж үзэж байна. Гэтэл хамтын гэрээний талаар ихэнх шийдвэр гаргагчид сайн мэдэхгүй бөгөөд практик амьдрал дээрх хууль зүйн үр дагавар багатай зүйл тул асуудлыг шийдвэрлэх хамгийн сайн арга зам биш юм. Мөн Эрүүгийн хууль нь дээрэлхэлтэд өртсөн хохирогч хүүхдүүдийг хамгаалах чадамжгүй байна. Эрүүгийн хуулийн талаас, Финландын сургуулийн захиргаа болон боловсрол олгогч (өөрөөр хэлбэл, орон нутгийн захиргаа)-ийн хоорондох үүрэг хариуцлагын хуваарилалт маш тодорхойгүй байдаг нь хэргийг шийдвэрлэхэд ихээхэн бэрхшээлтэй болгодог. Иргэний эрхийн зөрчлийн тухай хуулиар хариуцлага хүлээлгэх, хохирлыг нөхөн барагдуулах системийг боловсронгуй болгох нь илүү бодитой шийдэл юм. Дээрэлхэлттэй холбоотой хууль тогтоомж ихэвчлэн өргөдөл гомдол барагдуулах албаныхны тайлбарт бичигдсэн байдаг ба гэмт үйлдлээс урьдчилан сэргийлэх талаар ямар нэгэн зохицуулалт байхгүй байгаа зэрэг нь практик нөхцөл байдалд хууль эрх зүйн зохицуулалт сургуулийн орчин дахь дээрэлхэлтийг таслан зогсооход

хангалтгүй байна” гэж дүгнэхэд хүргэсэн байна.²¹³ Сургуулийн орчин дахь дээрэлхэлтийн асуудлыг хууль тогтоомжийн өөрчлөлтөөр (өөрөөр хэлбэл, сургуулиудыг дээрэлхэлтийн эсрэг үйл ажиллагааны төлөвлөгөөгөө боловсруулах үүрэгтэй болгох) эсвэл сургуулийн ажилтнуудыг дээрэлхэлттэй таарсан даруйдаа таслан зогсоож байх үүрэгтэй болгосноор бүрэн шийдвэрлэгдэхгүй болох нь практикаас тодорхой болсон учир дээрэлхэлтийг бууруулахад хүүхэд, анги танхим, бүхэл сургуулийн түвшинд системтэй, тасралтгүй хүчин чармайлт гаргаж ажиллах нь дээрэлхэлтээс урьдчилан сэргийлэхэд илүү үр дүнтэй гэж үзэн Финландын Боловсролын яамнаас тусгай хөтөлбөрийг боловсруулан хэрэгжүүлэх болжээ.

СИНГАПУР

Сингапур Улсад хүүхдийн эрх, эрх чөлөө, хүүхэд хамгаалал, хүүхдийг хүчирхийллээс сэргийлэх асуудлыг НҮБ-ын Хүүхдийн Эрхийн Конвенц (The UN Convention on the Rights of the Child), Боловсролын хууль (Education Act), Хүүхэд, өсвөр насныхны тухай хууль (Children and Young Person's Act), Дарамт, хүчирхийллээс хамгаалах тухай хууль (Protection from Harrassment Act), Эрүүгийн хууль (Penal Code) болон холбогдох бусад хууль, дүрэм, журмуудаар зохицуулж байна. Ерөнхий боловсролын сургуулийн сургалтын хөтөлбөрт хүүхдийн хүчирхийллийн эсрэг хичээл хөтөлбөрүүдийг багтаан, улс орон даяар хүүхдийн хүчирхийллийн эсрэг аянуудыг хэрэгжүүлэн ажилладаг байна. Түүнчлэн Хүүхэд хамгаалах Үндэсний Стандарт (National Standards for Protection of Children)-ыг боловсруулан хүүхдийг хүчирхийллээс урьдчилан сэргийлэх, хүчирхийллийг таслан зогсоох, хүчирхийллээс үүдэн гарах хор хохирлыг арилгах, үүнд төрийн болон төрийн бус, олон нийтийн байгууллагуудын үүрэг оролцоо, эцэг эх, асран хамгаалагч, багш сурган хүмүүжүүлэгчдийн гүйцэтгэх үүрэг хариуцлагыг тодорхойлсон байна. Сингапурын Хүүхдийн Нийгэмлэг (Singapore Children's Society)-ээс “Дээрэлхэлтээс ангид хөтөлбөр” (Bully-Free programme)-ийг улс орон даяар хэрэгжүүлдэг ажээ.

I. Өнөөгийн байдал, туршлага

2012 оноос хойш бага болон дунд сургуулиудад бүртгэгдсэн зөрчлийн тоо тогтмол буурсаар ирсэн бөгөөд 2020 оны судалгаагаар бага сургуулийн сурагчдын 1000 хүүхэд тутамд 2 зөрчил, дунд сургуулийн 1000 хүүхэд тутамд 5 зөрчил бүртгэгдсэн байна.²¹⁴ Дээрэлхэх зөрчлийн тоо тогтмол буурсаар ирсэн үзүүлэлттэй байгаа ч нүднээс далд, цахимаар үйлдэгдэх, хохирогч дээрэлхүүлснээ нуун дарагдуулах байдал нь дээрэлхэлттэй тэмцэхэд илүү ярвигтай болгож байна.

Боловсролын яамнаас бага, дунд, их, дээд буюу нийт сургууль, сурган хүмүүжүүлэх байгууллагын удирдлага, багш, сурган хүмүүжүүлэгчид, ажилтнууд, эцэг эх, сурагч оюутнуудад сургуулийн орчныг дээрэлхэлт, гадуурхалтаас ангид байлгах, түүнээс урьдчилан сэргийлэх, дээрэлхэлт, түүний хор хохирол, түүний эсрэг авах хариу арга хэмжээ зэргийг сурталчлан таниулах зорилгоор сургуулийн дүрэм боловсруулахад баримтлах гарын авлагыг боловсруулан, сургуулиудад удирдамж болгодог байна. Тус гарын авлагад сахилга батын жижиг зөрчлөөс авахуулаад том хэмжээний зөрчлүүдийг (Minor and Major offences) жагсаасан байдаг байна. Сургууль тус бүр энэхүү гарын авлага, удирдамжид тулгуурлан, өөрийн сургуулийн онцлогт нийцүүлэн “Сургуулийн дүрэм”-ээ боловсруулах бөгөөд дүрэмд зөрчил, түүний эсрэг хэрэгжүүлэх арга хэмжээ зэргийг багтаасан байна. Хэрэв сурагчийн үйлдсэн зөрчил нь сургуулийн дүрмээс давсан тохиолдолд холбогдох хуулиар зохицуулна.

Боловсролын яамнаас сургууль, сурган хүмүүжүүлэх байгууллагын үйл ажиллагааг дэмжих үүднээс 3 чиглэлд анхаарч ажиллахаар шийдвэрлэжээ. Үүнд:

²¹³ <https://scandinavianlaw.se/pdf/61-11.pdf>

²¹⁴ <https://www.moe.gov.sg/news/parliamentary-replies/20210104-bullying-cases-in-schools>

- Шинэчлэн боловсруулсан Зан төлөв, иргэний боловсролын хичээлээр сурагчдыг сургуулийн орчинд төдийгүй цахимаар нэг нэгэнтэйгээ эелдэг, бусад хүмүүстэй, эелдэг дөлгөөн харилцах, халамж анхаарал тавьж сурахад анхаарна.
- Сургуулийн сурагчдад үе тэнгийнхнээ дэмжих соёлыг бий болгоно. Ингэснээр дээрлэхэлт нь буруу зүйл болохыг ойлгуулж, дээрэлхүүлж хохирсон хүүхдүүдэд хэрхэн тусалж дэмжих талаар энэ хүрээнд зааж сургана.
- Боловсролын яамнаас сургуулийн анги танхимд эерэг хандлагыг төлөвшүүлэх, дээрлэх зөрчлийг судлах, шийдвэрлэх, эцэг эх, олон нийттэй хамтран өсвөр насныхныг сурган хүмүүжүүлэхэд сургууль, боловсролын байгууллагын чадавхыг нэмэгдүүлнэ.

Сургуулийн удирдлага, багш сурган хүмүүжүүлэгчид, ажилтнууд бүгд сургуулийн орчинд сахилга бат сахиулах үйл ажилагаанд хяналт тавьж ажиллах бөгөөд хичээл сургалтаар дамжуулан дээрлэхэлтийн талаар мэдлэг, мэдээлэл олгох, урьдчилан сэргийлэх, дээрлэх, хүчирхийлэх аливаа хэргийг олж илрүүлэх, таслан зогсоох олон төрлийн үйл ажиллагааг хэрэгжүүлдэг байна. Зан төлөв, иргэний боловсрол (Character and Citizenship Education) хичээлээр сурагчид нэг нэгнээ хүндлэх, өрөвдөх хайрлахын ач холбогдлыг заалгадаг. Аюулгүй цахим орчин (Cyber Wellness) хичээлээр цахим орчинд өөрийгөө хэрхэн хамгаалах арга хэрэгслүүд болон цахим дээрлэхэлт, цахим хүчирхийллийн талаар интернет үйлчилгээ үзүүлэгчид мэдээлэх нь зүйтэй зэрэг дээрлэхэлтийн эсрэг хариу арга хэмжээнд суралцдаг байна. Түүнчлэн хүүхдүүдийг дээрлэхэлт, хүчирхийллийн хажуугаар дуугай өнгөрөхгүй, нэг нэгэндээ анхаарал хандуулах, аливаа зөрчлийг эсэргүүцэх, зөрчлийн талаар мэдээлж байхыг сургадаг ажээ. Сурагчдад сургуулийн дүрэм, сахилга батын талаар тогтмол, тодорхой танилцуулга хийгддэг байна. Багш, сурган хүмүүжүүлэгч нь хүүхэдтэй өдөр бүр харилцаж, ажилладагийн хувьд тухайн сурагчид дээрлэхэлтээс үүдэн гарч буй өөрчлөлтийг анзаарч илрүүлэх нь зүйтэй байна. Ингэхийн тулд Үндэсний Боловсролын Хүрээлэн (National Institute of Education)-ээс бэлтгэгдэн гарч буй багш нарын нэн тэргүүнд эзэмшсэн байх шаардлагатай ур чадварт анги танхимд эерэг нааштай зан төлвийг төлөвшүүлэх, ангийн сурагчдыг зөв зүйтэй зохион байгуулах ордог байна. Боловсролын яамнаас болон сургуулиас, Сингапурын Хүүхдийн Нийгэмлэгээс зохион байгуулдаг энэ төрлийн сургалтуудад багш нарыг давтан хамруулдаг байна. Хүүхдүүд нэгнийгээ дээрлэхсэн талаар мэдээлсэн тохиолдолд тухайн асуудлаар бэлтгэгдсэн сургуулийн ажилтан нь дээрлэхүүлсэн сурагчид зөвлөгөө өгөх, дэмжлэг үзүүлэхийн сацуу дээрлэхсэн сурагчид тохирох сахилгын шийтгэлийн талаар сургуулийн удирдлагуудтай хэлэлцэж, шийдвэрлэдэг. Сурагчид болсон явдлаас сургамж авч, дээрлэхсэн болон дээрлэхүүлсэн сурагчдыг эвлэрүүлэх, зөрчил гаргагч этгээдийг хүмүүжүүлэх, хохирсон хүүхэдтэй харилцах харилцааг хэвийн болгох сургалт, хүмүүжлийн тохирсон үйл ажиллагааг хэрэгжүүлдэг байна. Хохирогч хүүхдүүдэд зөвлөгөө өгөх, халамж дэмжлэг үзүүлэх үйл ажиллагааг мөн хэрэгжүүлдэг ажээ. Сургуулийн орчинд дээрлэх зөрчлийг арилгахад гэр бүлүүдийн тусламж дэмжлэг, хамтын ажиллагаа нэн чухал байна. Эцэг эхчүүдэд мөн адил зан төлвийн зөв зүйтэй хандлага суулгахыг зорьж, хүүхэдтэйгээ ижил үнэт зүйлээ тодорхойлоход нь дэмжлэг үзүүлдэг. Ингэснээр дээрлэхэлт, хүчирхийллийн хор хохирлыг бага дээр нь арилгах, эцэг эх, сургуулийн удирдлага, холбогдох бусад хүмүүстэй хамтран хохирогч хүүхэд болон зөрчил гаргаж буй хүүхдийг аль алиныг нь аврах боломжтой байна. Хүүхэд болон иргэд, олон нийт гомдол гаргах, тодорхой асуудал шийдүүлэх шаардлагатай тохиолдолд төрийн байгууллага болгоны утсыг мэдэж байх шаардлагагүй бөгөөд засгийн газрын бүх агентлагууд нэгдсэн системд холбогдсон байдаг тул хүүхэд төрийн ямар ч байгууллагад ямар ч асуудлаар гомдол мэдүүлсэн тохиолдолд тухайн асуудлыг хариуцсан байгууллага, холбогдох ажилтанд уламжлан, асуудлыг шийдвэрлэдэг ажээ. Мөн хүүхдийн эрхийг хамгаалах төрийн бус, олон нийтийн, сайн дурын байгууллагууд хүүхдийн гомдлыг хүлээн авах, хүүхдэд тулгарсан аливаа асуудлыг шийдвэрлэх зорилгоор тусламжийн

утсыг ажиллуулах бөгөөд эдгээр утас, холбогдох чатуудыг сургууль дээр болон олон нийтэд ил, тодоор хэвлэн байршуулдаг байна.

II. Сургуулийн орчин дахь дээрэлхэлтийн талаарх хуулийн зохицуулалт

Сургуулийн орчинд үйлдэгдсэн гэмт үйлдэл-дээрэлхэлтийг зохицуулсан тусгайлсан хууль байхгүй хэдий ч дээрэлхэлтээс үүдсэн хор хохирлыг төрөл зүйлээс нь хамааран (тухайлбал, бие махбодын болон сэтгэл санааны гэмтэл учруулсан, эд хөрөнгийн хохирол үзүүлсэн зэрэгт) холбогдох хуулиар зохицуулж байна. Гэхдээ 12-оос доош насны хүүхдийн хувьд өөрийн үйлдсэн гэмт үйлдлийн хор хохирлыг бүрэн гүйцэд ухаарахгүй гэж үзэн гэмт хэрэгт тооцохгүй бөгөөд хуулиар шийтгэхгүй. Харин өсвөр насныхны хувьд буюу 16-21 настай бол гэмт хэргийн хүнд, хөнгөн зэргээс хамааран нийгэмд тустай хөдөлмөр эрхлүүлэхээс эхлээд тэнсэн харгалзах шийтгэл оноох, хорих ялаар шийтгэх хүртэл шийтгэл ногдуулдаг байна.

Боловсролын хуулийн зохицуулалт²¹⁵

Тус хуулиар сургуулийн орчинд үйлдэгдэж буй дээрэлхэлт, хүчирхийллийн талаар тодорхой зохицуулалт байхгүй хэдий ч сургуулийн удирдлагын зүгээс сурагч, оюутнуудын сахилга батыг хэн, хэрхэн хариуцан сахиулах талаар дараах байдлаар зохицуулжээ.

XIII хэсэг. Дүрэм журам, зөрчил, мэдээдэл, нөхөн төлбөр

Дүрэм журам

61.(1) Сайд нь сургуулийн үйл ажиллагааг үр дүнтэй байлгахтай холбоотой бүхий л асуудлаар болон тус хуулийг хэрэгжүүлэхтэй холбоотой дүрэм, журмуудыг боловсруулан мөрдүүлж ажиллана. Үүнд:

(б) сургууль дээр сахилга бат, дэг журмыг мөрдүүлэх арга зам, аргачлалын талаар.

Боловсролын (Сургуулийн) журам (Education (Schools) regulations)²¹⁶

XIII хэсэг. Сахилга бат

Сахилга батыг хариуцан сахиулах ажилтан (Principal)

83. Ерөнхий боловсролын бага болон дунд сургуулийн захирал нь тухайн сургуулийнхаа сурагчдын сургуулийн орчинд болон сургуулиас гадуур биеэ авч яваа байдал, сахилга батыг хариуцна.

Сургуулийн хяналтын ажилтан (Supervisor)

84. Ерөнхий боловсролын сургуулийн Хяналтын ажилтан нь Захирлын хэрэгжүүлэхээр шийдвэрлэсэн аливаа дэг журам сахиулах үйл ажиллагаанд дэмжлэг үзүүлж, хэрэгжилтэд хяналт тавьж ажиллана.

Сурагчид эмх замбараагүй байдал гарган, хорлон сүйтгэх үйл ажиллагаанд оролцсон тохиолдолд сургуулиас чөлөөлөх тухай

87. Сурагчид хууль бус, сахилгын алдаа гаргах, сургуулийн дүрэм, журмыг баримтлахаас татгалзах зэрэг тохиолдлуудад биеэр эдлүүлэх шийтгэл (corporal punishment) (зөвхөн эрэгтэй сурагчдад) ногдуулах болон сургуулиас хөөх хүртэл арга хэмжээ авна.

Хүүхэд, өсвөр насныхны тухай хуулийн зохицуулалт²¹⁷

Тус хуулиар бага болон өсвөр насны хүүхдийг аливаа гэмт үйлдэлд өртөх, гэмт үйлдлийн золиос болохоос сэргийлэх, хамгаалах, анхаарал халамж тавих, шаардлагатай тохиолдолд эмчлэх, түүнчлэн санаатай болон санамсаргүйгээр гэмт үйлдэлд холбогдсон, эцэг эхийн хараа

²¹⁵ <https://sso.agc.gov.sg/Act/EA1957?WholeDoc=1>

²¹⁶ <https://sso.agc.gov.sg/SL/EA1957-RG1?DocDate=20130731&ValidDate=20130731&WholeDoc=1>

²¹⁷ <https://sso.agc.gov.sg/Act/CYA1993>

хяналтаас гадуурх хүүхэд, өсвөр насны хүүхдийг засан хүмүүжүүлэх, шаардлагатай тохиолдолд эмчлэх зэрэг үйл ажиллагааг зохицуулна. Энэ хуулиар гэр бүл, эцэг эхийн зүгээс хүлээх үүрэг хариуцлага болон төрийн байгууллагын зүгээс хүлээх үүрэг хариуцлагыг тодорхой заасан байна. 1949 онд тус хууль батлагдсанаас хойш хэд хэдэн удаагийн нэмэлт өөрчлөлт хийгдсэн бөгөөд 2001 онд гадуурхагдсан, үл ойшоогдсон, хүчирхийлэлд өртсөн, ядууралд өртсөн болон асрах газар, хоргодох байранд байрлаж буй хүүхдүүд, өсвөр настнуудад тавих анхаарал, халамжийг нэмэгдүүлэх талаар нэмэлтийг оруулсан байна. Мөн сэтгэл санааны болон сэтгэл зүйн дарамт үзүүлэх, дээрэлхэх, доромжлох нь хүчирхийллийн хэлбэр болохыг тодорхой заан, 2001 онд оруулсан нэмэлт өөрчлөлт нь 3 үндсэн зорилгод чиглэсэн байна:

- Хүчирхийлэлд өртсөн, гадуурхагдсан, үл ойшоогдсон хүүхдийн эрх ашгийг хамгаалах;
- Гэмт хэрэг, гэмт үйлдэл үйлдсэн өсвөр насныхныг засан хүмүүжүүлэх, эргээд тэднийг эрүүл, аюулгүй, хэвийн амьдралд оруулах, нийгэмшүүлэх үйл ажиллагааг сайжруулах;
- Гэр бүлүүдэд эцэг эхийн үүрэг хариуцлагыг нэмэгдүүлэх, олон нийтийн дэмжлэгийг нэмэгдүүлэх зэрэг болно.

ТАЙВАНЬ (БНХАУ)

Тайвань нь 23 сая гаруй хүн амтай бөгөөд хэдийгээр Тайванийг БНХАУ нь өөрийн муж гэж үздэг²¹⁸ хэдий ч 1996 оноос хойш ардчилсан зарчмаар буюу сонгуулийн үр дүнгээр Засгийн газраа байгуулж ирсэн де-факто тусгаар тогтносон улс юм.

I.Боловсролын бодлого, эрх зүйн зохицуулалт

Тайванийн боловсролын системд бага сургуульд 6 жил, дунд сургуульд 3 жил, ахлах сургуульд 3 жил, бакалаврын хөтөлбөрт 4 жил, магистр болон докторын зэрэгт 2-7 жил, нийт 20 хүртэл жил суралцах боломжтой. Үүнээс бага болон дунд боловсролыг заавал эзэмших боловсролд хамруулдаг байна.

Тайванийн боловсролын бодлогын асуудлыг Боловсролын яам²¹⁹ нь хариуцдаг. Тус яам нь боловсролын яамны тухай хууль²²⁰ (Organization Act of the Ministry of Education)-ийн дагуу үйл ажиллагаа явуулдаг.

Тайваньд боловсролын салбарын хууль эрх зүйн орчинг Үндсэн хууль, Боловсролын суурь хууль, Бага, дунд сургуулийн тухай хууль, Заавал эзэмших боловсролын тухай хууль, Ахлах сургуулийн боловсролын тухай хууль, Нэмэлт боловсролын тухай хууль, Техникийн болон мэргэжлийн боловсролын тухай хууль, Багшийн боловсролын тухай хууль, Тусгай боловсролын тухай хууль, Уугуул иргэдийн боловсролын тухай хууль, Хүйсийн тэгш боловсролын тухай хууль, Нийгмийн боловсролын тухай хууль, Байгалийн боловсролын тухай хууль, Урлагийн боловсролын тухай хууль, Гэр бүлийн боловсролын тухай хууль, Цагдаагийн боловсролын тухай хууль, Хүүхдийн хүмүүжлийн сургууль байгуулах, боловсролын хэрэгжилтийг хангах тухай хууль, Ахлах сургуульд хамтын боловсролыг хэрэгжүүлэх, сурагчдын эрхийг хамгаалах тухай хууль болон холбогдох бусад хууль, тогтоомжууд бүрдүүлж байна.

II.ЕБС-ын тогтолцоо, зохион байгуулалт

Тайвань нь ЕБС-ийн асуудлыг Боловсролын суурь хууль, Бага, дунд сургуулийн тухай хууль, Заавал эзэмших боловсролын тухай хууль, Ахлах сургуулийн боловсролын тухай хууль зэрэг хуулиар тус тус зохицуулж байна. Үүнд:

²¹⁸ <https://wenr.wes.org/2016/06/education-in-taiwan> Тайваний боловсрол, WES судалгааны сэтгүүл, 2016.06.07

²¹⁹ <https://english.moe.gov.tw/mp-1.html> Тайваний боловсролын яам

²²⁰ <https://law.moi.gov.tw/ENG/LawClass/LawAll.aspx?pcode=H0000001> Боловсролын яамны тухай хууль, сүүлд өөрчлөлт орсон, 2021.05.26

Боловсролын суурь хууль (Educational Fundamental Act)²²¹

Энэ хууль нь 17 зүйлтэй бөгөөд 1999 оны 06 сарын 23-нд батлагдаж, хамгийн сүүлд 2013 оны 12 сарын 11-нд нэмэлт, өөрчлөлт оржээ. Тус хуулиар хүмүүсийн сурч боловсрох эрх, суурь боловсролыг эзэмшүүлэх зохион байгуулалт, тогтолцоо зэргийг тусгаж өгчээ.

Бага, дунд сургуулийн тухай хууль (Primary and Junior High School Act)²²²

Энэ хууль нь 22 зүйлтэй бөгөөд 1979 оны 05 сарын 23-нд батлагдаж, хамгийн сүүлд 2016 оны 06 сарын 01-нд нэмэлт, өөрчлөлт оржээ. Тус хууль БНХАУ-ын Үндсэн хуулийн 158 дугаар зүйлд заасан бага, дунд сургуулийн боловсрол нь иргэдийн ёс суртахуун, танин мэдэхүй, бие бялдар, нийгэм, гоо зүйн хөгжилд чиглэх зорилгыг биелүүлэх зорилготой байна. Бага боловсрол нь 6 жил, дунд боловсрол нь 3 жил байдаг бөгөөд энэ боловсролын заавал эзэмшүүлэх боловсролд хамааруулдаг байна.

Заавал эзэмших боловсролын тухай хууль (Compulsory Education Act)²²³

Энэ хууль нь 17 зүйлтэй бөгөөд 1944 оны 07 сарын 18-нд батлагдаж, хамгийн сүүлд 2019 оны 04 сарын 17-нд нэмэлт, өөрчлөлт оржээ. Тус хууль “Бага, дунд сургуулийн тухай хуулийн 2 дугаар зүйлийн 2.2-т заасан буюу сургуулийн насны иргэд (6-15 насны иргэн)-д заавал боловсрол олгох асуудлыг зохицуулж өгчээ.

Ахлах сургуулийн боловсролын тухай хууль (Senior High School Education Act)²²⁴

Энэ хууль нь 67 зүйлтэй бөгөөд 2013 оны 07 сарын 10-нд батлагдаж, хамгийн сүүлд 2021 оны 05 сарын 26-нд нэмэлт, өөрчлөлт оржээ. Тус хууль нь бага, дунд сургуулийн 9 жилийн боловсролын үргэлжлэл буюу ахлах сургуулийн боловсролын асуудлыг шийдвэрлэх бөгөөд сурагчдын оюун ухаан, бие бялдарын чадавхыг хөгжүүлэх, эрдмийн судалгаа, мэргэжлийн үр чадварын үндэс, суурийг тавих, чанартай иргэнийг төлөвшүүлэхэд чиглэдэг байна.

III.ЕБС-ийн хүүхэд хамгаалал, ёс зүйн дүрэм, журам

Тайвань нь ЕБС-ийн хүүхэд хамгаалал, ёс зүйн зөрчил, дүрэм, журмын асуудлыг Хүйсийн тэгш боловсролын тухай хууль болон Хүүхэд залуучуудын эрх ашгийг хамгаалах тухай хуулийн хүрээнд шийдвэрлэж байна. Харин нэгдсэн байдлаар ЕБС-ийн ёс зүйн загвар дүрэм одоохондоо байхгүй бөгөөд сургуулиуд хууль, тогтоомжийн хүрээнд өөрсдийн ёс зүйн дүрмийг батлан мөрддүлдэг байна. Жишээ болгож Мельбурн дахь Тайванийн сургуулийн Хүүхдийн аюулгүй байдлын ёс зүйн дүрмийг судалгаанд авч үзэв.

Хүйсийн тэгш боловсролын тухай хууль (Gender Equity Education Act)²²⁵

Энэ хууль нь 38 зүйлтэй бөгөөд 2004 оны 06 сарын 23-нд батлагдаж, хамгийн сүүлд 2018 оны 12 сарын 28-нд нэмэлт, өөрчлөлт оржээ. Тус хууль нь жендэрийн тэгш байдлыг хангах, жендэрийн ялгаварлан гадуурхалтыг арилгах, хүний нэр төрийг хамгаалах, жендэрийн тэгш байдлыг хангасан боловсролын нөөц, орчныг бүрдүүлэх зорилготой байна. Хуульд сургуулийн орчин дахь бэлгийн хүчирхийлэл, бэлгийн дарамт, урьдчилан сэргийлэх болон хариуцлагын асуудлыг дараах байдлаар зохицуулжээ. Үүнд:

²²¹ <https://law.moi.gov.tw/ENG/LawClass/LawAll.aspx?pcode=H0020045> Боловсролын суурь хууль, сүүлд өөрчлөлт орсон, 2013.12.11

²²² <https://law.moi.gov.tw/ENG/LawClass/LawAll.aspx?pcode=H0070001> Бага, дунд сургуулийн тухай хууль, сүүлд өөрчлөлт орсон, 2016.06.01

²²³ <https://law.moi.gov.tw/ENG/LawClass/LawAll.aspx?pcode=H0070002> Заавал эзэмших боловсролын тухай хууль, сүүлд өөрчлөлт орсон, 2019.04.17

²²⁴ <https://law.moi.gov.tw/ENG/LawClass/LawAll.aspx?pcode=H0060043> Ахлах сургуулийн боловсролын тухай хууль, сүүлд өөрчлөлт орсон, 2021.05.26

²²⁵ <https://law.moi.gov.tw/ENG/LawClass/LawAll.aspx?pcode=H0080067> Хүйсийн тэгш боловсролын тухай хууль, сүүлд өөрчлөлт орсон, 2018.12.28

4 дүгээр бүлэг. Сургуулийн орчин дахь бэлгийн хүчирхийлэл ба бэлгийн дарамт, бэлгийн дарамтаас урьдчилан сэргийлэх /20-27 дугаар зүйл/

Эрх бүхий төв байгууллага нь сургуулийн орчин дахь бэлгийн хүчирхийлэл, бэлгийн дарамтаас урьдчилан сэргийлэх, зохицуулах журмыг боловсруулах, мөн эдгээр журамд сургуулийн орчны аюулгүй байдлын төлөвлөгөө, сургуулийн орчин доторх болон сургуулийн орчноос гадуурх зааварчилгаа, хүмүүс хоорондын харилцааны заавар, сургуулийн орчин дахь бэлгийн хүчирхийлэл, бэлгийн дарамт, бэлгийн дарамттай холбоотой аливаа тохиолдлыг шийдвэрлэх механизм, журам, түүнээс урьдчилан сэргийлэх аргуудыг тусгажээ.

6 дугаар бүлэг. Эрүүгийн хариуцлага /36 дугаар зүйл/

Аливаа төрлийн бэлгийн дарамт, хүчирхийллийг мэдээлээгүй багш, сургуулийн удирдлага, сургуулийн ажилтныг 30.000-150.000 Тайвань доллараар, мөн дээрх гэмт хэрэг гарах нөхцөл байдлыг бий болгосон, нуун дарагдуулсан тохиолдолд тухайн байгууллагыг 10.000-150.000 Тайвань доллароор тус тус торгодог байна.

Хүүхэд, залуучуудын эрх ашгийг хамгаалах тухай хууль (The Protection of Children and Youths Welfare and Rights Act)²²⁶

Энэ хууль 2003 оны 05 сарын 28 нд батлагдсан 118 зүйлтэй бөгөөд хамгийн сүүлд 2021 оны 01 сарын 20-нд нэмэлт, өөрчлөлт оржээ. Тус хууль хүүхэд өсвөр үеийнхний бие, оюун санааны эрүүл мэндийг дэмжих, тэдний ашиг сонирхлыг хамгаалах, сайн сайхан байдлыг хөгжүүлэх зорилготой байна. Энэ хуульд хүүхэд, залуучууд гэж 12-18 настай, насанд хүрээгүй хүмүүсийг хамааруулж байна. Мөн эцэг эх, асран хамгаалагч нь хүүхэд, залуучуудын хамгаалал, хүмүүжлийн асуудлыг хариуцах бол эрх бүхий байгууллага болон хүүхэд хамгааллын байгууллагууд тус хуульд заасан арга хэмжээг авч ажиллахаар заажээ.

3 дугаар бүлэг. Нийгмийн халамжийн арга хэмжээ /23-42 дугаар зүйл/

Энэ бүлэгт төр захиргааны төв байгууллага хүүхэд залуучуудыг хамгаалах нэгдсэн арга хэмжээг хэрэгжүүлж, хувийн салбартай хэрхэн хамтарч ажиллах талаар тусгаж өгчээ.

- Хөгжлийн хоцрогдолтой хүүхдүүдийг эрт мэдээлэх тогтолцоо ба эрт үеийн тусламж үйлчилгээ;
- Хүүхэд харах үйлчилгээ;
- Хүүхэд, залуучууд, тэдний гэр бүлд зөвлөх үйлчилгээ;
- Хүүхэд залуучууд, тэдний эцэг эхчүүдэд эцэг эхийн боловсрол олгох үйлчилгээ;
- Амьжиргааны боломжгүй сургуульд сурч буй хүүхдүүдийг дэмжих үйлчилгээ;
- Ховор өвчтэй хүүхэд, хүнд өвчтэй хүүхэд, хөгжлийн хоцрогдолтой хүүхдийн эмчилгээний зардлыг төлөх үйлчилгээ;
- Сургууль завсардсан, тэнэмэл хүүхдүүдийг асрах үйлчилгээ;
- Сургуулиас гадуурх орчинд хүүхдийг харах үйлчилгээ;
- Хүүхэд, залуучуудын аюулгүй байдал, ослын гэмтлээс урьдчилан сэргийлэх, соён гэгээрүүлэх, мэдээлэл өгөх, сургах үйлчилгээ;
- Хүүхэд залуучууд, тэдний гэр бүлд халамжийн бусад үйлчилгээ... гэх мэт үйлчилгээг үзүүлдэг байна.

4 дүгээр бүлэг. Хамгаалалтын арга хэмжээ /43-74 дүгээр зүйл/

Энэ бүлэгт хүүхэд, залуучуудын хийж болохгүй зүйлсийг болон хүүхэд, залуучуудад хийж болохгүй зүйлсийг жагсаан оруулжээ.

²²⁶ <https://law.moi.gov.tw/ENG/LawClass/LawAll.aspx?pcode=D0050001> Хүүхэд, залуучуудын эрх ашгийг хамгаалах тухай хууль, сүүлд өөрчлөлт орсон, 2021.01.20

5 дугаар бүлэг. Халамжийн байгууллагууд /75-85 дугаар зүйл/

Халамжийн байгууллагуудыг ...

1. Хүүхэд асрах төв
2. Эрт илрүүлэх байгууллагууд
3. Дээд боловсролын байгууллагууд
4. Сэтгэл зүйн болон гэр бүлийн зөвлөгөө өгөх байгууллага
5. Хүүхэд, залуучуудын халамжийн бусад байгууллагууд ... зэргээр ангилдаг байна.

Эдгээр байгууллагын цар хүрээ, бүтэц, орон тоо, зохион байгуулалтыг энэ чиглэлийг хариуцсан төрийн захиргааны төв байгууллагаас тогтоож өгдөг байна.

6 дугаар бүлэг. Хариуцлага, шийтгэл /86-109 дүгээр зүйл/

Зөрчсөн үйл ажиллагаа, төрлөөсөө шалтгаалаад мөнгөн торгууль оногдуулдаг байна.

БҮЛЭГ II. СУРГУУЛИЙН ОРЧИН ДАХЬ ХҮҮХЭД ХАМГААЛАЛ, ЁС ЗҮЙН ЗӨРЧЛИЙН ЭСРЭГ ХЭРЭГЖҮҮЛЖ БУЙ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТАЛААРХ БУСАД ОРНУУДЫН ПРАКТИК ТУРШЛАГА

Олон улсын болон судалгаанд хамрагдсан улс орнуудын хувьд сургуулийн орчин дахь хүчирхийлэл, дээрэлхэлтийн эсрэг практикт хэрэгжүүлж буй хариу арга хэмжээ болон аргачилсан зөвлөмжийг энэ бүлэгт нэгтгэн тусгалаа.

2.1 ХҮҮХДИЙГ ДЭЭРЭЛХЭЛТЭЭС ХАМГААЛАХ ТУХАЙ НҮБ-ЫН ЕРӨНХИЙ АССАМБЛЕЙН 2016, 2018 ОНЫ ТАЙЛАНГИЙН ЗӨВЛӨМЖ:

- Хүүхдийн эрхийг хамгаалах, сургуулийн хүчирхийлэл, дээрэлхэлтээс урьдчилан сэргийлэх, хариу арга хэмжээ авах бодлогыг дэмжих хууль тогтоомжийг батлах;
- Үнэн зөв, найдвартай, ангилсан мэдээллийн хүртээмжийг сайжруулж, үндэслэлтэй судалгаанд тулгуурласан нотолгоонд суурилсан санаачилгыг хэрэгжүүлэх;
- Сургуулийн хүчирхийлэл, дээрэлхэлтээс урьдчилан сэргийлэх, хариу арга хэмжээ авахад багш нарыг сургаж, дэмжих;
- Сурагчид, багш нар, сургуулийн бусад ажилтнууд, эцэг эх, орон нутгийн засаг захиргаа зэрэг өргөн хүрээний олон нийтийг татан оролцуулж бүх сургуульд хандлагыг сурталчлах;
- Хүүхдэд үг хэлэх, дэмжлэг туслалцаа хайх боломжийг олгохын тулд тэдэнд мэдээллийн болон туслалцаа үзүүлэх;
- Сургуулийн хүчирхийлэл, дээрэлхэлтээс урьдчилан сэргийлэх, хариу арга хэмжээ авах үйлсэд хүүхдүүдийн утга учиртай оролцоог дэмжих;
- Арьсны өнгө, үндэс угсаа, хөгжлийн бэрхшээл, хүйс, бэлгийн чиг баримжаа зэргээс шалтгаалан онцгой эмзэг бүлгийн хүүхдүүдэд давуу эрх олгох;
- Хүүхдэд ээлтэй, жендэрийн мэдрэмжтэй мэдээлэл, гомдол, зөвлөгөө өгөх механизм, сэргээн засах арга барилыг бий болгох.

УИХ-ЫН
СУДАЛГААНЫ САН

2.2 БУСАД ОРНУУДЫН СУРГУУЛИЙН ОРЧИН ДАХЬ ХҮЧИРХИЙЛЭЛ, ДЭЭРЭЛХЭЛТИЙН ЭСРЭГ ХАРИУ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ПРАКТИК ТУРШЛАГА

БҮГД НАЙРАМДАХ СОЛОНГОС УЛС

Сургуулийн орчин дахь хүчирхийлэл, дээрэлхэлтийн эсрэг авч буй арга хэмжээ, туршлага

Эрүүл мэндийн яам

- Сургуулийн орчин дахь хүчирхийллийн хохирогчдыг эмчлэх;
- Хохирогчийг хамгаалах байгууллага ажиллуулах;
- Сургуулийн орчин дахь хүчирхийллээс урьдчилан сэргийлэх тусгай хөтөлбөр боловсруулахад хамтран ажиллах

Гэр бүл, жендерийн эрх тэгш байдлын яам

- Хохирогчид зөвлөгөө өгөх;
- Хохирогчид хууль зүйн туслалцаа үзүүлэх;
- Хохирогчид сэтгэл заслын эмчилгээ үзүүлэх төвүүдийг хариуцан ажилладаг.

Эрүүл мэнд, нийгмийн хамгааллын яамны харьяа Хүүхэд хамгааллын Үндэсний газар (National Center for the Rights of the Child) ²²⁷

- Хүүхдийн хүчирхийллээс урьдчилан сэргийлэх тал дээр салбар хоорондын уялдааг бий болгох;
- Хүчирхийллийн эсрэг хөтөлбөр боловсруулах, хэрэгжилтийг үнэлэх;
- Хүүхдийн хүчирхийллийн талаарх нэгдсэн мэдээллийн санг удирдах, авч хэрэгжүүлсэн арга хэмжээний үр дүн, тайланг нийтэд мэдээлэх;
- Хүчирхийлэл хайхрамжгүй байдлын эсрэг арга хэмжээг олон нийтэд сурталчлах;
- Хүүхэд хамгааллын шуурхай утас 102 ажиллуулах;
- Хүүхэд хамгааллын олон аргаар хүүхдийн эрхийг дэмжин нягт хамтран ажиллаж байна.

WEE төсөл (We, Education, Emotion) ²²⁸

2008 онд Боловсролын яамнаас сургуулийн орчинд дээрэлхэлт түүний сөрөг үр дагаврыг таслан зогсоох зорилгоор WEE төслийг оношилгоо, зөвлөгөө, эмчилгээ гэсэн 3 үе шаттайгаар авч хэрэгжүүлэхээр санаачлан ажиллаж байна.

Оношилгоо-анхан шатны нэгж болох анги бүлэгт сургуулийн хүчирхийлэлд өртсөн, цахим орчинд донтсон, сахилгын шийтгэл хүлээсэн сурагчдыг илрүүлж ганцаарчилсан зөвлөгөө өгөх, бүлгийн зөвлөгөө өгөх, сэтгэл зүйн эмчилгээний төрөл бүрийн хөтөлбөрийг хэрэгжүүлдэг байна.

Зөвлөгөө- орон нутгийн боловсролын газрууд нэгдэж тусгай зөвлөгөө өгөх төвд мэргэжлийн сэтгэл зүйч, шинжээч зөвлөх, эмнэлгийн ажилтан, нийгмийн халамжийн ажилтнуудаас бүрдсэн

²²⁷ National Center for the Rights of the Child <http://korea1391.go.kr/new/page/eng/welcoming.php>

²²⁸ Wee project [file:///Users/uurtsaikh/Desktop/9_Analyzing_the_effectiveness_of_the_Korean_National_anti-bullying_program\(Cho\).pdf](file:///Users/uurtsaikh/Desktop/9_Analyzing_the_effectiveness_of_the_Korean_National_anti-bullying_program(Cho).pdf)

багийг ажиллуулан хохирсон сурагчдад зөвлөгөө өгөх, сургуулийн хүчирхийлэл үйлдсэн сурагчтай уулзаж нийгэмшүүлэх ажлыг зохион байгуулдаг.

Эмчилгээ–мэргэжлийн байгууллагуудтай хамтран урт хугацааны сэтгэл зүйн эмчилгээ болон шаардлагатай эмнэлгийн тусламж үйлчилгээг үзүүлдэг.

Солонгосын үе тэнгийнхний санал асуулга (Korean-Peer Nomination Inventory)²²⁹

Энэхүү санал асуулгыг Солонгос Улсад сургуулийн орчин дахь дээрэлхэлтийг илрүүлэхэд ашигладаг. Уг санал асуулга нь хүүхдүүдийн нийгэмд дасан зохицох чадваргүй байдлыг шалгах ажлын нэг хэсэг болдог бөгөөд үе тэнгийнхний дунд ил болон далд хэлбэрийн гадуурхалтыг илрүүлэх зорилгоор үе тэнгийнхний санал асуулгад суурилсан байна. Хүүхдүүд санал асуулгыг бөглөхдөө сэдэв тус бүр дэх зан төрхийн тодорхойлолтод нийцэх ижил хүйсийн сурагчдын нэрсийг дурдах боломжтойн зэрэгцээ сэдэв тус бүр дээр хэд хэдэн сурагчийн нэрийг дурдахыг зөвшөөрдөг. Үе тэнгийнхний санал асуулгын дундаж оноо нь өгөгдсөн категори нэр дурдагдсан сурагчдыг илрүүлэх төдийгүй гадуурхалтын өнгө аясыг тодорхойлдог.

Бид ч бас нэгдэж байна хөдөлгөөн (Me too)

Me too хөдөлгөөн нь олон нийтийн мэдээллийн хэрэгслээр санал асуулга явуулах хэлбэрээр сургуулийн орчинд үе тэнгийнхэндээ дээрэлхүүлсэн болон сургуулийн хүчирхийллийн талаар мэдээллийг ил тод болгох хөдөлгөөн зохион байгуулсан. Уг хөдөлгөөнийг өрнүүлсээр урлаг спортын олон одуудын өсвөр насандаа үйлдсэн үе тэнгийнхнийгээ дээрэлхэх явдлууд ил болсон.

ЯПОН УЛС

Дээрэлхэлтээс урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээний үндсэн чиглэл, авах арга хэмжээ

Дээрэлхэлтээс урьдчилан сэргийлэх засгийн газрын үндсэн чиглэл

- Дээрэлхэлтээс урьдчилан сэргийлэх үндэсний бодлогын удирдамж боловсруулах;
- Дээрэлхэлтийн эсрэг хуулийн хэрэгжилтийг шалгах (Дээрэлхэлтийн эсрэг зөвлөлийг байгуулах);
- Дээрэлхэлттэй холбоотой ноцтой нөхцөл байдлын үед хяналт, шалгалт явуулахад дэмжлэг үзүүлэх зорилгоор мэргэжлийн холбоотой хамтран ажиллах нөхцөл бүрдүүлэх;
- Дээрэлхэлтээс урьдчилан сэргийлэх зорилготойгоор хүүхдийн оюун санааг төлөвшүүлэх, бие даасан үйл ажиллагааг дэмжих, урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээг хариуцан явуулах боловсон хүчнийг бэлдэх, тэдний чанарыг сайжруулах, судалгаа явуулах, энэ талаар олон нийтийн мэдлэгийг дээшлүүлэх, мэдээлэл түгээх;
- Эрт илрүүлэх зорилгоор боловсролын системд энэ талаар зөвлөгөө өгөх байдлыг сайжруулах, орон нутгийн иргэд, гэр бүлийн хамтын ажиллагааг дэмжих;
- Дээрэлхэлтээс сэргийлэх арга хэмжээг салбар бүрийн хүний нөөцийг ашиглах замаар дэмжлэг үзүүлэх, интернэт ашиглан дээрэлхэх явдалд хариу үйлдэл үзүүлэх;
- Багш нарт хүүхдүүдтэй тулж ажиллах хангалттай цаг гаргах боломжтой тогтолцоог хөгжүүлэх.

Орон нутгийн хэмжээнд дээрэлхэлтээс урьдчилан сэргийлэх үндсэн чиглэл

- Орон нутгийн хэмжээнд дээрэлхэлтээс урьдчилан сэргийлэх үндсэн бодлогыг боловсруулах;

²²⁹ Korean-Peer Nomination Inventory <https://jamanetwork.com/journals/jamapediatrics/fullarticle/485789>

- Бүс нутгийн нөхцөл байдалтай уялдуулан, холбогдох гишүүдээс бүрдсэн дээрэлхэлтийн эсрэг авах арга хэмжээний зөвлөл байгуулах;
- Бүс нутгийн нөхцөл байдалд тохируулан дээрэлхэлтээс урьдчилан сэргийлэх бодлогыг хэрэгжүүлэх салбар байгууллагыг боловсролыг тогтолцоонд суулгах;
- Ийм салбар байгууллагын шударга, төвийг сахисан байдлыг хангах;
- Энэ талаар тусгай мэдлэг, туршлагатай гуравдагч этгээдийн оролцоог хангах;
- Орон нутаг дахь багш нарыг үнэлэхдээ дээрэлхэлтээс урьдчилан сэргийлэх, эрт илрүүлэх оролдлогыг тооцож үнэлэх.

Сургуулийн хэмжээнд дээрэлхэлтээс урьдчилан сэргийлэх үндсэн чиглэл

- Сургуулийн хэмжээнд дээрэлхэлтээс урьдчилан сэргийлэх үндэсний санаачилгад нийцүүлэн хэрэгжүүлэх арга хэмжээг нарийвчлан боловсруулах;
- Сургуульд дээрэлхэх гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх, эрт илрүүлэх, зохион байгуулалттай хариу арга хэмжээ авах үйл ажиллагааг тогтмол хариуцан гүйцэтгэдэг байгууллагыг бий болгож ажиллуулах;
- Уг байгууллагад зохих мэргэжилтнүүдийн (хуульч, эмч, цагдаа гэх мэт) оролцоотойгоор дээрэлхэлттэй холбоотой хэргийг шийдвэрлэх;
- Сурагчдад тохиолдож буй дээрэлхэх гэмт хэргээс болж илэрч буй шинж тэмдгийг илрүүлж, сэжиглэн зөвлөгөө өгөх үүргийг зөвхөн багш, сургуулийн ажилчдад тохолгүй зохих арга хэмжээг хариуцагч байгууллагатай хамтран зохион байгуулалттайгаар авах;
- Сургуульд дээрэлхэлтийн эсрэг арга хэмжээг авахдаа 1.Дээрэлхэлтээс урьдчилан сэргийлэх; 2. Эрт илрүүлэх; 3. Дээрэлхэхийн эсрэг арга хэмжээ авах гэсэн гурван үе шаттайгаар хэрэгжүүлнэ.

Дээрэлхэлттэй холбоотой ноцтой нөхцөл байдал үүссэн үед үзүүлэх хариу арга хэмжээ

- Сургуулийн захиргаа болон холбогдох байгууллага дээрэлхэлттэй холбоотой ноцтой нөхцөл байдал үүссэн үед мөрдөн байцаах үйл ажиллагааг хариуцна.
- Амиа хорлохыг завдах гэх мэт сурагчийн амь нас, сэтгэц, бие махбод, эд хөрөнгөд дээрэлхэх гэмт хэргийн улмаас ноцтой хохирол учруулсан гэх сэжигтэй тохиолдолд мөрдөн байцаана.
- Жилд 30-аас дээш хоног хичээлдээ ирээгүй, дээрэлхэлтээс болж хичээлдээ ирээгүй гэсэн сэжигтэй бол мөрдөн байцаалтыг яаралтай эхлүүлэх;
- Сурагч өөрөө болон түүний асран хамгаалагчаас дээрэлхэлтээс болж ноцтой нөхцөл байдал үүссэн гэсэн гомдол гарсан тохиолдолд сургуулийн захиргаа энэ талаар мэдээлж, мөрдөн байцаах ажиллагааг эхлүүлэх ёстой.

Дээрэлхэлтээс урьдчилан сэргийлэхтэй холбоотой онцлог ойлголт

- Хүүхдийг бэлгийн ба хүйсийн чиг баримжаагаар нь дээрэлхэхээс урьдчилан сэргийлэхийн тулд сургуулийн багш, ажилтнуудад зөв ойлголтыг бий болгож, энэ талаар сургуулиас авах арга хэмжээг сурталчлах ёстой.
- Зүүн Японы их газар хөдлөлтийн улмаас хохирол амссан сурагчдын сэтгэц, бие махбодод үзүүлэх нөлөөлөл, танил бус орчинд үүсэх сэтгэлийн түгшүүрийг сургуулийн багш, ажилчид бүрэн ойлгож, тэдэнд зохих тусламж, үйлчилгээг үзүүлэх, мөн тийм сурагчдыг дээрэлхэх явдлаас урьдчилан сэргийлэх, эрт илрүүлэх тал дээр анхаарч, ажиллах ёстой.
- Сургууль бүрд тусгай хэрэгцээт сурагчдын онцлогт тохирсон дэмжлэгийг тогтмол үзүүлж, асран хамгаалагчидтай хамтран ажиллах замаар дээрэлхэлтээс урьдчилан сэргийлэх үйл ажиллагааг удирдан зохион байгуулах ёстой.

- Багш, ажилчид хөгжлийн бэрхшээлийн талаарх ойлголтоо гүнзгийрүүлж, боловсролыг дэмжих төлөвлөгөөний дагуу хувь хүний хэрэгцээ, онцлогт тохируулан шаардлагатай дэмжлэгийг үзүүлэх шаардлагатай.
- Хилийн чанадаас буцаж ирсэн, гадаадын харьяат, Японы иргэн бус асран хамгаалагчтай, гадаад улстай холбоотой хүүхдүүд, сурагчид хэл, соёлын ялгаатай байдлаас шалтгаалан сургуульд сурахад хүндрэлтэй байдгийн дээр тийм ялгаатай байдлаас болж дээрэлхэх явдал үүсэхээс урьдчилан сэргийлэх зорилгоор тийм хүүхдийг анхааралтай ажиглаж, бүх талаар шаардлагатай дэмжлэгийг санал болгох хэрэгтэй.

ФИНЛАНД УЛС

Сургуулийн орчин дахь хүүхэд хамгаалал, дээрэлхэлтийн эсрэг авч буй арга хэмжээ, туршлага

Финландын Боловсролын хуулиудад заасны дагуу боловсрол олгогч байгууллагууд нь сурагчдын аюулгүй орчин нөхцөлд суралцах эрхийг хангах үүднээс өөрийн сургалтын хөтөлбөртэй уялдуулан сурагчдыг хүчирхийлэл, дээрэлхэлт, дарамтлалтаас хамгаалах төлөвлөгөөг гарган, түүнийг хэрэгжүүлэх ажлыг удирдан зохион байгуулах үүрэгтэй. Тэрхүү төлөвлөгөө нь хот тус бүрт харилцан адилгүй ялгаатай байхыг зөвшөөрөх боловч Финландын бүх суурь боловсролын сургуулийн 90% гаруй хувь нь KiVa Сургуулийн дээрэлхэлтийн эсрэг хөтөлбөрийг хэрэгжүүлдэг байна.

KiVa дээрэлхэхийн эсрэг хөтөлбөр²³⁰

Финландын Боловсролын яам нь 2006 онд Турку их сургуультай суурь боловсролын сургуулиудад (Финландын боловсролын системд 1-9 ангийг суурь боловсрол гэж үзнэ) зориулсан дээрэлхэхийн эсрэг хөтөлбөрийг боловсруулах, тус хөтөлбөрийн эхэн үеийн үнэлгээг гаргах гурван жилийн гэрээг байгуулжээ. Хөтөлбөрийг боловсруулахдаа анхнаас нь улс орон даяар хэрэгжүүлэх алсын хараатай зорилт тавьж, өргөн хүрээнд боловсруулахыг зорьсон байна.

Тус хөтөлбөрийг Турку их сургуулийн Сэтгэл судлалын тэнхим, Суралцахуйн судалгааны төвүүд хамтран боловсруулжээ. Төсөлд сэтгэл судлал, боловсрол, социологи, статистик зэрэг хэд хэдэн салбарын мэргэжилтнүүд оролцон ажиллажээ.²³¹ Хөтөлбөр нь Финландын ерөнхий боловсролын сургуулиудад 2009 оноос албан ёсоор хэрэгжиж эхэлсэн бөгөөд 2017 он гэхэд Финландын ерөнхий боловсролын сургуулиудын 50 гаруй хувь нь (1400 сургууль, түүний дотор 300000 орчим сурагч) хөтөлбөрт хамрагдсан байна. Одоогоор дотоодын боловсролын байгууллагуудын 90 гаруй хувь, гадаад улс орнуудад тухайлбал, Европын 10 гаруй оронд албан ёсоор амжилттай хэрэгжиж байна. Мөн хөтөлбөр нь англи, герман, франц, япон зэрэг хэд хэдэн хэлээр орчуулагджээ.

KiVa хөтөлбөрийн гол зорилго нь үе тэнгийнхний дээрэлхэх гэмт үйлдлээс урьдчилан сэргийлэхэд сургуулиудад туслах, сургуулийн ажилтнуудыг үүнд оролцож таслан зогсоох үр дүнтэй стратегиар хангах, улмаар сургуулийн аюулгүй, суралцах таатай орчныг нэмэгдүүлэхэд оршиж байгаа юм.

Хөтөлбөрийн агуулга нь бүхэлдээ анги хамт олны дунд биеэ хэрхэн авч явах, бусадтай хэрхэн харилцах, зан харилцаа, бусдыг хүндэтгэх, ёс суртахууны асуудлыг хамардаг бөгөөд үүнийг 1, 4, 7-р ангиудад насны онцлогт нь тохируулан дахин давтан тогтмол хичээлээр заадаг байна. Мөн дээрэлхэх явдалтай тулгарвал үүнийг хэрхэн даван туулах, шийдвэрлэх арга замын

²³⁰ <https://eucpn.org/document/kiva-koulu-kiva-anti-bullying-program>

²³¹ GP_ECPA_2009_FI_KiVaKoulu-3.pdf

талаар тусгайлан анхаарч үздэг. Харин дээрэлхэлтийн ноцтой тохиолдлуудыг таслан зогсоох арга хэмжээг тухайн сургуульд ажилладаг гурван насанд хүрэгчдээс бүрдсэн сургуулийн KiVa багийнхан авч хэрэгжүүлэг байна.

Хөтөлбөр нь хичээлээс гадна дээрэлхэлтийн хохирогч болон дээрэлхсэн хүүхдүүдтэй фокус ярилцлага хийх, сургалт зохион байгуулах, хөтөлбөрийн сургагч багш бэлтгэх, тэдэнд зориулсан гарын авлага, хичээлийн удирдамж боловсруулах, эцэг, эх, багш сурагчдад зориулсан товхимол гаргах, хөтөлбөрийн хэрэгжилтийн талаарх онлайн сургалт зохион байгуулах, KiVa эрдэм шинжилгээний хурлыг жилд хоёр удаа зохион байгуулах, хэрэгжилтийг улам бүр сайжруулах зөвлөмж саналыг хүргүүлэх, хэрэгжилтэд тогтмол хяналт тавих зэрэг ажлуудыг хэрэгжүүлдэг байна. Үүнээс гадна жил бүр KiVa хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэгч оны шилдэг сургуулийг шалгаруулдаг болжээ.

Хөтөлбөрийг боловсруулсан Турку сургуулийн багийнхан KiVa хөтөлбөр нь онол, практикийн суурь сайтай тул Финландаас өөр бусад газруудад ч хэрэглэх боломжтой юм гэж дүгнэжээ.²³²

Мөн Хууль зүйн яамны дэмжлэгээр байгуулагдсан Гэмт хэргийн хохирогчийг дэмжих төв нь веб сайтдаа сургуулийн дээрэлхэлтэнд өртсөн хүүхдүүд, тэдний эцэг эх, төрөл садан, ойр дотны хүмүүс, хэн бүхэнд тусламж, зөвлөгөө мэдээлэл өгөх зорилгоор RIKU чат онлайн үйлчилгээ нэвтрүүлсэн. Чат нь ажлын өдрүүдэд 9-15 цаг, Даваа гаригт 17:00-19:00 цагийн хооронд нээлттэй байдаг.²³³

СИНГАПУР УЛС

Дээрэлхэлтээс ангид хөтөлбөр²³⁴

Сингапурын Хүүхдийн Нийгэмлэгээс “Дээрэлхэлтээс ангид хөтөлбөр”-ийг улс орон даяар хэрэгжүүлдэг байна. Хөтөлбөрийн гол зорилго нь хүүхэд, багачуудад дээрэлхэлт гэж юу болох, түүнээс хэрхэн сэргийлэх, дээрэлхэлтийн эсрэг хүүхэд багачууд, эцэг эх, сургууль хамтдаа хэрхэн тэмцэх талаарх мэдээллийг сургуулийн өмнөх насныхан, бага, дунд, ахлах сургуулийн сурагчид, эцэг эхчүүд, багш сурган хүмүүжүүлэгчдийг хамруулан, товч тодорхой, сонирхолтой байдлаар хүргэдэг ажээ. Хөтөлбөр нь олон тооны дэд хөтөлбөрүүдээс бүрдэх бөгөөд цахим болон танхимын уулзалт ярилцлага, сургуулийн орчинд болон сургуулиас гадуур зэрэг төрөл бүрийн арга хэмжээгээр зохион байгуулагддаг байна. Үүнд:

- Цахим уулзалт ярилцлагууд;
- Эцэг эхчүүдэд зориулсан Ctrl+Alt+Delete Цахим дээрэлхэлт;
- Дээрэлхэлтэнд “Баяртай гэж хэлцгээе”;
- “Delete” Цахим хүчирхийллийг устгая;
- “Дээрэлхэлтээс ангид байцгаая” хүүхэд багачуудын уулзалт аялал;
- Багш нарын сургалт зэрэг хөтөлбөрүүд багтдаг байна.

Эдгээр хөтөлбөрийн хүрээнд Хүүхдийн нийгэмлэгээс эрхлэн гаргадаг “Buzz” сэтгүүлээр дээрэлхэлтийн эсрэг мэдээллийг хүүхэд багачуудад зориулан товч, ойлгомжтой байдлаар цахим болон цаасан хэлбэрээр хэвлэн түгээдэг ажээ.²³⁵

Сургуулийн дүрэм

Сургууль бүр Боловсролын яамнаас батлан гаргасан удирдамжийн дагуу өөрийн сургуулийн онцлогт тохируулан дотооддоо мөрдөх дүрмээ боловсруулна. Сахилга баттай, үр дүнтэй сургуулийн орчинг бүрдүүлэх нь сурагчдад үнэт зүйлээ мэдэж авах болон асуудал шийдвэрлэх

²³² <http://www.kivaprogram.net/>

²³³ <https://www.riku.fi/en/guides-and-instructions/what-to-do-in-school-bullying-situations/>

²³⁴ <https://bullyfree.sg/programmes/>

²³⁵ https://bullyfree.sg/wp-content/uploads/2019/03/TF_mar2019_v4_compressed.pdf

бэрхшээлийг даван туулах нийгмийн болон сэтгэл зүйн ур чадварыг суралцахад туслана. Ингэхийн тулд:

- Сургууль болон гэр бүлд хүүхэд багачуудад аюулгүй, халамжтай, дэмжлэг үзүүлэх орчныг бий болгох;
- Багш, сурган хүмүүжүүлэгчид нийгмийн болон сургуулийн үнэт зүйлсийг сурагч, оюутнуудад зааж сургах, сайн зан чанарыг эзэмших, түүнийгээ бататгах боломж, нөхцөлийг нь сурагчдад бүрдүүлж өгөх, өөрийн зан чанараа удирдахад нь зааж чиглүүлэх;
- Сурагчид харилцан бие биендээ тусалж дэмжин, эерэг нөлөө үзүүлж байх;
- Эцэг эх, олон нийт болон бусад оролцогч талууд сурагчдын сурч боловсроход тусалж дэмжин, сургуулиудтай хамтарч ажиллах шаардлагатай байна.

Дүрмийг Сургуулийн дүрэм (School rules), Сахилгын дүрэм (Discipline policy), Ёс зүйн дүрэм (Code of Conduct) гэж янз бүрээр нэрлэж байна. Дүрэмд дараах асуудлуудыг багтаана. Үүнд:

Сурагчийн эрх, үүрэг:

- Улс, үндэстнээ болон сургуулиа хүндэтгэх;
- Багш, ажилтнуудыг хүндэтгэх;
- Цаг баримтлах, ирц бүрэн байх;
- Сургууль дотор, анги танхимд биеэ зөв боловсон авч явах;
- Сургуулийн дүрэмт хувцас өмсөх;
- Сахилгын зөрчил гаргахгүй байх зэрэг болно.

Үүнээс сурагчийн эрх, үүрэг, түүнчлэн сахилгын зөрчил-дээрэлхэлт, түүний эсрэг авах арга хэмжээний талаар хэрхэн зохицуулсныг тодруулан авч үзье.

Сурагчийн эрх:

- Сурагчтай шударга, хүндэтгэлтэй харьцана.
- Бие махбод, сэтгэл санааны болон сэтгэл зүйн аливаа хүчирхийллээс ангид, аюулгүй, тайван орчинд сурч боловсрох эрхтэй.
- Хувь хүнийхээ хувьд үнэлэгдэж, өөрийн өвөрмөц суралцах хэв маягаа таниулж, суралцах боломжоо нэмэгдүүлэх эрхтэй.
- Сургуулиас зохион байгуулж буй аливаа арга хэмжээнд оролцох эрхтэй.
- Нийгмээс хүлээн зөвшөөрсөн зан үйлийн хүрээнд өөрийгөө илэрхийлэх эрхтэй.
- Багшаас хичээл номондоо нэмэлт тусламж хүсэх эрхтэй.

Сурагчийн үүрэг:

- Нийгмийн хариуцлагатай зан үйлийг харуулах үүрэгтэй.
- Бусдын эрхийг хүндэтгэх үүрэгтэй.
- Мэдрэмжтэй байж, бусдын итгэл үнэмшил, ёс заншлыг хүндэтгэх үүрэгтэй.
- Сургуулиа хүндэтгэх, хувийн болон бусдын эд зүйлсийг хямгадах, хамгаалах үүрэгтэй.
- Цаг баримтлах, сургуулиас зохион байгуулж буй үйл ажиллагаанд тогтмол оролцох үүрэгтэй.

Зарим сургуулийн дүрэмд зөрчлийг ноцтой болон жижиг сахилгын зөрчлүүд гэж ялгасан байх бөгөөд дээрэлхэлт нь сахилгын ноцтой зөрчилд тооцогдож байна. Дээрэлхэлт болон бусад ноцтой зөрчлийн эсрэг сургуулиас авах арга хэмжээ нь:

1. Зөрчил гаргасан этгээдийн эцэг, эхэд нэн даруй мэдэгдэх;
2. Зөвлөх багш зөвлөгөө өгөх;
3. Сургуулийн Сахилгын хорооноос авах арга хэмжээний талаар эцэг эхчүүдэд мэдэгдэх;
4. Цаашид дахин зөрчил гаргуулахгүйн тулд эцэг эхтэй хамтран ажиллах;
5. Мэргэжлийн байгууллагаас тусламж, зөвлөгөө авах зэрэг үйл ажиллагаа багтаж байна.

ТАЙВАНЬ

Тайвань нь ЕБС-ийн ёс зүйн нийтлэг загвар дүрэм одоохондоо байхгүй бөгөөд сургуулиуд хууль, тогтоомжийн хүрээнд өөрсдийн ёс зүйн дүрмийг батлан мөрдүүлдэг байна. Жишээ болгож Мельбурн дахь Тайванийн сургуулийн Хүүхдийн аюулгүй байдлын ёс зүйн дүрмийг судалгаанд авч үзэв.

Мельбурн дахь Тайваний сургуулийн Хүүхдийн аюулгүй байдлын ёс зүйн дүрэм нь (Child Safety Code of Conduct)²³⁶ сургуулийн бүх ажилтнууд, сурагчдын аюулгүй байдал, үйл ажиллагаа, сайн сайхан байдлыг дэмжих зорилготой. Үүнд:

- Сургуулийн эрсдэлийн удирдлагын стратегийг үргэлж дагаж мөрдөх;
- Хүүхдийн хүчирхийллийг үл тэвчих;
- Сурагчийн аюулгүй байдлыг үргэлж хамгаалах бүх арга хэмжээг цаг тухайд авч хэрэгжүүлэх;
- Сурагчийн санаа зовнилыг сонсож, хариу өгөх; /ялангуяа тэд өөрсдөдөө болон өөр сурагчийн аюулгүй байдлын талаар санаа зовж байгаа бол/
- Бүх сурагчийн соёлын олон нийтийн оролцоо, чадавхыг дэмжих;
- Бүх төрлийн ялгаварлан гадуурхалтыг үл тэвчих;
- Хүүхдийн хүчирхийллийн талаарх аливаа гомдлыг сургуулийн удирдлагын багт шуурхай мэдээлэхийн зэрэгцээ аливаа гомдлыг муж бүрийн цагдаа, хүүхэд хамгааллын агентлагт мэдээлсэн эсэхийг баталгаажуулах;
- Хүүхдийн аюулгүй байдлын талаарх аливаа асуудлыг сургуулийн удирдлагын багт мэдээлэх;
- Хүүхдийн хүчирхийлэлд өртсөн гэх мэдээлэл гарвал сурагч аюулгүй байгаа эсэхийг аль болох хурдан шалгах;
- Сурагчдын дунд үүсээд байгаа асуудлууд дээр анхаарал хандуулах;
- Үүрэг хариуцлагаа үнэнч шударгаар хамгийн сайнаараа гүйцэтгэх;
- Үйл ажиллагааны болон ажилтнуудтай холбоотой сургуулийн бүх бодлого, журмыг дагаж мөрдөх;
- Хүн бүртэй дарамт шахалтгүйгээр хүндэтгэлтэй, эелдэг харьцах;
- Хүүхэд залуучууд, гэр бүл, ажилчид, сайн дурынхны хувийн нууцыг чандлан хамгаалах;
- Холбогдох дүрэм, журам, байгууллагын бодлого, хүүхэд хамгааллын болон холбогдох хууль, тогтоомжийг мөрдөж ажиллах.
- Хэрэв сурагч хүчирхийлэлд өртөх эрсдэлтэй, өртсөн тохиолдолд 1900 утсанд мэдэгддэг байна.

Ажилтнууд болон сайн дурын ажилтнуудад дараах зүйлсийг хориглоно:

- Сурагчидтай аливаа "онцгой" харилцааг үүсгэх;
- Сурагчдын бие махбодтой холбоотой зан үйл үзүүлэх;
- Сурагчдыг хүчирхийлэлд өртөх эрсдэлд оруулах;
- Сурагчдыг насанд хүрэгчдийн шинж чанартай нээлттэй хэлэлцүүлэгт оролцуулах;
- Сурагчдын дэргэд зохисгүй үг хэллэг хэрэглэх;
- Сурагчдын дэргэд соёл, арьс өнгө, бэлгийн харилцааны талаарх хувийн үзэл бодлоо илэрхийлэх;
- Аливаа сурагчийг ялгаварлан гадуурхах;
- Сурагчид эсхүл тэдний гэр бүлтэй онлайнаар харилцах;
- Сэжигтэй эсхүл нийтэд ил болсон хүүхдийн хүчирхийллийг үл тоомсорлох.

²³⁶ <https://www.taiwaneseschool.com.au/child-safety-code-of-conduct> Мельбурн дахь Тайваний сургуулийн Хүүхдийн аюулгүй байдлын ёс зүйн дүрэм. 2021

АШИГЛАСАН МАТЕРИАЛ

- School violence and bullying: global status report-2017
<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000246970>
- Behind the numbers: Ending school violence and bullying-2019
<https://www.unicef.org/media/66496/file/Behind-the-Numbers.pdf>
- Олон улсын дээрэлхлээс урьдчилан сэргийлэх нийгэмлэг
<https://ibpraworld.org/about/our-mission/>
- Тогтвортой хөгжлийн зорилго 2030
<https://sdg.1212.mn/>
- WENR <https://wenr.wes.org/2018/10/education-in-south-korea>
- Child Welfare Act https://elaw.klri.re.kr/eng_mobile/viewer.do?hseq=39028&type=part&key=38
- Elementary And Secondary Education Act
https://elaw.klri.re.kr/kor_service/lawView.do?lang=ENG&hse
- The Status and Perspective of Moral Education in Korea <https://space.snu.ac.kr/bitstream/10371/72457/1/01.pdf> q=52609
- National Center for the Rights of the Child <http://korea1391.go.kr/new/page/eng/welcoming.php>
- Wee project
[file:///Users/uurtsaikh/Desktop/9._Analyzing_the_effectiveness_of_the_Korean_National_anti-bullying_program\(Cho\).pdf](file:///Users/uurtsaikh/Desktop/9._Analyzing_the_effectiveness_of_the_Korean_National_anti-bullying_program(Cho).pdf)
- Korean-Peer Nomination Inventory
<https://jamanetwork.com/journals/jamapediatrics/fullarticle/485789>
- Basic policies for the prevention of bullying
https://www.mext.go.jp/en/policy/education/elsec/title02/detail02/_icsFiles/afieldfile/2020/06/22/20200622-mxt_kouhou02-01.pdf
- Кибер гэмт хэрэгтэй тэмцэх олон улсын туршлага ба эрх зүйн орчин СТ-21/230
- Act on Development of an Environment that Provides Safe and Secure Internet Use for Young People https://www8.cao.go.jp/youth/youth-harm/law/pdf/for_english.pdf
- Act for the promotion of measures to prevent bullying
<https://www.mext.go.jp/en/policy/education/elsec/title02/detail02/1373868.html>
- Basic Education Act <https://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/1998/en19980628.pdf>
- Bullying at School in Finland <https://scandinavianlaw.se/pdf/61-11.pdf>
- School Bullying hurts and may make life difficult still as an adult <https://www.riku.fi/en/various-crimes/school-bullying/>
- What to do in school bullying situations <https://www.riku.fi/en/guides-and-instructions/what-to-do-in-school-bullying-situations/>
- KIVA program <https://www.kivaprogram.net/>
- Education Act <https://sso.agc.gov.sg/Act/EA1957?WholeDoc=1>
- Children and Young Persons Act <https://www.msf.gov.sg/policies/Children-and-Youth/Pages/Protection-under-Children-and-Young-Persons-Act.aspx>
- Protection from Harrassment Act <https://sso.agc.gov.sg/Act/PHA2014?Provlds=pr3->
- National Standards for protection of children
file:///Users/munkhtungalag/Downloads/national_standards_for_the_protection_of_children.pdf
- Anti-bullying and anti-cyberbullying policies in schools <https://www.moe.gov.sg/news/parliamentary-replies/20210201-anti-bullying-and-anti-cyberbullying-policies-in-schools>
- Discipline <https://www.moe.gov.sg/programmes/discipline>
- Protection of children in Singapore
https://www.childrensociety.org.sg/resources/ck/files/child_protection.pdf
- United Nations Study on Violence against Children
<https://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/CRC/StudyViolenceChildren/Responses/Singapore.pdf>
- Ragging and Bullying: Their Penalties and What Victims Can Do (Young offenders)
<https://singaporelegaladvice.com/law-articles/ragging-bullying-penalties-victims/>
- Сургуулийн дүрмийн жишээ <https://clementipri.moe.edu.sg/about-us/school-information/school-rules>, https://www.yuvabharathi.sg/docs/static/discipline_policy.pdf

- Мельбурн дахь Тайваний сургуулийн Хүүхдийн аюулгүй байдлын ёс зүйн дүрэм. 2021 <https://www.taiwaneseschool.com.au/child-safety-code-of-conduct>
- Тайваний боловсрол, WES судалгааны сэтгүүл, 2016.06.07 <https://wenr.wes.org/2016/06/education-in-taiwan>
- Тайванийн боловсролын яам <https://english.moe.gov.tw/cp-126-17722-3fb83-1.html>
- Заавал эзэмших боловсролын тухай хууль, сүүлд өөрчлөлт орсон, 2019.04.17 <https://law.moj.gov.tw/ENG/LawClass/LawAll.aspx?pcode=H0070002>
- Ахлах сургуулийн боловсролын тухай хууль, сүүлд өөрчлөлт орсон, 2021.05.26 <https://law.moj.gov.tw/ENG/LawClass/LawAll.aspx?pcode=H0060043>
- Нэмэлт боловсролын тухай хууль, сүүлд өөрчлөлт орсон, 2017.06.14 <https://law.moj.gov.tw/ENG/LawClass/LawAll.aspx?pcode=H0080002>
- Техникийн болон мэргэжлийн боловсролын тухай хууль, сүүлд өөрчлөлт орсон, 2019.12.31 <https://law.moj.gov.tw/ENG/LawClass/LawAll.aspx?pcode=H0040028>
- Багшийн боловсролын тухай хууль, сүүлд өөрчлөлт орсон, 2019.12.11 <https://law.moj.gov.tw/ENG/LawClass/LawAll.aspx?pcode=H0050001>
- Тусгай боловсролын тухай хууль, сүүлд өөрчлөлт орсон, 2019.04.24 <https://law.moj.gov.tw/Eng/LawClass/LawAll.aspx?PCode=H0080027>
- Уугуул иргэдийн боловсролын тухай хууль, сүүлд өөрчлөлт орсон, 2021.01.20 <https://law.moj.gov.tw/ENG/LawClass/LawAll.aspx?pcode=H0020037>
- Хүйсийн тэгш боловсролын тухай хууль, сүүлд өөрчлөлт орсон, 2018.12.28 <https://law.moj.gov.tw/ENG/LawClass/LawAll.aspx?pcode=H0080067>
- Нийгмийн боловсролын тухай хууль, сүүлд өөрчлөлт орсон, 2015.05.06 <https://law.moj.gov.tw/ENG/LawClass/LawHistory.aspx?pcode=H0080001>
- Байгалийн боловсролын тухай хууль, сүүлд өөрчлөлт орсон, 2017.11.29 <https://law.moj.gov.tw/ENG/LawClass/LawAll.aspx?pcode=O0120001>
- Урлагийн боловсролын тухай хууль, сүүлд өөрчлөлт орсон, 2015.12.30 <https://law.moj.gov.tw/ENG/LawClass/LawAll.aspx?pcode=H0170037>
- Гэр бүлийн боловсролын тухай хууль, сүүлд өөрчлөлт орсон, 2019.05.08 <https://law.moj.gov.tw/ENG/LawClass/LawAll.aspx?pcode=H0080050>
- Цагдаагийн боловсролын тухай хууль, сүүлд өөрчлөлт орсон, 2002.06.05 <https://law.moj.gov.tw/ENG/LawClass/LawAll.aspx?pcode=D0080007>
- Хүүхдийн хүмүүжлийн сургууль байгуулах, боловсролын хэрэгжилтийг хангах тухай хууль, сүүлд өөрчлөлт орсон, 2010.05.19 <https://law.moj.gov.tw/ENG/LawClass/LawAll.aspx?pcode=I0040043>
- Ахлах сургуульд хамтын боловсролыг хэрэгжүүлэх, сурагчдын эрхийг хамгаалах тухай хууль, сүүлд өөрчлөлт орсон, 2021.06.16 <https://law.moj.gov.tw/ENG/LawClass/LawAll.aspx?pcode=H0060042>
- Хүүхэд, залуучуудын эрх ашгийг хамгаалах тухай хууль, сүүлд өөрчлөлт орсон, 2021.01.20 <https://law.moj.gov.tw/ENG/LawClass/LawAll.aspx?pcode=D0050001>
- Мельбурн дахь Тайваний сургуулийн Хүүхдийн аюулгүй байдлын ёс зүйн дүрэм. 2021 <https://www.taiwaneseschool.com.au/child-safety-code-of-conduct>

